

КОДЕКС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар

*Видання друге,
доповнене і перероблене*

*За заг. ред. д.ю.н., професора,
академіка Академії наук Вищої школи України
М. М. Ясинка*

Київ • Алерта • 2024

УДК 342.9:347.998.85](477)(094.4)
К57

Рецензенти:

Рябченко О. П. – докторка юридичних наук, професорка, заслужений діяч науки і техніки України, завідувачка кафедри адміністративного права, процесу та митної безпеки Державного податкового університету Міністерства фінансів України;

Кузьменко О. В. – доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри публічного та міжнародного права Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана.

К57 Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар. Вид. 2-ге, перероб. та доп. / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук Вищої школи України М. М. Ясинка. Київ : Алерта, 2024. 780 с.

ISBN 978-617-566-824-5

В даному науково-практичному коментарі Кодексу адміністративного судочинства України, з урахуванням останніх його змін, проведено науково-системний аналіз норм адміністративного процесуального права з роз'ясненнями і коментуванням всіх його положень.

Коментар розрахований на працівників суду, прокуратури, адвокатури, юрисконсультів, викладачів, студентів вищих навчальних закладів та широкого наукового загалу.

УДК 342.9:347.998.85](477)(094.4)

ISBN 978-617-566-824-5

© Авторський колектив, 2024
© Видавництво «Алерта», 2024

Авторський колектив:

Гетманцев О.В. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Гордєєв В.В. – д.ю.н., професор, професор кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Запара С.І. – д.ю.н., професор, перший заступник Голови Національної служби посередництва і примирення;

Кармаза О.О. – д.ю.н., професор, професор Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Центральної виборчої комісії;

Кіряк О.В. – к.ю.н., доцент кафедри приватного права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Колпаков В.К. – д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного і адміністративного права Запорізького національного університету;

Кравцова Т.М. – д.ю.н., професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ;

Кравченко І.О. – д.ю.н., доцент, доцент кафедри адміністративного та інформаційного права Сумського національного аграрного університету;

Кройтор В.А. – д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ;

Курило М.П. – д.ю.н., професор, професор кафедри правосуддя та філософії Сумського національного аграрного університету, Заслужений юрист України;

Остафійчук Л.А. – к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Риков В.В. – адвокат, голова секції з питань доступу до правосуддя Комітету захисту прав людини Національної асоціації адвокатів України, аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, начальник юридичного відділу Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського.

Савчин Н.М. – к.ю.н., доцент, асистент кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Соколов В.М. – к.ю.н., суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду

Стрілько В.Ю. – к.ю.н., головний консультант Секретаріату Комітету Верховної Ради України.

Федоренко Т.В. – к.ю.н., доцент, директор Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Ясинюк Д.М. – доктор філософії в галузі права, викладач кафедри міжнародного права Сумського національного аграрного університету;

Ясинюк М.М. – д.ю.н., професор, професор кафедри правосуддя та філософії Сумського національного аграрного університету, академік Академії наук Вищої школи України.

Авторський колектив щодо коментованих статей

Гетманцев О. В.	ст. 96–143
Гордєєв В. В.	ст. 42–60
Запара С. І.	ст. 144–158
Кармаза О. О.	83–95, 361–391 (у співавтор. зі Стрілько В.Ю. та Федоренко Т.В.)
Кіріяк О. В.	ст. 327–360
Колпаков В. К.	ст. 61–71
Кравцова Т. М.	ст. 19–30
Кравченко І. О.	ст. 189–191, 236–240, 264–267
Кройтор В. А.	ст. 1–18
Курило М. П.	ст. 241–256
Остафійчук Л. А.	ст. 292–326
Риков В. В.	ст. 192–228, 290–291
Савчин Н. М.	ст. 159–183
Соколов В. М.	ст. 268–289–5
Стрілько В. Ю.	ст. 83–95, 361–391 (у співавтор. з Кармазою О.О. та Федоренко Т.В.)
Федоренко Т. В.	ст. 83–95, 361–391 (у співавтор. із Кармазою О.О. та Стрілько В.Ю.)
Ясинок Д. М.	ст. 72–82
Ясинок М. М.	ст. 31–41, 184–188, 229–235, 257–263

Розділ III. ПЕРЕГЛЯД СУДОВИХ РІШЕНЬ

Глава 1. Апеляційне провадження

§ 1. Апеляційна скарга

Стаття 292. Суд апеляційної інстанції

1. Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах є апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд (місцевий загальний суд як адміністративний суд чи окружний адміністративний суд), що ухвалив рішення.

2. Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

3. Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду, ухвалені ним як судом першої інстанції.

4. Судом апеляційної інстанції в адміністративних справах, передбачених статтею 283–1 цього Кодексу, є Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду.

{Статтю 292 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 2257-IX від 12.05.2022}

Однією з конституційних засад правосуддя та принципом адміністративного судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. У Рекомендації R (95) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і торговельних справах від 07.02.1995 року № R(95)5 зазначається, що скарги до суду третьої інстанції мають подаватися насамперед у межах таких справ, які заслуговують третього судового розгляду, наприклад, справ, які розвиватимуть право чи сприятимуть єдиному тлумаченню закону.

Реалізація цього принципу втілена у розділі III «Перегляд судових рішень» Кодексу адміністративного судочинства України, а його дія позитивно відбивається на функціонуванні системи правосуддя в цілому. Адже ефективність судового захисту напряму залежить від можливості повторного перегляду справи іншим складом суду з метою усунення судових помилок суду першої інстанції. Це необхідно, оскільки у судовій практиці ще зустрічаються судові рішення, які не відповідають фактичним обставинам справи або нормам матеріального чи процесуального права через суб'єктивні (некомпетентність, неуважність, спрощений підхід тощо) та/або об'єктивні (складність правовідносин, численність співучасників тощо) причини. Інститут перегляду судових рішень дозволяє звести до мінімуму ризик зловживань з боку осіб, які відправляють правосуддя, мінімізувати суб'єктивізм суддівського переконання та виправити помилки, допущені судами нижчих інстанцій при постановленні судових рішень.

Розділ III «Перегляд судових рішень» Кодексу адміністративного судочинства України також врегулює виняткові види перегляду судових рішень адміністративних справах – за нововиявленими або виключними обставинами, які може здійснювати адміністративний суд будь-якої інстанції.

Найдавнішою формою оскарження судових рішень є апеляційне, яке походить від часів Стародавнього Риму, коли прохання до імператора про його втручання у справи державних діячів називалося апеляцією. Апеляція (лат. *appellatio* – звернення, скарга) – оскарження ухвали, постанови нижчої інстанції (звичайно судової) перед вищою. Також у значенні звернення до кого-, чого-небудь за підтримкою, порадою. Сучасний інститут апеляційного перегляду передбачає апеляційний перегляд ухвал і рішень суду першої інстанції, суть якого полягає у новому (повторному) розгляді і вирішенні справи судом апеляційної інстанції.

1. Коментована стаття встановлює територіальну та інстанційну підсудність адміністративних справ, рішення у яких оскаржуються в апеляційному порядку; надає можливість визначити, до якого адміністративного суду апеляційної інстанції здійснюється апеляційне оскарження судових рішень в адміністративних справах.

Як визначено у ст. 23 КАС України, – апеляційні адміністративні суди переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їх територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

Апеляційні адміністративні суди утворюються відповідно до принципу територіальності, тому їхня юрисдикція поширюється на певну територію. Апеляційне оскарження здійснюється до апеляційного адміністративного суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий суд, що постановив судові рішення.

Судами апеляційної інстанції в адміністративних справах є апеляційні адміністративні суди.

Апеляційні адміністративні суди утворюються в апеляційних округах відповідно до спеціалізації судів (ч. 1 ст. 18, ч. 3 ст. 26 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Відповідно до ч. 1, 3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суд утворюється і ліквідується законом; а місцезнаходження, територіальна юрисдикція і статус суду визначаються з урахуванням принципів територіальності, спеціалізації та інстанційності. Підпунктом 6 пункту 16–1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України встановлено: до впровадження нового адміністративно-територіального устрою України відповідно до змін до Конституції України щодо децентралізації влади, але не довше ніж до 31 грудня 2017 року, утворення, реорганізацію та ліквідацію судів здійснює Президент України на підставі та у порядку, що визначені законом. Згідно з Указом Президента України від 29.12.2017 року № 455/2017 «Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах» утворено такі апеляційні адміністративні суди:

Перший апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Донецьку та Луганську області, з місцезнаходженням у містах Донецьку та Краматорську Донецької області;

Другий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Полтавську, Сумську та Харківську області, з місцезнаходженням у місті Харкові;

Третій апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області, з місцезнаходженням у місті Дніпрі;

Четвертий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, з місцезнаходженням у місті Севастополі;

П'ятий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Миколаївську, Одеську та Херсонську області, з місцезнаходженням у місті Одесі;

Шостий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Київську, Черкаську, Чернігівську області та місто Київ, з місцезнаходженням у місті Києві;

Сьомий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Вінницьку, Житомирську, Хмельницьку та Чернівецьку області, з місцезнаходженням у місті Вінниці;

Восьмий апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі, що включає Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську та Тернопільську області, з місцезнаходженням у місті Львові.

До складу апеляційного суду входять судді (особи, які відповідають вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердили здатність здійснювати правосуддя в апеляційному суді, а також відповідають одній із таких вимог: мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років; мають науковий ступінь у сфері права та стаж наукової роботи у сфері права щонайменше сім років; мають досвід професійної діяльності адвоката, в тому числі щодо здійснення представництва в суді та/або захисту від кримінального обвинувачення щонайменше сім років; мають сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) за наведеними критеріями щонайменше сім років), голова суду та його заступник.

До повноважень апеляційних судів належать: 1) здійснення правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом; 2) аналіз судової статистики, вивчення та узагальнення судової практики, інформування про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди, Верховний Суд; 3) надання місцевим судам методичної допомоги в застосуванні законодавства; 4) здійснення інших повноважень, визначених законом.

Статтею 315 КАС України встановлено перелік повноважень суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на судові рішення, який є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Перегляд судових рішень в адміністративних справах в апеляційному порядку здійснюється колегією у складі трьох суддів (ч. 3 ст. 33 КАС України).

2. У КАС України загалом дотримано принцип, відповідно до якого кожна ланка адміністративних судів виконує функції лише однієї судової інстанції – першої, апеляційної або касаційної. Проте в окремих категоріях адміністративних справ законодавець відійшов від цього принципу.

Відповідно до ч. 2 ст. 292 КАС України, Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції. Це означає, що Верховний Суд може бути судом апеляційної інстанції.

Так, у справах щодо примусового відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності судом апеляційної інстанції є Верховний Суд (ч. 6 ст. 267 КАС України).

У справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності Центральної виборчої комісії, членів цієї комісії, прийнятих у межах виборчого процесу (за винятком рішень, дій або бездіяльності Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму), розглянутих апеляційним адміністративним судом, в апеляційному окрузі, що включає місто Київ, судом апеляційної інстанції є Верховний Суд (ч. 3 ст. 273 КАС України).

Судом апеляційної інстанції у справах щодо оскарження дій кандидатів на пост Президента України, їхніх довірених осіб, розглянутих відповідно до ч. 7 ст. 277 КАС України Київським апеляційним адміністративним судом, є Верховний Суд.

3. Відповідно до ч. 3 ст. 292 КАС України, Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду, ухвалені ним як судом першої інстанції. Це означає, що Велика Палата Верховного Суду також може бути судом апеляційної інстанції.

До категорій справ, які Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку, відносяться адміністративні справи, які розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження Верховним Судом у складі колегії Касаційного адміністративного суду щодо: 1) законності (крім конституційності) постанов Верховної Ради України, указів і розпоряджень Президента України; 2) законності дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 3) законності актів Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 4) законності бездіяльності Кабінету Міністрів України щодо невнесення до Верховної Ради України законопроекту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою (ч. 5 ст. 266, ч. 2 ст. 266, п. п. 1, 2, 3, 5 ч. 1 ст. 266 КАС України).

Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку судові рішення Верховного Суду у справі про дострокове припинення повноважень народного депутата України (ч. 4 ст. 285 КАС України).

Судом апеляційної інстанції у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності Центральної виборчої комісії щодо встановлення нею результатів виборів чи всеукраїнського референдуму, розглянутих відповідно до частини третьої ст. 273 КАС України Верховним Судом, є Велика Палата Верховного Суду (ч. 3 ст. 278 КАС України).

Рішення Верховного Суду у зразковій справі підлягає перегляду Великою Палатою Верховного Суду за правилами перегляду рішень в апеляційному порядку, визначеному КАС України (ч. 11 ст. 290 КАС України).

Вказані положення передбачені у зв'язку з тим, що вказані категорії адміністративних справ мають важливе, загальнодержавне значення, тобто вони повинні розглядатися судом, який розповсюджує свою юрисдикцію на всю територію держави (див.: Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар / За ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитоновой. – Х.: ТОВ «Одісей», 2005. – С. 370–371).

4. Відповідно до частини 4 ст. 292 КАС України, судом апеляційної інстанції в адміністративних справах, передбачених статтею 283–1 цього Кодексу, є Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду.

Відносини у сфері захисту національних інтересів, національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України, протидії терористичній діяльності,

а також запобігання порушенню, відновлення порушених прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави регулює Закон України «Про санкції». Зокрема, ч. 3 ст. 5 цього Закону визначено, що рішення щодо застосування, скасування та внесення змін до санкції, передбаченої п. 1–1 ч. 1 ст. 4, приймається РНБО та вводиться в дію Указом Президента України, яке є обов'язковим до виконання.

Підставами застосування санкції, передбаченої п. 1–1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції», є: 1) завдання істотної шкоди національній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України, 2) суттєве сприяння вчиненню дій або ухваленню рішень, вказаних у п. 1 цієї частини.

Особливості провадження у справах про застосування санкцій визначено ст. 283–1 КАС України. За наявності підстав та умов, Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції, звертається до суду із заявою про застосування до відповідної фізичної або юридичної особи санкції, передбаченої п. 1–1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції», у порядку, визначеному КАС України.

Положеннями ст. 283–1 КАС України визначено, що позовна заява про застосування санкції, передбаченої п. 1–1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції», подається до Вищого антикорупційного суду протягом строку дії правового режиму воєнного стану.

Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги.

Стаття 293. Право на апеляційне оскарження

1. Учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції.

{Частина перша статті 293 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

2. Учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених статтею 294 цього Кодексу. Оскарження ухвал суду, які не передбачені статтею 294 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається.

{Частина друга статті 293 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

3. Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду. У разі подання апеляційної скарги на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, суд апеляційної інстанції повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню.

4. Після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, така особа користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи.

1. Коментована стаття направлена на реалізацію конституційного принципу забезпечення апеляційного оскарження рішень суду, визначає коло осіб, які мають

право на апеляційне оскарження (суб'єкти апеляційного оскарження), і судові рішення, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку (предмет апеляційного оскарження). Також у цій статті вказується на можливість обмеження доступу до апеляційної інстанції у випадках, встановлених законом.

У ст. 1 Рекомендації R (95) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і торговельних справах від 07.02.1995 року № R(95)5 запропоновано державам-учасникам ввести до національного законодавства принцип права на судовий контроль. Зокрема: в принципі повинна існувати можливість контролю за будь-яким рішенням суду нижчого рівня («суду першої інстанції») з боку суду вищого рівня («суду другої інстанції»). Якщо вважатиметься доцільним, – передбачити винятки із цього принципу, але будь-які обмеження повинні бути законними і відповідати загальним принципам справедливості. Комітетом Міністрів також визначено: 1) що виключається із права на апеляцію, зокрема, категорії справ, наприклад, справи із позовними вимогами на невелику суму; 2) заходи щодо запобігання зловживань системою оскарження; 3) заходи щодо обмеження меж розгляду в суді другої інстанції; 4) заходи щодо підвищення ефективності процедур оскарження.

Пунктом 8 ч. 2 ст. 129 Конституції України право на апеляційний перегляд справи забезпечується, а згідно ст. 14 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та ч. 1 ст. 13 КАС України учасники справи, яка є предметом судового розгляду, та інші особи мають право на апеляційний перегляд справи. Лише у визначених законом випадках обмежується доступ до касаційного (а не апеляційного) оскарження судового рішення.

У рішенні ЄСПЛ від 20.07.2006 року у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» (заяви № 29458/04 та № 29465/04) зазначається, що стаття 6 Конвенції не примушує держави-учасниці створювати апеляційні чи касаційні суди. Однак там, де такі суди існують, необхідно дотримуватись гарантій, визначених у цій статті. Тобто, інстанційний перегляд справи вважається елементом права на справедливий суд.

Очевидно, що відсутність законодавчо закріпленої можливості ініціювати перегляд судового рішення принаймі в одній інстанції суттєво обмежує право кожного на ефективний судовий захист (див.: *Адміністративне судочинство: навч. посіб.* / І. М. Балакареєва, І. В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін.; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. – Х.: Право, 2016. – С. 245).

Коментуючи цю статтю, необхідно враховувати, що відповідно до положень ст. 241 КАС України, судовими рішеннями є ухвали, рішення, постанови. В залежності від питань, які вирішує суд, судові рішення може бути по суті справи, яким закінчується розгляд справи, або процедурним, пов'язаним з рухом справи в суді першої інстанції. З цього слідує, що можливість апеляційного оскарження рішення суду першої інстанції за результатами розгляду справи по суті спору є реалізацією права на судовий захист. В той час, як, наприклад, можливість апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про відкриття провадження у справі (за винятком відкриття провадження у справі з порушенням правил підсудності) законом не передбачається, оскільки постановлення такої ухвали не перешкоджає правам інших осіб на судовий захист, також у випадку, коли суд задовольняє клопотання та поновлює або продовжує процесуальний строк, ухвала про це оскарженню не підлягає.

Дослідження положень статті, що коментується, дає змогу дійти висновку, що апеляційна скарга може бути подана на всі рішення суду першої інстанції, які не набрали законної сили, а також на ухвали суду першої інстанції, крім випадків, передбачених законом.

Апеляційне провадження – це врегульований КАС України комплекс послідовних і взаємопов'язаних процесуальних дій з перегляду (в повному обсязі або в частині) адміністративної справи і судового рішення (яке не набрало законної сили), постановленого судом першої інстанції, у випадках передбачених законом, за апеляційними скаргами учасників справи, або осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, на предмет законності і обґрунтованості.

З цією метою може здійснюватися перегляд не лише самого судового рішення, правосудність якого ставиться під сумнів, але й розглянутої цим судом адміністративної справи. Об'єктом перегляду апеляційним судом може бути як правильність оцінки доказів і встановлення фактів, так і правильність тлумачення та застосування норм матеріального та процесуального права судом апеляційної інстанції. Таким чином, в порядку апеляційного провадження об'єкт перегляду може складати, як питання факту, так і питання права, тим більше, що вони є тісно взаємопов'язаними (див.: *Кодекс адміністративного судочинства України: Науково-практичний коментар / За ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитоновой.* – Х.: ТОВ «Одісей», 2005. – С. 371).

При з'ясуванні питань факту суд перевіряє (а) наскільки повно у рішенні відображено обставини, що мають значення для справи у цілому або для вирішення окремого процесуального питання, та (б) чи є висновки суду про встановлені обставини вичерпними, чи відповідають вони дійсності та чи підтверджені вони належними і допустимими доказами. Рішення апеляційної інстанції у питаннях факту є остаточним і може бути переглянуте на предмет правильності встановлення фактів лише у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Вирішуючи питання права, апеляційний суд має переглянути рішення стосовно дотримання судом, що його ухвалив, норм матеріального і процесуального права, конституційних засад та принципів адміністративного судочинства. При цьому береться до уваги, чи керувався суд першої інстанції при розгляді і вирішенні справи принципом верховенства права з урахуванням практики ЄСПЛ (див.: *Адміністративне судочинство: навч. посіб. / І. М. Балакарева, І. В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін.; за заг. ред. Н. Б. Писаренко.* – Х.: Право, 2016. – С. 247).

Правом на апеляційне оскарження, відповідно до коментованої статті, наділені всі особи, на права та обов'язки яких безпосередньо впливає ухвалене судом першої інстанції судове рішення: 1) учасники справи; 2) особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки.

Це особи, які мають у справі юридичну заінтересованість матеріального і процесуального характеру: сторони, треті особи та їх представники. Сторони наділяються правом апеляційного оскарження незалежно від їх особистої участі у розгляді адміністративної справи судом першої інстанції, тому що рішення такого суду ухвалюється відносно їх особистих прав і обов'язків. Треті особи, які заявляють або не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, можуть самостійно оскаржити судове рішення в апеляційному порядку або приєднатися до апеляційної скарги, поданої іншою особою. Щодо представників, то повноваження на ведення справи у суді передбачає право на вчинення від імені особи, яку він представляє,

усіх процесуальних дій, які може вчинити ця особа, тобто представники сторін і третіх осіб можуть як подавати апеляційні скарги самостійно, так і приєднуватися до скарг, які подаються іншими особами.

У більшості випадків судове рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку оскаржувати буде особа, яка бере участь у справі, якщо результат розгляду справи її не влаштовує. Однак бувають випадки, коли судові рішення безпосередньо стосуються інтересів іншої особи, яка не брала участі у справі. Найчастіше, вона дізнається про справу вже після ухвалення рішення.

В ідеалі суд першої інстанції мав би залучити таку особу або надати їй можливість вступити у справу ще під час розгляду. Однак, внаслідок помилки або через відсутність відомостей суд першої інстанції цього не зробив (*Див.: Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України. [текст] / За заг. ред. С. В. Петкова. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – С. 263*). Тому, крім учасників справи, правом на апеляційне оскарження наділено також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки. Однак із цього загального правила є виключення: наприклад, при розгляді справ щодо оскарження нормативно-правових актів, скарги на судові рішення у цій справі осіб, які не брали участі у справі, залишаються без розгляду (ч. 7 ст. 264 КАС України).

Отже, ця частина коментованої статті передбачає право на апеляційне оскарження рішень та ухвал суду першої інстанції, реалізація якого з додержанням усіх необхідних умов призводить до виникнення апеляційного провадження.

2. Як рішення суду першої інстанції, так і ухвалу суду першої інстанції може бути оскаржено. Апеляційне оскарження ухвал адміністративного суду першої інстанції має свої особливості. Відповідно до ч. 2 ст. 293 КАС України ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду лише у випадках, визначених ст. 294 цього Кодексу. Оскарження ухвал суду, які не передбачені ст. 294 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається.

Зважаючи на наведене, ухвали суду першої інстанції можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду тільки у випадках, прямо передбачених КАС України, якщо вони, як правило, перешкоджають подальшому руху справи або пов'язані зі зверненням рішення до виконання. Наприклад, особа, яка подала позовну заяву, може оскаржити ухвалу про залишення позову (заяви) без розгляду або про повернення заяви позивачеві (заявникові) або ухвалу про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі.

Право на апеляційне оскарження всіх ухвал адміністративного суду заклало б небезпечну можливість зловживання процесуальними правами з метою затягнути судовий процес – заявляти необґрунтовані клопотання й оскаржувати ухвали про відмову в їх задоволенні. Це ухвали, якими вирішуються поточні питання, що виникають під час розгляду адміністративної справи. Наприклад, ухвала про відкладення підготовчого засідання або оголошення перерви у підготовчому судовому засіданні, ухвала про залучення у справі третьої особи тощо.

Враховуючи, що процесуальні ухвали можуть стосуватися не тільки інтересів осіб, які беруть участь у справі, а й інших учасників справи, – коло осіб, які можуть оскаржити процесуальні ухвали суду першої інстанції, значно ширше, ніж коло осіб, наділених правом апеляційного оскарження рішень адміністративного суду першої інстанції.

Проте особи, які не брали участі у справі, мають право оскаржити в апеляційному порядку лише ті судові рішення, які безпосередньо встановлюють, змінюють або припиняють права або обов'язки цих осіб, або істотно утруднюють реалізацію свобод та впливають на їхні інтереси. Тому, за загальним правилом, у цих осіб відсутні правові підстави для апеляційного оскарження ухвал суду, оскільки ухвалами, зазвичай, не вирішуються питання про спірні права та обов'язки. Разом з тим особи, які не брали участі у справі, можуть оскаржити ухвалу про забезпечення позову чи забезпечення доказів, якщо відповідно до цієї ухвали їх зобов'язано вчинити певні дії або утриматись від них, і це порушує права або інтереси цих осіб.

3. Заперечення на ухвали адміністративного суду першої інстанції, які не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, можуть бути викладені в апеляційній скарзі на рішення суду першої інстанції. Так, наприклад, не передбачено оскарження ухвал про відкриття провадження у адміністративній справі або ухвал про поновлення чи продовження процесуальних строків, прийняття яких не перешкоджає правам інших осіб на судовий захист.

Отримавши апеляційну скаргу на ухвалу, що не підлягає оскарженню окремо від рішення суду, суд апеляційної інстанції повертає її заявнику, про що постановляє ухвалу, яка не підлягає оскарженню.

4. У разі надходження до суду апеляційної інстанції апеляційної скарги особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, суд апеляційної інстанції відкриває апеляційне провадження, про що постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження у справі (ч. 1 ст. 300 КАС України). І лише після відкриття апеляційного провадження особа, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, користується процесуальними правами і несе процесуальні обов'язки учасника справи, передбачені ст. 44 КАС України.

Стаття 294. Ухвали, на які можуть бути подані апеляційні скарги окремо від рішення суду

1. *{Приписи частини першої статті 294 в тім, що вони унеможливають апеляційне оскарження ухвали суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 цього Кодексу, визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) згідно з Рішенням Конституційного Суду № 2-р(II)/2023 від 01.03.2023}* Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо:

1) забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів;

2) забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, скасування забезпечення позову, відмови у забезпеченні позову, відмови у заміні заходу забезпечення позову або скасуванні забезпечення позову;

3) повернення заяви позивачеві (заявникові);

4) відмови у відкритті провадження у справі;

{Пункт 5 частини першої статті 294 виключено на підставі Закону № 460-IX від 15.01.2020}

6) передачі справи на розгляд іншого суду;

7) відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк;

8) затвердження умов примирення сторін;

9) призначення експертизи;

- 10) визначення розміру судових витрат;
- 11) зупинення провадження у справі;
- 12) залишення позову (заяви) без розгляду;
- 13) закриття провадження у справі;
- 14) внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення;
- 15) відмови ухвалити додаткове рішення;
- 16) роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення;
- 17) відмови у відкритті провадження про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, відмови в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами;
{Пункт 17 частини першої статті 294 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}
- 18) відмови у поновленні пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання;
- 19) відстрочення і розстрочення, зміни або встановлення способу і порядку виконання судового рішення;
- 20) заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження;
- 21) повороту виконання рішення суду або відмови у повороті виконання рішення;
- 22) внесення чи відмови у внесенні виправлень до виконавчого документа, визнання чи відмови у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню;
- 23) окрема ухвала;
- 24) стягнення штрафу в порядку процесуального примусу;
- 25) накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до статті 382 цього Кодексу;
- 26) відмови у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження;
- 27) відновлення або відмови у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження.

Коментована стаття встановлює перелік ухвал суду першої інстанції, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Коло таких випадків обмежено законодавцем з урахуванням деяких критеріїв. За критерієм, чи перешкоджає постановлення тієї чи іншої ухвали подальшому провадженню у справі, у коментованій статті зафіксовано можливість апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції про повернення заяви позивачеві (заявникові), відмови у відкритті провадження у справі, залишення позову (заяви) без розгляду, закриття провадження у справі, зупинення провадження у справі, передачі справи на розгляд іншого суду.

За іншим критерієм, у коментованій статті зафіксовано можливість апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції, що впливають на обсяг процесуальних прав та обов'язків особи: забезпечення доказів, відмови в забезпеченні доказів, скасування ухвали про забезпечення доказів; забезпечення позову, заміни заходу забезпечення позову, скасування забезпечення позову, відмови у забезпеченні позову, відмови у заміні заходу забезпечення позову або скасуванні забезпечення позову, відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк, призначення експертизи, визначення розміру судових витрат, заміни сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження.

Також предметом апеляційного оскарження можуть бути ухвали, постановлені судом першої інстанції після вирішення справи по суті. До них слід віднести: затвердження умов примирення, внесення або відмови у внесенні виправлень у рішення, відмови ухвалити додаткове рішення, роз'яснення або відмови у роз'ясненні судового рішення, відмови у відкритті провадження про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, відмови в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, відмови у поновленні пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, відстрочення і розстрочення, зміни або встановлення способу і порядку виконання судового рішення; повороту виконання рішення суду або відмови у повороті виконання рішення, внесення чи відмови у внесенні виправлень до виконавчого документа, визнання чи відмови у визнанні виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, накладення штрафу та інших питань судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, постановлених судом відповідно до ст. 382 цього Кодексу, відмови у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження, відновлення або відмови у відновленні повністю або частково втраченого судового провадження.

Окремо слід виділити ухвали адміністративного суду першої інстанції, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними (окремі ухвали суду згідно ст. 249 КАС України), а також щодо притягнення до процесуальної відповідальності у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків (стягнення штрафу в порядку процесуального примусу згідно гл. 9 Заходи процесуального примусу КАС України). Окремі ухвали слід розглядати як форми реагування суду на порушення норм права, причини і умови, що спричинили (зумовили) ці порушення, з метою їх усунення та запобігання таким порушенням у майбутньому. Адресатом такої ухвали може бути як суб'єкт владних повноважень – відповідач, так і інший суб'єкт владних повноважень, що уповноважений вжити заходів для усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону, для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у такому порушенні. Ухвали про стягнення штрафу в порядку процесуального примусу слід розглядати як форми реагування суду на порушення норм процесуального права та запобігання створення протиправних перешкод у здійсненні судочинства: припинення зловживання учасниками справи своїми процесуальними правами та/або невиконання ними своїх процесуальних обов'язків, не виконання встановлених у суді правил. Адресатом такої ухвали може бути будь-який учасник судового процесу та їх представники, інші особи, присутні у судовому засіданні.

Додатково, до перелічених у коментованій статті ухвал, згідно з рішенням Конституційного Суду № 2-р(П)/2023 від 01.03.2023, в апеляційному порядку може бути оскаржена ухвала суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 цього Кодексу.

Зокрема, у своєму рішенні Конституційний Суд України констатував, що апеляційне оскарження ухвали про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу, є тим юридичним механізмом, що дозволить, по-перше, виправити можливу судову помилку суду першої інстанції, по-друге, домогтися виконання суб'єктом владних повноважень – відповідачем рішення суду і, як наслідок, поновити права, свободи, інтереси особи-позивача, якщо їх порушено. Такий висновок ґрунто-

вано на тому, що приписи розділу IV «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах» Кодексу не визначають інших дієвих механізмів для особи-позивача домогтися реального виконання суб'єктом владних повноважень – відповідачем судового рішення, ухваленого на користь такої особи.

Конституційний Суд України дійшов висновку, що приписи частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу, унеможливаючи апеляційне оскарження ухвали суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу, не забезпечують обов'язковості виконання судового рішення та дієвості судового контролю за його виконанням, а отже, не забезпечують права особи на судовий захист.

Конституційний Суд України вважає, що законодавець, ухваливши оспорювані приписи Кодексу, якими не встановив права на апеляційне оскарження ухвали суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу, діяв свавільно, оскільки не врахував її юридичних наслідків для особи-позивача та не запровадив інших дієвих механізмів захисту і поновлення порушених прав, свобод, інтересів особи-позивача, яка судовим порядком домагається виконання судового рішення, ухваленого на її користь.

Отже, ухвала суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 цього Кодексу може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 295. Строк на апеляційне оскарження

1. Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду — протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення.

Якщо в судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення (ухвали) суду, або розгляду справи в порядку письмового провадження, зазначений строк обчислюється з дня складення повного судового рішення.

2. Учасник справи, якому повне рішення або ухвала суду не були вручені у день його (її) проголошення або складення, має право на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження:

1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвалу суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду.

3. Строк на апеляційне оскарження також може бути поновлений в разі його пропуску з інших поважних причин, крім випадків, визначених частиною другою статті 299 цього Кодексу.

1. З метою забезпечення права особи на апеляційне оскарження суд першої інстанції зобов'язаний у резолютивній частині рішення зазначати строк і порядок набрання рішенням суду законної сили та його оскарження (п. 3 ч. 5 ст. 246 КАС України).

Коментована стаття встановлює загальні строки апеляційного оскарження судових рішень. За загальним правилом, апеляційна скарга на рішення суду подається протягом тридцяти днів, а на ухвалу суду – протягом п'ятнадцяти днів з дня його (її) проголошення. Це означає, що протягом цих строків судові рішення законної сили не набирає.

Тридцятиденний строк для оскарження судового рішення встановлений законодавцем з метою надання особі, яка подає апеляційну скаргу достатньо часу

для можливості обґрунтування мотивів оскарження рішення суду із зазначенням в чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та/або застосування норм матеріального та/або процесуального права; вимог до суду апеляційної інстанції тощо.

Для оскарження в апеляційному порядку ухвал суду законодавець встановив коротші строки, так як ухвалами суду вирішуються процедурні питання, пов'язані із рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших передбачених випадках (ч. 2 ст. 241 КАС України).

У КАС України передбачено й інші строки апеляційного оскарження рішень, ухвалених у деяких категоріях адміністративних справ:

1) апеляційні скарги на судові рішення за наслідками розгляду справ, визначених ст.ст. 273–277 КАС України, можуть бути подані у дводенний строк з дня їх проголошення, а на судові рішення, ухвалені до дня голосування, – не пізніше як за чотири години до початку голосування (ч. 2 ст. 278 КАС України);

2) апеляційна скарга на рішення адміністративного суду про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань подається не пізніше дня, наступного за днем його проголошення (ч. 10 ст. 280 КАС України);

3) апеляційна скарга на рішення адміністративного суду про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань подається не пізніше дня, наступного за днем його проголошення (ч. 4 ст. 281 КАС України);

4) апеляційні скарги на судові рішення за наслідками розгляду справ щодо гарантованого забезпечення потреб оборони, можуть бути подані у дводенний строк з дня їх проголошення (ч. 4 ст. 282 КАС України);

5) апеляційні скарги на судові рішення у справах за зверненням органів доходів і зборів можуть бути подані сторонами протягом десяти днів з дня їх проголошення (ч. 8 ст. 283 КАС України);

6) апеляційні скарги на рішення Вищого антикорупційного суду у справах про застосування санкцій може бути подана учасником справи та/або його представником до Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду протягом п'яти днів з дня проголошення рішення суду (ч. 8 ст. 283–1 КАС України).

7) апеляційні скарги на судові рішення у справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, можуть бути подані сторонами протягом десяти днів із дня їх постановлення (ч. 9 ст. 284 КАС України);

8) апеляційна скарга на судові рішення Верховного Суду у справі про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності може бути подана до Великої Палати Верховного Суду протягом десяти днів із дня його проголошення (ч. 4 ст. 285 КАС України);

9) апеляційні скарги на судові рішення у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної

відповідальності можуть бути подані протягом десяти днів з дня його проголошення (ч. 4 ст. 286 КАС України);

10) апеляційні скарги на судові рішення у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця можуть бути подані протягом десяти днів з дня їх проголошення (ч. 6 ст. 287 КАС України);

11) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України можуть бути подані в десятиденний строк з дня їх проголошення (ч. 3 ст. 288 КАС України);

12) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах за адміністративними позовами з приводу затримання іноземців або осіб без громадянства можуть бути подані в десятиденний строк з дня їх проголошення (ч. 16 ст. 289 КАС України);

13) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах за адміністративними позовами про оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, про продовження зупинення відповідних (відповідної) фінансових (фінансової) операцій (операції) (видаткових фінансових операцій), можуть бути подані в десятиденний строк з дня їх проголошення (ч. 8 ст. 289–1 КАС України);

14) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах за адміністративними позовами з приводу тимчасового обмеження права громадян України на виїзд за межі території України можуть бути подані в десятиденний строк з дня їх проголошення (ч. 3 ст. 289–2 КАС України);

15) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах за адміністративними позовами про заборону політичної партії можуть бути подані протягом двадцяти днів з дня його оприлюднення на офіційних веб-сайтах Міністерства юстиції України і Верховної Ради України (ч. 6 ст. 289–3 КАС України);

16) апеляційні скарги на судові рішення в адміністративних справах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа можуть бути подані протягом двадцяти днів з дня його проголошення (ч. 5 ст. 289–4 КАС України).

Також, у КАС України передбачено й інші строки апеляційного оскарження ухвал, ухвалених у деяких категоріях адміністративних справ: наприклад, ухвалу про відмову в прийнятті заяви у справах за зверненням органів доходів і зборів може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом 24 годин з моменту її постановлення (ч. 6 ст. 283 КАС України), ухвалу у справі за адміністративним позовом про заборону політичної партії може бути оскаржено в апеляційному порядку протягом десяти днів з дня її оприлюднення на офіційних веб-сайтах Міністерства юстиції України і Верховної Ради України (ч. 6 ст. 289–3 КАС України).

В загальному порядку, обчислення процесуального строку на апеляційне оскарження слід проводити з урахуванням вимог ст. 120 КАС України. Однак, слід зауважити, що в окремих категоріях адміністративних справ діють особливості обчислення процесуальних строків, встановлені ст. 270 КАС України. Зокрема, на обчислення строків, встановлених статтями 273–277, 280–283 цього Кодексу, не поширюються правила частин другої – десятої статті 120 цього Кодексу; на обчис-

лення строків, встановлених статтею 283–1 цього Кодексу, не поширюються правила частин другої – п'ятої, сьомої – десятої статті 120 цього Кодексу.

У разі застосування судом ч. 3 ст. 243 КАС України, а також прийняття судового рішення у письмовому провадженні апеляційна скарга подається протягом відповідних строків з дня складення повного судового рішення.

Апеляційна скарга на рішення Вищого антикорупційного суду в адміністративних справах про застосування санкцій може бути подана учасником справи та/або його представником до Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду протягом п'яти днів з дня проголошення рішення суду. Якщо в судовому засіданні було проголошено лише вступну та резолютивну частини рішення суду (скорочене рішення), зазначений строк обчислюється з дня складення повного тексту рішення суду та його опублікування на офіційному веб-сайті Вищого антикорупційного суду. Учасники справи, які не були присутні при проголошенні рішення суду, а також особа, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити рішення суду протягом п'яти днів з дня його опублікування на офіційному веб-сайті Вищого антикорупційного суду (ч. 8 ст. 283–1 КАС України).

2. Частина друга коментованої статті наділяє учасника справи правом на поновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, у разі якщо йому не були вручені повне рішення або ухвала суду у день його (її) проголошення або складення:

1) на рішення суду – якщо апеляційна скарга подана протягом тридцяти днів з дня вручення йому повного рішення суду;

2) на ухвалу суду – якщо апеляційна скарга подана протягом п'ятнадцяти днів з дня вручення йому відповідної ухвали суду.

Тобто, для правильного визначення строку подання апеляційної скарги має враховуватись дата отримання учасником справи копії судового рішення, складеного в повному обсязі, відповідно до вимог частини третьої статті 243 КАС України, так як при поданні апеляційної скарги в ній потрібно викласти, у чому полягає незаконність і необґрунтованість судового рішення, що викладається в його мотивувальній частині.

Також, у КАС України передбачено випадки, в яких строки апеляційного оскарження не може бути поновлено. Це окремі категорії адміністративних справ (ч. 5 ст. 270 КАС України).

3. У разі пропуску строків оскарження судового рішення суду першої інстанції через поважні причини особа, яка подає апеляційну скаргу, може клопотати перед апеляційним судом про їх поновлення. КАС України не містить переліку таких причин чи певного кола обставин, які можна вважати підставою для поновлення пропущених процесуальних строків, а закріплює за судом право самостійно дійти висновку про поважність або неповажність обставин, внаслідок яких апеляційну скаргу подано поза межами встановлених строків.

Натомість законодавець передбачив, що причини поважності пропуску процесуального строку суд оцінює, зважаючи на обґрунтування поважності цих причин та наданих доказів. Така оцінка відбувається з дотриманням норм ст. 90 КАС України, яка встановлює, що суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні.

Така свобода суду в оцінюванні поважності причин пропуску строків має суб'єктивний характер. У зв'язку з цим особливої цінності набуває судова практика.

Наприклад, причини пропущення суб'єктом владних повноважень строку апеляційного оскарження судового рішення у зв'язку з відсутністю коштів на сплату судового збору судами апеляційної інстанції визнаються не поважними.

Зокрема, в ухвалі Сьомого апеляційного адміністративного суду від 12 січня 2024 року у справі № 240/7503/23 зазначено, що згідно з частиною 2 статті 44 КАС України учасники справи зобов'язані добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами і неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Відповідно до пункту 6 частини 5 статті 44 КАС України учасники справи зобов'язані виконувати процесуальні дії у встановлені законом або судом строки.

Законодавче обмеження строку оскарження судового рішення, насамперед, обумовлено специфікою спорів, які розглядаються в порядку адміністративного судочинства, а запровадження таких строків обумовлене досягненням юридичної визначеності у публічно-правових відносинах.

У пункті 74 рішення Європейського Суду з прав людини «Лелас проти Хорватії» суд звертав увагу на те, що «держава, чії органи влади не дотримувалися своїх власних внутрішніх правил та процедур, не повинна отримувати вигоду від своїх правопорушень та уникати виконання своїх обов'язків. Іншими словами, ризик будь-якої помилки, зробленої органами державної влади, повинна нести держава, а помилки не повинні виправлятися за рахунок зацікавленої особи, особливо якщо при цьому немає жодного іншого приватного інтересу».

У справі «Рисовський проти України» Європейський Суд з прав людини підкреслює особливу важливість принципу «належного урядування». Він передбачає, що у разі, коли йдеться про питання загального інтересу, зокрема, якщо справа впливає на права людини, державні органи повинні діяти вчасно та в належний і якомога послідовніший спосіб. Зокрема, на державні органи покладено обов'язок запровадити внутрішні процедури, які посилять прозорість і ясність їхніх дій, мінімізують ризик помилок і сприятимуть юридичній визначеності у цивільних правовідносинах, які зачіпають майнові інтереси.

Тобто, виходячи з принципу «належного урядування», державні органи та органи місцевого самоврядування загалом, зобов'язані діяти вчасно та в належний спосіб, а держава не повинна отримувати вигоду у вигляді поновлення судами строку на оскарження судових рішень та виправляти допущені органами державної влади помилки за рахунок приватної особи, яка діяла добросовісно.

У рішенні від 07 липня 1989 року у справі «Union Alimentaria Sanders S.A. v. Spain» Європейський суд з прав людини зазначив, що заявник зобов'язаний демонструвати готовність брати участь на всіх етапах розгляду, що стосуються безпосередньо його, утримуватися від використання прийомів, пов'язаних зі зволіканням у розгляді справи, а також максимально використовувати всі засоби внутрішнього законодавства для прискорення процедури слухання.

Відповідно до частини 1 статті 121 КАС України суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення.

Отже, для поновлення пропущеного процесуального строку, встановленого законом, необхідно встановити наявність поважних причин пропуску строку на апеляційне оскарження, які об'єктивно перешкоджали особі вчасно подати апеляційну скаргу.

Поважними причинами пропуску строку апеляційного оскарження визнаються лише такі обставини, які є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення особи, та пов'язані з дійсними істотними перешкодами чи труднощами для своєчасного вчинення відповідних дій та підтверджені належними доказами.

Відповідно до рішення Європейського суду з прав людини від 19.06.2001 у справі «Креуз проти Польщі» «право на суд» не є абсолютним, воно може обмежуватися державою різноманітними засобами, в тому числі фінансовими. Вимога сплатити судовий збір не обмежує право заявників на доступ до правосуддя.

Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірною судового збору для осіб, які звертаються до суду. Це відповідає Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981 № R (81) 7: «В тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати» (підпункт 12 пункту D).

Отже, сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду є складовою доступу до правосуддя.

Разом з тим, як неодноразово зазначав Верховний Суд, – якщо особа діє як суб'єкт владних повноважень і фінансується з державного бюджету України, в тому числі в частині видатків на оплату судового збору, а тому держава, з метою забезпечення можливості здійснення якісного, ефективного та своєчасного захисту своїх прав та інтересів, повинна створити належні фінансові можливості і передбачити відповідні кошти на вказані цілі у кошторисах установ.

Отже, відсутність коштів на рахунку суб'єкта владних повноважень не може бути підставою для поновлення строку на апеляційне оскарження.

З урахуванням вказаного, можливість вчасного подання апеляційної скарги залежить виключно від волевиявлення самого скаржника, тобто має суб'єктивний характер, а тому підстав для поновлення пропущеного процесуального строку у даному випадку з своєї ініціативи суд не вбачає та відмовляє у задоволенні заяви з наведених у ній підстав.

Крім того, невмотивоване задоволення заяви апелянта про поновлення пропущеного строку звернення з апеляційною скаргою до суду утворить дискримінаційне становище по відношенню до інших суб'єктів звернення до судового захисту в тому числі фізичних та юридичних осіб, порушить принцип рівності сторін у адміністративному судочинстві.

Колегія суддів зауважила, що всі учасники справи є рівними перед законом і судом, зобов'язанні діяти вчасно та в належний спосіб, в тому числі, при оскарженні судових рішень в апеляційному порядку, у зв'язку з чим, будь-які зволікання останніх не свідчать про неухильне виконання покладених на них обов'язків як учасника справи і намір добросовісної реалізації права на апеляційний перегляд справи.

Відповідно до ст. 129 Конституції України та ст. 8 КАС України, однією із засад судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом.

Як зазначив Європейський суд з прав людини у рішенні від 15 травня 2008 року «Надточій проти України» принцип рівності сторін – один із складників ширшої концепції справедливого судового розгляду – передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представляти свою сторону в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище у порівнянні з опонентом.

Тож обмеження на законодавчому рівні права звернення до суду за захистом прав, свобод та інтересів відповідними строками узгоджується із принципом «*Leges vigilantibus non dormientibus subveniunt*», згідно з яким закони допомагають тим, хто пильнує. Тобто, реалізація апелянтом права на звернення до суду з апеляційною скаргою в рамках строку звернення до суду залежить виключно від нього самого.

Виходячи з наведеного, колегія суддів зробила висновок, що апелянтом не доведено наявності обставин, що перешкождали йому звернутись до суду в межах строку, визначеного статтею 295 КАС України, та становили об'єктивно непереборні перешкоди, які пов'язані з дійсними істотними труднощами у реалізації права на апеляційне оскарження судового рішення. (див.: ухвала Сьомого апеляційного адміністративного суду від 12.01.2024 р. у справі № 240/7503/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116267361>).

Тобто, відсутність фінансування та несвочасна сплата судового збору не можуть бути визнані такими обставинами, що є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення особи та пов'язані з дійсними істотними перешкодами чи труднощами для своєчасного вчинення процесуальних дій. Така правова позиція вкладена в постановках Верховного Суду: від 08.07.2019 р. у справі № 825/1916/15-а, від 12.08.2021 р. у справі № 826/14733/18, від 06.08.2021 року у справі № 640/5229/19.

Незалежно від поважності причин пропуску строку на оскарження суд апеляційної інстанції, відповідно до ч. 2 ст. 299 КАС України відмовляє у відкритті провадження, якщо апеляційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

Стаття 296. Форма та зміст апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга подається у письмовій формі.

2. В апеляційній скарзі зазначаються:

1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається скарга;

2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дата ухвалення рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

{Пункт 3 частини другої статті 296 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

5) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, до суду апеляційної інстанції;

6) обґрунтування вимог особи, яка подала апеляційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права;

7) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

8) дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується;

9) перелік матеріалів, що додаються.

3. Апеляційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

4. Якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то у ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані.

5. До апеляційної скарги додаються:

1) документ про сплату судового збору;

2) копії апеляційної скарги та доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості учасників справи, крім випадків, якщо така скарга та додані матеріали подаються до суду в електронній формі через електронний кабінет. У разі подання скарги та доданих матеріалів в електронній формі через електронний кабінет до неї додаються докази надсилання її копії та копій доданих матеріалів іншим учасникам справи з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу;

{Пункт 2 частини п'ятої статті 296 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

{Пункт 3 частини п'ятої статті 296 виключено на підставі Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

4) докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції, за наявності.

6. Якщо апеляційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Коментована стаття КАС України встановлює вимоги до форми, структури та змісту апеляційної скарги, – містить перелік елементів (обов'язкових реквізитів), що дають необхідну інформацію як для вирішення судом апеляційної інстанції питання про відкриття апеляційного провадження в адміністративній справі, так і для того, щоб в подальшому звернути судові рішення для виконання.

1. Апеляційна скарга подається лише у письмовій формі, тобто виготовлена на аркуші (аркушах) паперу рукописним або друкарським способом.

2. Частиною 2 коментованої статті передбачені вимоги, які висуваються до змісту апеляційної скарги. Дані, що викладаються в апеляційній скарзі, повинні надати можливість суду апеляційної інстанції чітко визначити, яка особа оскаржує судові рішення суду першої інстанції та які вимоги вона пред'являє до суду апеляційної інстанції.

Апеляційна скарга повинна містити:

1) до якого суду апеляційної інстанції подається апеляційна скарга із зазначенням його поштової адреси (див. коментар до ст. 292 КАС України);

2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дату ухвалення рішення.

Обов'язковим для зазначення є номер справи, оскільки під час реєстрації позовної заяви, кожній адміністративній справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматично у суді першої інстанції і залишається незмінним незалежно від проходження справи в судах вищих інстанцій.

Відповідно до п. 15 розділу II Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затвердженої наказом Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814 (у редакції наказу Державної судової адміністрації

Україні від 17 жовтня 2023 року № 485) кожній судовій справі (кримінальному провадженню) надається єдиний унікальний номер, який формується відповідно до Положення про АСДС.

Згідно п. 2.2.4. Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженого Рішенням Ради суддів України 26.11.2010 № 30 (зі змінами), кожній судовій справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматизованою системою автоматично в суді першої інстанції та залишається незмінним незалежно від проходження судової справи в інстанціях чи надходження судової справи за підсудністю з іншого суду будь-якої юрисдикції, в тому числі в разі повторного надходження судової справи після її належного оформлення, та який повинен обов'язково вказуватися судами всіх інстанцій в судовому рішенні. Структура єдиного унікального номера судової справи є такою: код суду першої інстанції (три цифри) / номер судової справи за порядком у поточному році / рік реєстрації (дві цифри). Наприклад: 512/362/15. Цей номер обов'язково має вказуватись і на судових рішеннях, що були прийняті судами всіх інстанцій.

Також обов'язковим є зазначення дати прийняття оскаржуваного рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта для фізичних осіб – громадян України, номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності, відомості про наявність або відсутність електронного кабінету.

Статтею 16 Закону України від 15.05.2003 року № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» встановлено вимоги до найменування юридичної особи або її відокремленого підрозділу, а саме:

1. Найменування юридичної особи повинно містити інформацію про її організаційно-правову форму (крім державних органів, органів місцевого самоврядування, органів влади Автономної Республіки Крим, державних, комунальних організацій, закладів, установ, а також випадку, передбаченого абзацом другим цієї частини) та назву.

Найменування релігійної організації може містити інформацію про її організаційно-правову форму виключно за бажанням такої юридичної особи.

2. Організаційно-правова форма юридичної особи визначається відповідно до класифікації організаційно-правових форм господарювання, затвердженої центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері технічного регулювання.

3. Назва юридичної особи може складатися з власної назви юридичної особи, а також містити інформацію про мету діяльності, вид, спосіб утворення, залежність юридичної особи та інші відомості згідно з вимогами до найменування окремих організаційно-правових форм юридичних осіб, установленими Цивільним, Господарським кодексами України та цим Законом.

4. Найменування юридичної особи не може бути тотожним найменуванню іншої юридичної особи (крім органів місцевого самоврядування).

5. У найменуванні юридичних осіб забороняється використовувати:

- повне чи скорочене найменування державних органів або органів місцевого самоврядування, або похідні від цих найменувань, або історичні державні

найменування, перелік яких установлює Кабінет Міністрів України, – у найменуваннях юридичних осіб приватного права;

- символіку комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, заборона використання яких встановлена Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»;
- символіку російської імперської політики відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії»;
- символіку воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну;
- терміни, аббревіатури, похідні терміни, заборона використання яких передбачена законом.

6. Законами можуть бути встановлені особливості найменування товариств, холдингових компаній, банків, пенсійних фондів, корпоративних інвестиційних фондів, торгово-промислової палати, навчальних закладів, страховиків, волонтерських організацій, адвокатських бюро, операторів державних лотерей, асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань, політичних партій, громадських об'єднань, профспілок, їх організацій та об'єднань, організацій роботодавців, їх об'єднань, кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок.

7. Вимоги до написання найменування юридичної особи, її відокремленого підрозділу, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, крім організації профспілки, встановлюються Міністерством юстиції України. (*URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>*)

«Повне найменування» для юридичних осіб означає заборону вживання в апеляційній скарзі скорочень організаційно-правової форми такої особи або її скороченого найменування. Для зручності, особі, яка подає апеляційну скаргу, у вступній частині апеляційної скарги необхідно зазначати повне найменування (наприклад, Публічне акціонерне товариство «Машзавод»), а в описовій частині, застосувавши вперше повне найменування, утворити аббревіатуру чи скоротити інакше (наприклад, «далі – Товариство», або «далі – ПАТ», або «далі – ПАТ «Машзавод»), та використовувати вживаний скорочений запис.

Ім'я фізичної особи, яка є громадянином України, складається із прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не впливає із закону або звичаю національної меншини, до якої вона належить (ст. 28 ЦК України). Прізвища, імена та по батькові є тими ознаками, які індивідуалізують особу, виділяють її з-поміж інших, надаються їй при державній реєстрації народження і є невід'ємними від неї.

Місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку (ст. 93 ЦК України).

Місцем проживання фізичної особи є житло, в якому вона проживає постійно або тимчасово (ст. 29 ЦК України). Фізична особа може мати кілька місць проживання. Тобто, особа може мати постійне та тимчасове місце проживання. Згідно ст. 3 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», місце проживання – житло з присвоєною у встановленому законом порядку адре-

сою, в якому особа проживає, а також апартаменти (крім апартаментів у готелях), кімнати та інші придатні для проживання об'єкти нерухомого майна, заклад для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, стаціонарна соціально-медична установа та інші заклади соціальної підтримки (догляду), в яких особа отримує соціальні послуги, а місце перебування – житло або спеціалізована соціальна установа для бездомних осіб, інший надавач соціальних послуг з проживанням, у якому особа, яка отримала довідку про звернення за захистом в Україні, проживає строком менше шести місяців на рік або отримує соціальні послуги.

Механізм здійснення декларування/реєстрації місця проживання (перебування), зміни місця проживання, зняття із задекларованого/зареєстрованого місця проживання (перебування), скасування декларування/реєстрації місця проживання (перебування), а також встановлює форми необхідних для цього документів визначений Порядком декларування та реєстрації місця проживання (перебування), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2022 р. № 265 «Деякі питання декларування і реєстрації місця проживання та ведення реєстрів територіальних громад».

Відповідно до Закону України від 20.11.2012 року № 5492-VI «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», Єдиний державний демографічний реєстр у межах, визначених законодавством про свободу пересування та вільний вибір місця проживання, використовується для обліку інформації про зареєстроване або задеклароване місце проживання (перебування) особи. (абз. 3 ч. 1 ст. 4).

Формат поштової адреси в Україні визначений у пп. 2 п. 32 Правил надання послуг поштового зв'язку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 2009 р. № 270 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2023 р. № 1071). Поштова адреса: найменування вулиці (проспекту, бульвару, провулку тощо), номер будинку, квартири/офісу; найменування населеного пункту, району, області (крім поштових переказів); поштовий індекс; країна призначення. Поштовий індекс – набір символів, що додається до поштової адреси для полегшення сортування та доставки пошти.

Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) – це статистичний реєстр підприємств в Україні, автоматизована система збирання, накопичення та обробки даних про підприємства та організації усіх форм власності, а також їх відокремлені підрозділи – філії, відділення, представництва тощо. Метою реєстру є забезпечення єдиного державного обліку та ідентифікації суб'єктів; класифікації суб'єктів для отримання статистичної інформації у формалізованому вигляді; проведення спостережень за структурними змінами в економіці щодо видів діяльності, створення, реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) та ліквідації суб'єктів; удосконалення статистичного обліку суб'єктів та створення й ведення реєстрів респондентів статистичних спостережень (статистичних реєстрів); взаємодії з інформаційними системами інших органів державної влади.

Реєстраційний номер облікової картки платника податків – елемент Державного реєстру фізичних осіб України (ДРФО), який надається фізичним особам-платникам податків та інших обов'язкових платежів та зберігається за ними протягом усього їхнього життя. В ДРФО не вносяться та реєстраційний номер облікової картки не надається особам, які через свої релігійні або інші переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки та офіційно повідомляють про це відповідні державні органи. Таким громадянам вноситься відповідна від-

мітка до паспорту. З цієї причини у коментованій статті зазначено альтернативу у зазначенні цих відомостей в апеляційній скарзі.

Також зазначаються номери засобів зв'язку та електронної пошти, офіційна електронна адреса, за наявності. Якщо таких не має, в апеляційній скарзі слід зазначити, що засоби зв'язку та/або електронної пошти, офіційна електронна адреса – відсутні;

Також у цій частині апеляційної скарги наводяться відомості про наявність або відсутність електронного кабінету.

Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15–21 затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі –ЄСІТС).

Відповідно до абзацу 23 підпункту 15 пункту 1 розділу VII «Перехідні положення» КАС України окремі підсистеми (модулі) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи починають функціонувати через 30 днів з дня опублікування Вищою радою правосуддя у газеті «Голос України» та на веб-порталі судової влади України оголошення про створення та забезпечення функціонування відповідної підсистеми (модуля) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

У газеті «Голос України» від 04 вересня 2021 року № 168 (7668) Вищою радою правосуддя опубліковано оголошення про початок функціонування трьох підсистем (модулів) ЄСІТС «Електронний кабінет», «Електронний суд», підсистеми відеоконференцзв'язку.

Також 04 вересня 2021 року дане оголошення опубліковано на веб-порталі судової влади України (доступ за посиланням <https://court.gov.ua/press/news/1173657>).

Відтак, указані в оголошенні Вищої ради правосуддя підсистеми (модулі) ЄСІТС почали офіційно функціонувати з 05 жовтня 2021 року.

20 липня 2023 року в газеті «Голос України» опублікований Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29 червня 2023 року № 3200-ІХ.

Згідно Прикінцевих та перехідних положень вказаного Закону, цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію через 90 днів з дня його опублікування.

Згідно ч. 3 розділу 1 даного Закону, пункт 6 статті 18 КАС України викладено в наступній редакції: «Адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку».

Наведене кореспондує положенням пункту 10 підрозділу 1 розділу III Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в редакції рішення Вищої ради правосуддя від 12.10.2023 № 977/0/15–23.

Отже, з 18 жовтня 2023 року суб'єкти, вичерпний перелік яких встановлено у вищенаведених нормах, реєструють офіційні електронні кабінети в ЄСІТС в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої офіційні електронні кабінети в ЄСІТС у добровільному порядку.

Згідно із частиною другою статті 298 КАС України до апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 296 цього Кодексу, а також подана особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 1 ст. 169 КАС України суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху також у разі, якщо позовну заяву подано особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його.

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб). В цій частині апеляційної скарги зазначається інформація про всіх учасників справи (ст. 42 КАС України) які брали участь у розгляді справи в суді першої інстанції, за винятком особи, яка подає апеляційну скаргу;

5) в цій частині апеляційної скарги зазначаються постанова або ухвала суду першої інстанції, які оскаржуються, і коротко формулюються вимоги до суду апеляційної інстанції: чи в повному обсязі оскаржується судове рішення, чи в частині. Також, в цій частині апеляційної скарги доцільно стисло викласти, чому висновок суду першої інстанції (повністю чи частково) не відповідає обставинам справи, що мають значення для справи, а саме: неправильно застосовано норми матеріального права (зазначити яких саме), в окремих випадках застосовано норми, що втратили чинність (зазначити яких саме), допущено порушення норм процесуального права (зазначити яких саме) тощо;

б) це найбільша та найважливіша частина апеляційної скарги, де зазначаються дані, якими суб'єкт оскарження обґрунтовує вимоги до апеляційного суду, та в яких детально зазначається, в чому полягає неправильність чи неповнота дослідження доказів і встановлення обставин у справі та (або) застосування норм права.

Тут наводиться опис невідповідності судового рішення суду першої інстанції вимогам законодавства та мотивується невідповідність дій суду першої інстанції при його постановленні чи при розгляді справи. Тому, необхідно визначити аргументи адміністративного суду першої інстанції, які були покладені в основу рішення або ухвалу суду, а також неправомірність дій суду першої інстанції при розгляді адміністративної справи, які вплинули на обґрунтованість і законність рішення суду. Для цього потрібно зазначити в чому полягає незаконність рішення або ухвали. Це може бути неповнота встановлення обставин, які мають значення для адміністративної справи, необґрунтоване визнання одних і безпідставне відхилення інших доказів або неправильність встановлення обставин, які мають для адміністративної справи тощо.

В цій же частині наводяться власні контраргументи по справі із зазначенням обставин, які досліджувалися в судовому процесі та доказів, які містяться в матеріалах справи. Також наводяться норми процесуального та матеріального права, які підтверджують правову позицію особи, яка подає апеляційну скаргу та норми які були порушені судом першої інстанції при постановленні судового рішення;

7) важливо, щоб в апеляційній скарзі були викладені вимоги щодо дослідження нових доказів, що не досліджувалися у суді першої інстанції. Тому, у разі потреби, в апеляційній скарзі має бути клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про витребування нових доказів, про виклик свідків тощо;

8) з метою правильного визначення строку подання апеляційної скарги, в її тексті зазначається дата отримання копії судового рішення суду першої інстанції, що оскаржується (поштовим зв'язком, через зареєстрований електронний кабінет суб'єкта судового процесу, особисто або через представника безпосередньо у суді);

9) наприкінці апеляційної скарги зазначається перелік матеріалів, які до неї додаються (окрім перерахованих у частині 5 коментованої статті, це можуть бути інші документи, клопотання, належним чином завірена довіреність тощо).

3. Відповідно до частини 3 коментованої статті, апеляційна скарга може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі, якщо вона бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції. Це необхідно для того, щоб суд апеляційної інстанції міг визначити, проводити апеляційний розгляд у судовому засіданні (з викликом учасників справи) чи у письмовому провадженні (без виклику учасників справи).

4. Якщо в апеляційній скарзі наводяться нові докази, які не були надані суду першої інстанції, то в ній зазначається причина, з якої ці докази не були надані; у разі неповажності цієї причини суд апеляційної інстанції може їх відхилити.

5. В цій частині коментованої статті наводиться перелік документів, що обов'язково додаються до апеляційної скарги: документ про сплату судового збору; копії апеляційної скарги та доданих до неї письмових матеріалів відповідно до кількості учасників справи, крім випадків, якщо така скарга та додані матеріали подаються до суду в електронній формі через електронний кабінет. У разі подання скарги та доданих матеріалів в електронній формі через електронний кабінет до неї додаються докази надсилання її копії та копій доданих матеріалів іншим учасникам справи з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу;

Принцип змагальності передбачає право ознайомлення із апеляційною скаргою інших осіб, які беруть участь у справі, тому до апеляційної скарги додаються її копії, а також копії доданих до апеляційної скарги письмових матеріалів відповідно до кількості учасників справи.

До апеляційної скарги має бути доданий документ (квитанція, платіжне доручення) про сплату судового збору, крім випадків, коли його не належить сплачувати.

За наявності до апеляційної скарги додаються докази, що підтверджують дату отримання копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції.

Додатки рекомендується перелічити після тексту апеляційної скарги із зазначенням їх повного найменування, кількості аркушів кожного додатку та кількості їх примірників.

6. Якщо апеляційна скарга подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Закон України «Про судовий збір» детально визначає не лише категорії осіб, звільнених від сплати судового збору під час розгляду справи (ст. 5), але й враховує фінансове положення заявника, надаючи судам можливість зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати тих заявників, які в змозі довести свій незадовільний матеріальний стан (ст. 8).

Окрім Закону України «Про судовий збір» категорії осіб, звільнених від сплати судового збору під час розгляду справи, можуть бути встановлені іншими спеціальними законами. Наприклад, Велика Палата Верховного Суду ухвалила рішення (*див.:*

постанова Верховного Суду від 21.03.2018 року по справі № 761/24881/16-ц (провадження № 14-57цс18) ([URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/vs180444?an=1](https://ips.ligazakon.net/document/view/vs180444?an=1)), в якому визнала, що позивачі у справах про захист їхніх прав як споживачів звільнені від сплати судового збору відповідно до Закону «Про захист прав споживачів» не лише в суді першої інстанції. Верховний Суд відступив від правової позиції, висловленої Верховним Судом України у 2017 році у справах № 6-185цс17 і № 6-916цс17, згідно з якою споживач звільнявся від сплати судового збору лише при поданні позовної заяви та мав сплачувати такий збір за подання до суду, зокрема, апеляційної скарги. Велика Палата Верховного Суду дійшла до висновку, що відсутність у Законі «Про судовий збір» серед осіб, які звільняються від сплати цього збору, категорії споживачів не може означати, що вони не мають зазначеної пільги, оскільки її встановлено спеціальним щодо споживачів Законом. Крім того, Велика Палата Верховного Суду наголосила на тому, що порушені права споживача можуть бути захищені не лише в суді першої інстанції, але й у судах інших інстанцій, розгляд справи в яких є частиною єдиного процесу. Висловлена Верховним Судом правова позиція може бути використана і в адміністративному судочинстві.

Наприкінці, апеляційна скарга має бути підписана особою, яка її подає, або її представником із зазначенням дати підписання. Якщо апеляційна скарга подається посадовою особою, то зазначається її посадове становище з одночасним наданням підтверджуючих документів (підтвердження адміністративної процесуальної дієздатності).

Якщо апеляційну скаргу підписав представник, то одночасно з нею подається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження представника згідно із ст. 59 КАС України.

Стаття 297. Порядок подання апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції.

1. Коментована стаття регламентує порядок апеляційного оскарження. Додержання встановленого цією статтею порядку подання апеляційної скарги є однією з важливих умов прийняття судом апеляційної інстанції апеляційної скарги до розгляду. Це означає, що цією статтею передбачена імперативна норма, встановлений порядок і адресат, якому подається скарга.

Положення, закладені у коментованій статті, свідчать про те, що, у випадку оскарження судового рішення суду першої інстанції, особи, які наділені цим правом згідно із законодавством України, повинні подавати апеляційні скарги безпосередньо до суду апеляційної інстанції, де вони реєструються і передаються судді-доповідачу, визначеному у порядку, встановленому ст. 31 цього Кодексу.

За загальним правилом, судом апеляційної інстанції є апеляційний адміністративний суд, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться місцевий адміністративний суд, що прийняв рішення. Разом з тим, щодо деяких категорій адміністративних справ КАС України встановлює певні особливості порядку їх розгляду та оскарження ухвалених по них рішень (див. коментар до ст. 292 КАС України). З метою забезпечення права особи на апеляційне оскарження суд першої інстанції зобов'язаний у резолютивній частині рішення зазначити порядок подання апеляційної скарги (п. 3 ч. 5 ст. 246 КАС України).

§ 2. Відкриття апеляційного провадження

Після подання особою апеляційної скарги розпочинається перебіг апеляційного провадження, для якого характерним є етапність здійснення. Коментований параграф визначає порядок перевірки судом апеляційної інстанції відповідності апеляційної скарги встановленим КАС України вимогам та підготовку справи до апеляційного розгляду.

Стаття 298. Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги судом апеляційної інстанції

1. Апеляційна скарга реєструється у день її надходження до суду апеляційної інстанції та не пізніше наступного дня передається судді-доповідачу, визначеному в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу.

2. До апеляційної скарги, яка оформлена з порушенням вимог, встановлених статтею 296 цього Кодексу, а також подана особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, застосовуються положення статті 169 цього Кодексу.
{Частина друга статті 298 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

3. Апеляційна скарга залишається без руху також у випадку, якщо вона подана після закінчення строків, установлених статтею 295 цього Кодексу, і особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею у заяві, визнані неповажними. При цьому протягом десяти днів з дня вручення ухвали особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку.

4. Апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції також, якщо:

1) апеляційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено;

2) до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання;

3) скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду апеляційної інстанції.

5. Питання про залишення апеляційної скарги без руху суддя-доповідач вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги. Питання про повернення апеляційної скарги суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

6. Про повернення апеляційної скарги постановляється ухвала, яка може бути оскаржена в касаційному порядку.

7. Копія ухвали про повернення апеляційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 251 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення апеляційної скарги разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

1. Коментована стаття визначає дії, які вчиняються в адміністративному суді апеляційної інстанції після надходження апеляційної скарги, та у загальному вигляді спрямована на забезпечення неупередженого розподілу судових справ в адміні-

стративному суді апеляційної інстанції та на відкриття апеляційного провадження за відсутності перешкод для цього.

Апеляційна скарга реєструється в день її надходження до суду апеляційної інстанції у відповідному підрозділі апарату суду. Не пізніше наступного робочого дня після реєстрації апарат суду повинен передати справу судді-доповідачу, який визначається автоматизованою системою документообігу суду в порядку черговості, встановленому з урахуванням спеціалізації суддів, розрахункових норм часу, необхідного для розгляду справ, і поправних коефіцієнтів до них.

2. Якщо апеляційну скаргу подано без додержання встановлених ст. 296 КАС України вимог щодо форми, структури апеляційної скарги та додатків до неї, не сплачено судовий збір у належному розмірі чи відсутнє підтвердження про це, або особа, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його, суддя-доповідач постановляє ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху.

Особами, які в обов'язковому порядку повинні зареєструватися та використовувати електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, є: адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи.

За аналогією із процесом у суді першої інстанції (ст. 169 КАС України), в ухвалі суддя-доповідач вказує на недоліки апеляційної скарги, спосіб їх усунення і встановлює строк, достатній для усунення недоліків. Якщо недоліки не будуть усунуті у встановлений строк, суддя-доповідач постановляє ухвалу про повернення апеляційної скарги.

3. За змістом частини третьої коментованої статті, суддя-доповідач своєю ухвалою залишає без руху апеляційну скаргу, подану після закінчення строків на апеляційне оскарження, якщо відсутня заява (клопотання) про поновлення такого строку, або якщо підстави, вказані особою, яка подала апеляційну скаргу, у заяві, визнані неповажними.

Відповідно до практики розгляду скарг ЄСПЛ, при вирішенні питання про поновлення строку на апеляційне оскарження, суди повинні керуватися принципом верховенства права складовою якого є правова визначеність. Порушення пункту першого статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод констатував ЄСПЛ у справі «Устименко проти України» ([URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_b2](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_b2)). Зокрема, ЄСПЛ вказав, що право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, повинно тлумачитися у світлі Преамбули Конвенції, відповідна частина якої проголошує верховенство права спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з основоположних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності рішення, згідно з яким жодна зі сторін не має права домагатися перегляду остаточного і обов'язкового рішення лише з метою повторного слухання справи і постановлення нового рішення. Відхід від цього принципу можливий лише коли він зумовлений особливими непереборними обставинами.

Суд постановив, якщо звичайний строк оскарження поновлюється зі впливом значного періоду часу, таке рішення може порушити принцип правової визначеності. Хоча саме національним судам, перш за все, належить виносити рішення про поновлення строку оскарження, їх свобода розсуду не є необмеженою.

Суди повинні обґрунтовувати відповідне рішення. У кожному випадку національні суди повинні встановити, чи виправдовують причини поновлення строку оскарження втручання у принцип *res judicata*, особливо коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів стосовно часу або підстав для поновлення строків.

Якщо національний суд просто обмежився вказівкою на наявність у відповідача «поважних причин» для поновлення пропущеного строку оскарження, то, відтак, він (суд) не вказав чітких причин такого рішення (пункт 52 рішення).

За цих підстав ЄСПЛ одноголосно постановив, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та дійшов висновку, що національні суди, вирішивши поновити пропущений строк оскарження остаточної постанови у справі заявника без наведення відповідних причин та скасувавши в подальшому постанову суду, порушили принцип правової визначеності та право заявника на справедливий судовий розгляд за пунктом 1 статті 6 Конвенції (пункт 53 цього ж рішення).

Отже, отримавши апеляційну скаргу, суддя-доповідач має достеменно з'ясувати, чи поважні причини пропуску строку подання апеляційної скарги. Як поважну причину пропуску строку на оскарження судового рішення, що набуло статусу остаточного, ЄСПЛ визнає неповідомлення сторін органами влади про прийняті у їх справі рішення. Проте, навіть тоді можливість поновлення строку не буде обмеженою, оскільки сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатися про стан відомого їм судового провадження (*див.: рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Шевченко проти України» від 26.04.20037 року (заява № 8371/02)*. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_256). Якщо стороні взагалі не було надано можливості приймати участь у судовому розгляді її справи внаслідок не повідомлення про такий розгляд і прийняте за його результатами рішення, то в такому разі поновлення строку на апеляційне оскарження є виправданим (*див.: рішення ЄСПЛ у справі «Концевич проти України» від 16.02.2012 року (заява № 9089/04)* URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SOO00395>).

Протягом десяти днів з дня вручення ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, особа має право звернутися до суду апеляційної інстанції з заявою про поновлення строку або вказати інші підстави для поновлення строку, якщо попередньо вказані були визнані судом апеляційної інстанції неповажними.

4. Цією частиною коментованої статті встановлено випадки, коли апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції. До них відносяться такі: апеляційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено; до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження особа, яка подала скаргу, подала заяву про її відкликання; скаргу подано в інший спосіб, ніж до суду апеляційної інстанції.

Адміністративно-процесуальна правоздатність – це здатність мати юридичні права та обов'язки в адміністративному процесі (*див. коментар до ст. 43 КАС України*).

Право відкликати апеляційну скаргу особою, яка її подала, до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження реалізує принцип диспозитивної в адміністративному судочинстві. Це право особи на відкликання поданої нею або її представником апеляційної скарги перебуває у нерозривному зв'язку зі свобо-

дою апеляційного оскарження судового рішення. Відмову від апеляційної скарги не можна ототожнювати з відмовою від подання апеляційної скарги. Норми КАС України не передбачають відмови від подання апеляційної скарги.

Відповідно до ст. 297 КАС України, апеляційна скарга подається безпосередньо до суду апеляційної інстанції. Якщо скаргу подано в інший спосіб, то суддя апеляційного суду повертає її особі для виконання вимог процесуального закону.

5. При вирішенні питання щодо можливості відкриття апеляційного провадження, суддя – доповідач попередньо опрацьовує апеляційну скаргу на предмет виявлення її недоліків, порушення особою, яка подала апеляційну скаргу, вимог ст. 296 КАС України тощо. Частиною п'ятою коментованої статті визначено строк, протягом якого суддя – доповідач вправі вирішити питання про залишення апеляційної скарги без руху чи повернення апеляційної скарги. Протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги, суддя-доповідач вирішує питання про залишення апеляційної скарги без руху. Також, протягом п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків, суддя-доповідач вирішує питання про повернення апеляційної скарги.

6. Про повернення апеляційної скарги постановляється ухвала. Ухвала судді-доповідача про повернення апеляційної скарги може бути оскаржена у касаційному порядку, оскільки вона перешкоджає подальшому провадженню у справі (ч. 3 ст. 328 КАС України).

7. Копія ухвали про повернення апеляційної скарги надсилається учасникам справи у порядку, визначеному ст. 251 КАС України. Скаржнику надсилається копія ухвали про повернення апеляційної скарги разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення в електронній формі надсилається протягом двох днів із дня його складення у повному обсязі у порядку, визначеному законом, а в разі відсутності електронного кабінету – рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Судові рішення вручаються шляхом надсилання (видачі) відповідній особі копії (тексту) повного або скороченого судового рішення, що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Якщо учасник справи має електронний кабінет, суд надсилає всі судові рішення такому учаснику в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи чи її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами. У разі відсутності в учасника справи електронного кабінету судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Стаття 299. Відмова у відкритті апеляційного провадження

1. Суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо:

1) апеляційну скаргу подано на судові рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню;

2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї самої особи на це саме судові рішення;

3) є постанова про залишення апеляційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення;

4) скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

2. Незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

3. Питання про відмову у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції вирішує протягом п'яти днів після надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків.

4. Копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження надсилається учасникам справи у порядку, визначеному статтею 251 цього Кодексу. Скаржнику надсилається копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

1. Коментована стаття регламентує послідовність процесуальних дій судді-доповідача в разі відмови у відкритті апеляційного провадження. За своєю правовою сутністю відмова у відкритті провадження полягає у відмові прийняти апеляційну скаргу та порушити апеляційне провадження у справі при наявності підстав, визначених КАС України.

Положення частини першої коментованої статті чітко окреслили чотири правові підстави відмови у відкритті апеляційного провадження. Перелік таких підстав є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Відмова у відкритті апеляційного провадження з інших підстав, не передбачених законом, недопустима і повинна розцінюватися як відмова в здійсненні правосуддя.

Так, суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у справі, якщо: 1) апеляційну скаргу подано на судове рішення, що не підлягає апеляційному оскарженню; 2) є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї самої особи на це саме судове рішення; 3) є постанова про залишення апеляційної скарги цієї самої особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення; 4) скаржником у строк, визначений судом, не подано заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження або наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними.

Перша підстава для відмови у відкритті апеляційного провадження кореспондує до принципу юридичної визначеності, який вимагає поваги до принципу *res judicata*, тобто поваги до остаточного рішення суду. Згідно з цим принципом жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового до виконання рішення суду лише з однією метою – домогтися повторного розгляду та винесення нового рішення у справі. Повноваження судів вищого рівня з перегляду мають здійснюватися для виправлення судових помилок і недоліків, а не задля нового розгляду справи. Таку контрольну функцію не слід розглядати як замасковане оскарження

і сама лише ймовірність існування двох думок стосовно предмета спору не може бути підставою для нового розгляду справи. Відхід від цього принципу можливий лише тоді, коли цього вимагають відповідні вагомі й непереборні обставини (див.: рішення ЄСПЛ у справі «Христов проти України» від 19.02.2009 року (заява № 24465/04). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_443).

Це означає, що жоден з учасників адміністративного процесу та інших осіб, права та обов'язки яких встановлені судовим рішенням, не може вимагати перегляду судового рішення, що вступило в законну силу з метою проведення повторного слухання справи і отримання для себе більш бажаного результату.

Друга та третя підстави для відмови у відкритті апеляційного провадження спрямовані на запобігання зловживання процесуальними правами учасниками процесу, таких як безпідставне затягування судового процесу та перешкоджання виконання судового рішення.

Частиною другою ст. 44 КАС України на сторони покладено обов'язок добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами, до яких законом віднесено, зокрема, право апеляційного оскарження. При цьому за вимогами статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна, кожний має право на розгляд його справи судом упродовж розумного строку.

Таким чином, зловживання процесуальними правами, спрямоване на свідоме невинуватене затягування судового процесу, порушує права інших учасників цього процесу та вимоги названих Конвенції і КАС України. Якщо таке зловживання виявляється у повторному (два і більше разів) поданні апеляційних скарг на судові рішення, які вже переглянуто відповідно в апеляційному порядку, або є ухвала про закриття провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої апеляційної скарги цієї самої особи на це саме судове рішення, або ухвала про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою цієї особи на це саме судове рішення, то суд апеляційної інстанції своєю ухвалою відмовляє у відкритті апеляційного провадження.

Четверта підстава для відмови у відкритті апеляційного провадження пов'язана із не виконанням скаржником у визначеній суддею-доповідачем строк ухвали суду про необхідність подання заяви про поновлення строку на апеляційне оскарження з обґрунтуванням поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження, або коли наведені підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження визнані судом неповажними. Апеляційний суд може поновити строк апеляційного оскарження, якщо він був пропущений з поважних причин (відрадження, хвороба тощо). Рішення з цього питання приймається апеляційним судом на підставі поданої зацікавленою особою заяви та належних доказів. Законодавством чітко не визначається, які причини можуть бути визнані поважними, тому суд оцінює їх як такі стосовно кожної конкретної ситуації.

2. Частиною другою коментованої статті встановлено правило, відповідно до якого незалежно від поважності причин пропуску строку на апеляційне оскарження, суд апеляційної інстанції відмовляє у відкритті апеляційного провадження у разі, якщо апеляційна скарга прокурора, суб'єкта владних повноважень подана після спливу одного року з дня складення повного тексту судового рішення, крім випадків подання апеляційної скарги суб'єктом владних повноважень у справі, про розгляд якої він не був повідомлений або до участі в якій не був залучений, якщо суд ухвалив рішення про його права та (або) обов'язки.

3. При вирішенні питання щодо можливості відкриття апеляційного провадження, суддя – доповідач попередньо опрацьовує апеляційну скаргу на предмет виявлення її недоліків, порушення особою, яка подала апеляційну скаргу, вимог ст. 296 КАС України тощо. Частиною третьою коментованої статті визначено строк, протягом якого суддя – доповідач вправі вирішити питання про відмову у відкритті апеляційного провадження. Протягом п'яти днів після надходження апеляційної скарги або з дня закінчення строку на усунення недоліків, суддя-доповідач вирішує питання про відмову у відкритті апеляційного провадження.

4. Копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження надсилається учасникам справи у порядку, визначеному ст. 251 КАС України. Скаржнику надсилається копія ухвали про відмову у відкритті апеляційного провадження разом з апеляційною скаргою та доданими до скарги матеріалами. Копія апеляційної скарги залишається в суді апеляційної інстанції.

Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення в електронній формі надсилається протягом двох днів із дня його складення у повному обсязі у порядку, визначеному законом, а в разі відсутності електронного кабінету – рекомендованим листом з повідомленням про вручення.

Судові рішення вручаються шляхом надсилання (видачі) відповідній особі копії (тексту) повного або скороченого судового рішення, що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Якщо учасник справи має електронний кабінет, суд надсилає всі судові рішення такому учаснику в електронній формі виключно за допомогою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи чи її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами. У разі відсутності в учасника справи електронного кабінету судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Стаття 300. Відкриття апеляційного провадження

1. За відсутності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про відкриття апеляційного провадження у справі.

2. Питання про відкриття апеляційного провадження у справі вирішується не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 298 цього Кодексу.

3. В ухвалі про відкриття апеляційного провадження зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на апеляційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судові рішення. Якщо разом з апеляційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в ухвалі про відкриття апеляційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Якщо апеляційна скарга подана з пропуском визначеного цим Кодексом строку, суд у випадку поновлення строку на апеляційне оскарження зупиняє дію оскаржуваного рішення в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

1. Якщо відсутні підстави для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження суд апеляційної інстанції відкриває апеляційне провадження у справі, про що постановляє ухвалу.

2. Питання про відкриття апеляційного провадження у справі вирішується у той самий строк, в який вирішуються питання щодо наявності підстав для залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги чи відмови у відкритті апеляційного провадження. Цей строк становить – не пізніше п'яти днів з дня надходження апеляційної скарги або заяви про усунення недоліків, поданої у порядку, визначеному статтею 298 КАС України.

3. Частина 3 коментованої статті встановлює, які додаткові відомості, окрім визначених у ст. 248 КАС України, мають бути зазначені в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

Ухвала, про відкриття апеляційного провадження, складається з:

1) вступної частини із зазначенням: дати і місця її постановлення; найменування апеляційного адміністративного суду, прізвища та ініціалів судді (суддів); номеру судової справи; імен (найменувань) учасників справи;

2) описової частини із зазначенням ким і до кого пред'явлено позов; яке рішення і ким оскаржується в апеляційному порядку; чи подана апеляційна скарга у строк, встановлений ст. 295 КАС України; чи відповідає апеляційна скарга вимогам, що визначені ст. 296 КАС України, за своєю формою та змістом; про перевірку зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України; що підстав для відмови у відкритті апеляційного провадження або повернення апеляційної скарги не встановлено; суті клопотання (за наявності) та імені (найменування) особи, яка його заявила, чи іншого питання, що вирішується ухвалою;

3) мотивувальної частини із зазначенням мотивів, з яких суд дійшов висновків, і закону, яким керувався суд, постановляючи ухвалу. Зокрема, в цій частині викладаються мотиви визнання судом апеляційної інстанції причин пропуску строку подання апеляційної скарги поважними;

4) резолютивної частини із зазначенням: висновків суду; строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження. В резолютивній частині ухвали про відкриття апеляційного провадження зазначається строк для подання учасниками справи відзиву на апеляційну скаргу та вирішується питання про витребування матеріалів справи, необхідних для розгляду скарги на судові рішення. Якщо разом з апеляційною скаргою подано заяви чи клопотання, суд в цій же частині ухвали про відкриття апеляційного провадження встановлює строк, протягом якого учасники справи мають подати свої заперечення щодо поданих заяв чи клопотань, якщо інше не передбачено КАС України.

В ухвалі про відкриття апеляційного провадження іншим учасникам справи, аніж особі, яка подала апеляційну скаргу, роз'яснюється їх право на зазначення у відзиві на апеляційну скаргу клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

Копія ухвали про відкриття апеляційного провадження надсилається учасникам справи у порядку, визначеному ст. 251 КАС України.

Ухвала про відкриття апеляційного провадження набирає законної сили з моменту її підписання суддями та не може бути оскаржена в касаційному порядку.

4. Частина четверта коментованої статті визначає правило, згідно якого суд апеляційної інстанції, у випадку поновлення строку на апеляційне оскарження, зупиняє дію оскаржуваного судового рішення, про що зазначає в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

Виходячи зі змісту наведеної норми, зупинення дії оскаржуваного судового рішення є обов'язком суду апеляційної інстанції.

Така норма пов'язана, по-перше, із забезпеченням конституційного права особи на апеляційне оскарження, а по-друге, що виконання судового рішення суду першої інстанції, щодо перегляду якого відкрито апеляційне провадження, може призвести до непоправних наслідків, завдання шкоди, порушення прав, свобод та інтересів сторони спору. Не виключені ймовірні зловживання, коли судові рішення виконуються «миттєво».

Стаття 301. Надсилання копій апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи

1. Суд апеляційної інстанції надсилає копії апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів учасникам справи разом з ухвалою про відкриття апеляційного провадження у справі (крім випадків, якщо скаргу подано в електронній формі через електронний кабінет).

{Частина перша статті 301 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

Статтею 301 КАС України визначено процесуальні дії суду апеляційної інстанції після постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження у справі. Зважаючи на те, що особа, яка подала апеляційну скаргу, має її примірник разом із доданими до неї матеріалами справи, цій особі суд апеляційної інстанції надсилає лише копію ухвали про відкриття апеляційного провадження. Іншим учасникам справи суд апеляційної інстанції надсилає разом із копією ухвали про відкриття апеляційного провадження копію апеляційної скарги та доданих до неї матеріалів з пропозицією подати до суду апеляційної інстанції відзив на апеляційну скаргу.

Особі, яка зареєструвала електронний кабінет, суд апеляційної інстанції вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом направлення таких до електронного кабінету такої особи. Втім, ця норма не позбавляє таку особу права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Стаття 302. Присднання до апеляційної скарги

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час до початку апеляційного розгляду мають право присднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги.

2. До заяви про присднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору, а також докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи. Таке надсилання може здійснюватися в електронній формі через електронний кабінет з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу.

{Частина друга статті 302 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

3. У заяві про присднання до апеляційної скарги може міститися клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважа-

ється, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

1. Відповідно до частини 1 ст. 302 КАС України, учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, у будь-який час до початку апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги. Коментована стаття покликана забезпечити змагальність у суді апеляційної інстанції як гарантію всебічного й об'єктивного апеляційного розгляду.

Термін «приєднати» означає «...1. Додавати що-небудь до чогось, об'єднавши з чимось...». Отже, поняття «право приєднатися до апеляційної скарги» – це спеціальне право, яке зумовлене спільними інтересами (Див.: *Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України. В 2-х тт. Том 2 / За заг. ред. В.К. Матвійчука / Матвійчук В.К., Хар І.О., – К.: Алерта, КНТ, 2008. – С. 324*). Приєднатися до апеляційної скарги – це право, а не обов'язок особи. Виявляється воно в тому, що учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, маючи особисте право на оскарження судового рішення суду першої інстанції, висловлюють свою згоду з аргументами, наведеними особою, яка подала апеляційну скаргу.

Приєднання до апеляційної скарги дозволяє особі, яка перебуває на одній стороні з апелянтом, підтвердити свої вимоги до оскаржуваного судового рішення, не формулюючи нових підстав для його зміни чи скасування. Проте, такі особи повинні обґрунтувати, яким чином постановлене рішення адміністративного суду першої інстанції стосується чи впливає на здійснення їхніх прав, свобод чи інтересів.

Приєднання до апеляційної скарги – це вияв позиції учасника справи, особи, яка не брала участі у справі, якщо суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, стосовно підтримки повністю або частково змісту (обґрунтування) та вимог апеляційної скарги, яку подала інша особа. У заяві про приєднання до апеляційної скарги не можна висувати нових вимог до суду апеляційної інстанції щодо самого судового рішення суду першої інстанції, що оскаржене. Підтримати можна лише ті, що уже містить апеляційна скарга, вимоги якої підтримуються. У заяві про приєднання до апеляційної скарги можуть міститися лише додаткові обґрунтування, уточнення вже поданої апеляційної скарги, в тому числі як щодо питання факту, так і щодо питання права.

Про приєднання до апеляційної скарги суду апеляційної інстанції подається заява у письмовій формі.

Коментована стаття не висуває вимог до структури заяви про приєднання до апеляційної скарги. За аналогією з вимогами ст. 296 КАС України, заява про приєднання до апеляційної скарги може мати таку структуру:

1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається заява про приєднання до апеляційної скарги;

2) найменування суду першої інстанції, який ухвалив рішення, номер справи та дата ухвалення рішення;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) особи, яка подає апеляційну скаргу, її місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб), поштовий індекс, ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному

ресстрі підприємств і організацій України, реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб) за його наявності або номер і серія паспорта (для фізичних осіб – громадян України), номери засобів зв'язку, адреса електронної пошти (за наявності), відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

4) повне найменування (для юридичних осіб) або ім'я (прізвище, ім'я та по батькові) (для фізичних осіб) інших учасників справи, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб);

5) зазначення про підтримку змісту і вимог апеляційної скарги (одночасно можуть бути наведені аргументи, що свідчать про необхідність задоволення апеляційної скарги) з обґрунтуванням, яким чином ухвалене рішення адміністративного суду першої інстанції стосується чи впливає на здійснення їхніх прав, свобод чи інтересів;

6) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає заяву про приєднання до апеляційної скарги, та перелік матеріалів, якщо вони додаються;

7) перелік матеріалів, що додаються;

8) клопотання особи, яка подає заяву, про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

9) до заяви додаються документ про сплату судового збору та докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи.

Якщо заява про приєднання до апеляційної скарги подається особою, звільненою від сплати судового збору відповідно до закону, у ній зазначаються підстави звільнення від сплати судового збору.

Якщо заяву про приєднання до апеляційної скарги подає представник, який раніше не брав участі у справі, то у ній (як правило, після зазначення інформації про особу, в інтересах якої подається заява про приєднання до апеляційної скарги) слід зазначити прізвище, ім'я, по батькові представника, його поштову адресу, а також номер телефону, факсу тощо, адресу електронної пошти, якщо такі є.

Наприкінці, заява про приєднання до апеляційної скарги має бути підписана особою, яка її подає, чи її представником із зазначенням дати підписання.

Слід визнати, що заява про приєднання до апеляційної скарги має самостійне процесуальне значення, урахувавши той факт, що ставки судового збору для особи, яка подала апеляцію, та учасника процесу, який може приєднатися до апеляційної скарги, однакові. Тому, якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, відмовиться від неї, то на закриття апеляційного провадження необхідна згода осіб, які приєдналися до цієї апеляційної скарги (див. ч. 5 ст. 303 КАС України). За відсутності такої згоди апеляційне провадження продовжується.

Вищий адміністративний суд України в ухвалі від 04.03.2008 року у справі № к-38431/06 відзначив, що особа, яка подала апеляційну скаргу, може відмовитися від апеляційної скарги або змінити її до закінчення апеляційного розгляду. Якщо постанова або ухвала суду першої інстанції не були оскаржені іншими особами або в разі відсутності заперечень інших осіб, які подали апеляційну скаргу чи приєдналися до неї, проти закриття провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції своєю ухвалою закриває апеляційне провадження. Виходячи з положень цієї норми, відмову від апеляційної скарги на постанову суду першої інстанції суд зобов'язаний прийняти, крім таких випадків: якщо постанову суду першої інстанції не була оскаржена іншими особами; у разі відсутності запереч-

чень інших осіб, які подали апеляційну скаргу чи приєдналися до неї (див.: Ухвала Вищого адміністративного суду України від 04.03.2008 року у справі № к-38431/06. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/2416256>).

2. Частина друга коментованої статті встановлює обов'язкові вимоги, які слід виконати особі, яка приєднується до апеляційної скарги: до заяви про приєднання до апеляційної скарги додати документ про сплату судового збору та докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи.

Особі, яка зареєструвала електронний кабінет, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом направлення таких до електронного кабінету такої особи. Втім, ця норма не позбавляє таку особу права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Зауважимо, що у разі якщо КАС України передбачено обов'язок учасника справи щодо надсилання копій документів іншим учасникам справи, такі документи в електронній формі можуть направлятися з використанням ЄСІТС або її окремої підсистеми (модуля), що забезпечує обмін документами, шляхом надсилання до електронного кабінету іншого учасника справи, а в разі відсутності в іншого учасника справи електронного кабінету чи відсутності відомостей про наявність в іншого учасника справи електронного кабінету – у паперовій формі листом з описом вкладення.

При цьому якщо інший учасник справи зобов'язаний зареєструвати електронний кабінет, але не зареєстрував його, учасник справи, який подає документи до суду в електронній формі з використанням електронного кабінету, звільняється від обов'язку надсилання копій документів такому учаснику справи.

Суд, направляючи такому учаснику справи судові виклики і повідомлення, ухвали у випадках, передбачених КАС України, зазначає у цих документах про обов'язок такої особи зареєструвати свій електронний кабінет та про можливість ознайомлення з матеріалами справи через ЄСІТС.

3. Відповідно до частини 3 коментованої статті, заява про приєднання до апеляційної скарги може містити клопотання особи про розгляд справи за її участі, якщо вона бажає взяти участь у судовому засіданні суду апеляційної інстанції. Це необхідно для того, щоб суд апеляційної інстанції міг визначити, проводити апеляційний розгляд у судовому засіданні чи у письмовому провадженні. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

Стаття 303. Доповнення, зміна, відкликання апеляційної скарги чи відмова від неї

1. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право доповнити чи змінити її протягом строку на апеляційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень.

2. У разі доповнення чи зміни апеляційної скарги особа, яка подала апеляційну скаргу, повинна подати докази надсилання копій відповідних доповнень чи змін до апеляційної скарги іншим учасникам справи, інакше суд не враховує такі доповнення чи зміни. Таке надсилання може здійснюватися в електронній формі через електронний кабінет з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу.

{Частина друга статті 303 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

3. Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

4. При відкликанні апеляційної скарги суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про повернення скарги.

5. До закінчення апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї повністю або частково, а інша сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині. Питання про прийняття відмови від апеляційної скарги і закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження вирішується судом апеляційної інстанції, що розглядає справу, в судовому засіданні. Про прийняття відмови від скарги та закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження суд постановляє ухвалу. У разі закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги на судові рішення повторно оскарження цього рішення особою, яка відмовилася від скарги, не допускається.

6. Визнання апеляційної скарги іншою стороною враховується судом апеляційної інстанції у частині наявності або відсутності фактів, які мають значення для вирішення справи.

7. Суд апеляційної інстанції має право не приймати відмову від скарги або її відкликання з підстав, визначених у частинах п'ятій та шостій статті 189 цього Кодексу.

1. Коментована стаття регламентує право особи, яка подала апеляційну скаргу, доповнити чи змінити її протягом строку на апеляційне оскарження, обґрунтувавши необхідність таких змін чи доповнень; відкликати її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження; відмовитися від неї повністю або частково. Також, коментована стаття регламентує право іншої сторони визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині.

Статтею 303 КАС України визначено і порядок процесуальних дій суду апеляційної інстанції у разі вчинення таких дій учасниками справи.

Частина перша коментованої статті закріплює додаткові механізми реалізації права на апеляційне оскарження, як доповнення чи зміна апеляційної скарги.

Право доповнити апеляційну скаргу новими аргументами або її змінити мають лише ті учасники справи, які подали апеляційну скаргу, але у визначений законодавцем строк – протягом строку на апеляційне оскарження. Учасники справи та особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, які не подали апеляційної скарги у встановлений строк та не подавали клопотання про його поновлення, можуть лише подати відзив на апеляційні скарги інших осіб.

Звертаючись до етимологічного походження вказаних правових механізмів, слово «доповнити» означає «додавати що-небудь до того, що вже є або відомо, робити його повнішим», а слово «зміна» тлумачиться як «заміна чого-небудь чимось іншим», а слово «змінити (змінювати)», яке вживається у коментованій статті, означає «робити іншим, інакшим; міняти (зовнішній вигляд, характер, властивість і т. ін.); робити виправлення в тексті, вносити поправку в щось; відмовляючись від чого-небудь, віддавати перевагу іншому, замінити іншим» (*Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с. – С. 364, 448).*

Отже, доповнення до апеляційної скарги відрізняється від зміни. Зміна апеляційної скарги – це заміна одних положень іншими, внесення до неї будь-яких коректив, що впливають на сам зміст скарги (наприклад, зміна аргументації причин неподання доказів до суду першої інстанції), а доповнення до апеляційної скарги означає роз-

ширення її змістової частини, а саме доводів і міркувань до клопотань, викладених в апеляційній скарзі раніше, або доданих до неї матеріалів, – це подання додаткових доказів, долучення судової практики у аналогічних категоріях судових справ.

Реалізація зазначеного права допускається лише протягом строку на апеляційне оскарження.

КАС України не містить будь-яких вимог до форми та змісту доповнень і змін до апеляційної скарги. Тому, до таких процесуальних документів слід застосовувати ті ж вимоги, що й до первинної апеляційної скарги. Крім цього, особа при внесенні доповнень (змін) до апеляційної скарги повинна обґрунтувати необхідність внесення до неї таких змін чи доповнень.

2. Частина друга коментованої статті встановлює обов'язок особи, яка подає доповнення чи зміни до первинної апеляційної скарги подати докази надсилання копій відповідних доповнень чи змін до апеляційної скарги іншим учасникам справи. Таке надсилання може здійснюватися в електронній формі через електронний кабінет з урахуванням положень статті 44 цього Кодексу.

Надходження до суду апеляційної інстанції доповнення та зміни до апеляційної скарги з доказами повідомленням інших учасників справи про такі доповнення та зміни, означатиме, що інші учасники справи з цими доповненнями та змінами ознайомлені, мали час для підготовки відзиву, а також аргументованого та обґрунтованого представлення своєї правової позиції під час розгляду апеляційної скарги із змінами та доповненнями. Це сприяє дотриманню принципу процесуальної економії адміністративного процесу.

В разі не дотримання особою, яка подала доповнення чи зміни до первинної апеляційної скарги, норми щодо надсилання копій відповідних доповнень чи змін до апеляційної скарги іншим учасникам справи а також неподання відповідних доказів про це суду апеляційної інстанції, – суд апеляційної інстанції не враховує такі доповнення чи зміни.

3. Законодавча регламентація апеляційного перегляду рішень суду не лише гарантує особі право на законне та обґрунтоване рішення, а й надає їй можливість під час розгляду справи в апеляційному порядку самостійно впливати на хід розвитку цієї справи. Так, особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

Право особи на відкликання поданої нею або її представником апеляційної скарги перебуває у нерозривному зв'язку зі свободою апеляційного оскарження судового рішення. Воно закріплене в законі як суб'єктивне право кожного з учасників судового розгляду, котрий реалізував право апеляційного оскарження. Особа, яка подає апеляційну скаргу, наділена повною адміністративною правосуб'єктністю. Відповідно до ст. 44, ст. 47 КАС України особа, яка подала апеляційну скаргу, має право на власний розсуд розпоряджатися своїми процесуальними правами й обов'язками, в тому числі відкликати апеляційну скаргу.

З урахування цього, відкликання апеляційної скарги є відмовою від реалізації вже використаного права. Відмову від апеляційної скарги не можна ототожнювати з відмовою від подання апеляційної скарги, так як право на звернення до суду гарантується ст. 55 Конституції України як складова права на судовий захист.

Відкликання апеляційної скарги є диспозитивним правом особи, яка її подала і тому перевірка обґрунтованості поданої заяви не вимагається. Відкликання апеляційної скарги повинно бути виражено однозначно та оформлено належним чином.

Подання особою заяви (клопотання) до суду про відкликання апеляційної скарги належить здійснювати у письмовій формі (ст. 166 КАС України).

Особа, яка подала апеляційну скаргу, наділена правом її відкликати, але за умови дотримання встановленого в законодавстві механізму реалізації цього права. Одним з елементів цього механізму є чітко регламентовані часові межі реалізації вказаного права, – до постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

4. Результатом розгляду заяви про відкликання апеляційної скарги є ухвала суду про повернення скарги, яку постановляє суд апеляційної інстанції. Ухвала суду апеляційної інстанції про повернення апеляційної скарги може бути оскаржена у касаційному порядку відповідно до ч. 3 ст. 328 КАС України.

Також, особа, яка подала апеляційну скаргу, а потім її відкликала, має можливість повторно звернутися з тотожною апеляційною скаргою після повернення апеляційної скарги у зв'язку з її відкликанням, за умови, що таке повторне звернення відбулося у межах строків на апеляційне оскарження.

5. Завдяки передбаченій в КАС України можливості використання диспозитивних засад в адміністративному судочинстві, особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї повністю або частково.

Відмова від апеляційної скарги повинна бути виражена однозначно та оформлена належним чином. Подання особою заяви (клопотання) до суду про відмову від апеляційної скарги належить здійснювати у письмовій формі (ст. 166 КАС України).

Відмова від апеляційної скарги має на меті припинення апеляційного провадження. Тому до прийняття рішення за заявою суд апеляційної інстанції заслуховує у судовому засіданні думку осіб, які беруть участь у справі, та повинен пояснити наслідки задоволення цієї заяви, адже повторне оскарження цього рішення особою, яка відмовилася від скарги, не допускається. В той же час, відмова від апеляційної скарги, її відкликання не позбавляє особу права реалізовувати інші процесуальні права, якими вона наділена законом як учасник судового розгляду у цьому ж апеляційному провадженні.

На підставі аналізу ч. 5 ст. 303 КАС України можна зробити висновок, що відмова від апеляційної справи може бути двох видів: 1) повна, в якій особа, яка подає апеляційну скаргу, відмовляється від усіх вимог, заявлених в поданій раніше апеляційній скарзі; 2) часткова, коли особа відмовляється від однієї чи декількох вимог, викладених в апеляційній скарзі.

Відмова від апеляційної скарги свідчить про те, що особа дійшла висновку про недоцільність оскарження рішення суду першої інстанції, тому повністю її спростовує та відмовляється від неї. У такому випадку суд закриває апеляційне провадження, що означає набрання законної сили рішення суду першої інстанції, яке оскаржувалося.

Слід зазначити, що закриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою у зв'язку з тим, що особа, яка її подала, відмовилася від неї, не може бути перешкодою для апеляційного перегляду рішення суду першої інстанції для інших осіб, котрі подали апеляційні скарги в цьому ж провадженні, оскільки апеляційне провадження припиняється лише щодо особи, яка відмовилася від своєї апеляційної скарги.

Якщо ж особа під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції відмовилась від поданої апеляційної скарги, а апеляційні скарги інших учасників судового розгляду були відкликані чи взагалі не подавались, – тоді зникає необхідність перегляду рішення суду першої інстанції.

Відповідно до частини 5 коментованої статті, інша сторона наділена правом визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині.

Визнання стороною апеляційної скарги обгрунтованою в повному обсязі – це одностороннє волевиявлення цієї сторони, спрямоване на припинення публічно-правового спору з особою, яка подала апеляційну скаргу. Визнання стороною апеляційної скарги обгрунтованою в певній частині – це також одностороннє волевиявлення цієї сторони, спрямоване на часткове врегулювання публічно-правового спору з особою, яка подала апеляційну скаргу. Таке право сторони також пов'язано із реалізацією в адміністративному судочинстві принципів диспозитивності та змагальності.

Визнання апеляційної скарги стороною слід вважати як доказ із відповідними для цього наслідками. Зокрема, обставини, які визнаються учасниками справи, не підлягають доказуванню, якщо суд не має обгрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, які визнаються учасниками справи, зазначаються в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їх представників (ч. 1 ст. 78 КАС України).

В тексті письмової заяви про визнання апеляційної скарги сторона повинна чітко зазначити, що визнає апеляційну скаргу повністю або частково; якщо частково – то в якій саме частині.

Письмова заява про визнання апеляційної скарги підписується відповідною стороною. Якщо вона підписується представником сторони, то повноваження на її підписання повинно бути підтверджено довіреністю.

У разі закриття апеляційного провадження у зв'язку з відмовою від апеляційної скарги на судове рішення повторне оскарження цього рішення особою, яка відмовилася від скарги, не допускається.

6. При прийнятті рішення за результатами розгляду заяви про визнання апеляційної скарги іншою стороною, суд апеляційної інстанції повинен переконатися в тому, що таке визнання не суперечить закону та не порушує чий-небудь прав, свобод та інтересів. Наприклад, визнання апеляційної скарги суперечитиме закону, якщо заяву про це подав представник сторони, який не має повноважень на вчинення цієї дії, або якщо задоволення такої заяви порушуватиме вимоги права. Тому, визнання апеляційної скарги іншою стороною враховується судом апеляційної інстанції лише у частині наявності або відсутності фактів, які мають значення для вирішення справи.

7. Важливим для захисту прав будь-яких осіб у публічно-правових відносинах є те, що суд апеляційної інстанції не приймає відмови від скарги або її відкликання, а продовжує апеляційний перегляд справи, якщо такі дії сторін суперечать закону чи порушують чий-небудь права, свободи або інтереси. Також, суд апеляційної інстанції має право не приймати відмову від скарги або її відкликання з підстав, якщо дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Викладене свідчить, що відмова повністю або частково від апеляційної скарги та визнання повністю або частково апеляційної скарги не є абсолютною підставою для прийняття відповідного судового рішення судом апеляційної інстанції.

Стаття 304. Відзив на апеляційну скаргу

1. Учасники справи мають право подати до суду апеляційної інстанції відзив на апеляційну скаргу в письмовій формі протягом строку, встановленого судом апеляційної інстанції в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

2. Відзив на апеляційну скаргу має містити:

1) найменування суду апеляційної інстанції;

2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, за наявності, відомості про наявність або відсутність електронного кабінету;

{Пункт 2 частини другої статті 304 в редакції Закону № 3200-IX від 29.06.2023}

3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги;

4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу;

5) перелік матеріалів, що додаються.

3. У відзиві на апеляційну скаргу може міститися клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції.

4. Відсутність відзиву на апеляційну скаргу не перешкоджає перегляду рішення суду першої інстанції.

5. До відзиву на апеляційну скаргу додаються докази надсилання (надання) копій відзиву та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

6. До відзиву на апеляційну скаргу застосовуються правила, встановлені частиною другою статті 175 цього Кодексу.

{Статтю 304 доповнено частиною шостою згідно із Законом № 3200-IX від 29.06.2023}

1. Коментована стаття визначає форму, зміст та порядок подання відзиву на апеляційну скаргу. Письмовий відзив не є обов'язковим, такі дії є правом особи, яка бере участь у справі, тому за не подання відзиву на апеляційну скаргу до особи не можуть бути застосовані заходи процесуальної відповідальності.

Подання до суду апеляційної інстанції відзиву на апеляційну скаргу – це вияв активної позиції особи, яка бере участь у справі і висловлює повну або часткову незгоду зі змістом (обґрунтуванням), вимогами апеляційної скарги, яку подала інша особа, або з можливістю оскарження цією особою, або цього рішення, або до цього адміністративного суду тощо.

Особа, яка бере участь у справі, не позбавлена права заперечувати проти апеляційної скарги іншої особи, навіть якщо вона сама подала апеляційну скаргу на це ж судове рішення. Адже часом трапляється, коли судове рішення суду першої інстанції не влаштовує обидві сторони, і обидві подають апеляційні скарги. В такому випадку сторони наділені правом подавати відзив на апеляційну скаргу одна одній.

У відзиві на апеляційну скаргу не можна висувати вимог до суду апеляційної інстанції щодо зміни чи скасування судового рішення суду першої інстанції, що оскаржене, так як такі вимоги може містити лише апеляційна скарга. В той же час, особа, яка подає відзив, може просити суд апеляційної інстанції залишити оскаржене судове рішення суду першої інстанції без змін, а апеляційну скаргу сторони без задоволення.

Відзив на апеляційну скаргу подається (надсилається) безпосередньо до суду апеляційної інстанції в письмовій формі у строк встановлений в ухвалі про відкриття апеляційного провадження.

2. Відзив на апеляційну скаргу має містити:

1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається відзив на апеляційну скаргу, номер адміністративної справи (за яким можна легко ідентифікувати справу, до якої необхідно приєднати відзив на апеляційну скаргу);

2) ім'я (найменування), поштову адресу особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адресу електронної пошти, за наявності, відомості

про наявність або відсутність електронного кабінету, одночасно бажано також зазначити процесуальний статус особи, яка подає відзив, хоча законом цього і не вимагається;

3) обґрунтування заперечень щодо змісту і вимог апеляційної скарги (у такому обґрунтуванні обов'язково слід навести мотиви, чому особа вважає апеляційну скаргу необґрунтованою, її вимоги незаконними, а рішення суду першої інстанції таким, що не підлягає скасуванню);

4) у разі необхідності – клопотання особи, яка подає відзив на апеляційну скаргу (це можуть бути вмотивовані клопотання про витребування нових доказів, виклик свідків, призначення судової експертизи тощо; ці клопотання можуть бути викладені також окремими заявами, що додаються до відзиву на апеляційну скаргу);

5) перелік матеріалів, які додаються (наприклад, довіреність на представництво, письмові докази). Якщо до відзиву на апеляційну скаргу додаються додаткові матеріали, які не були предметом розгляду в суді першої інстанції, то, окрім переліку таких матеріалів, також має бути обґрунтування, чому такі документи не надавалися суду першої інстанції.

Якщо відзив на апеляційну скаргу подає представник, який раніше не брав участі у справі, то у ньому (як правило, після зазначення інформації про особу, яка бере участь у справі, і в інтересах якої подається відзив) слід зазначити прізвище, ім'я, по батькові представника, його поштову адресу, а також номер телефону, факсу тощо, адресу електронної пошти, інформацію про наявність або відсутність електронного кабінету якщо такі є.

Відзив підписується особою, яка його подає, або її представник, який належним чином підтвердив свої повноваження та право на участь у судовому процесі із зазначення дати підписання.

За подання відзиву на апеляційну скаргу судовий збір не сплачується.

3. Частина третя коментованої статті встановлює правило, відповідно до якого особа має право клопотати у відзиві на апеляційну скаргу про апеляційний розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі у судовому засіданні суду апеляційної інстанції. Крім цього, у відзиві особа може самостійно попросити суд апеляційної інстанції розглянути справу за її відсутності.

4. Якщо особа, у встановлений судом апеляційної інстанції строк, або взагалі не подала відзиву на апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції здійснює апеляційний перегляд справи за наявними у справі матеріалами. Відсутність відзиву на апеляційну скаргу не перешкоджає перегляду рішення суду першої інстанції.

5. Частина п'ята коментованої статті зобов'язує учасника справи, який подає відзив на апеляційну скаргу, надіслати його копії та додані до нього документи іншим учасникам справи. І лише після цього подати суду апеляційної інстанції відзив на апеляційну скаргу із додаванням доказів надсилання (надання) його копій та доданих до нього документів іншим учасникам справи.

6. До відзиву на апеляційну скаргу застосовуються правила, встановлені частиною другою статті 175 цього Кодексу. У разі ненадання відзиву на апеляційну скаргу у встановлений судом апеляційної інстанції строк без поважних причин суд має право вирішити спір за наявними матеріалами справи. Суд апеляційної інстанції має право вирішити спір за наявними матеріалами справи також у разі, якщо відзив подано особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його і не навела поважних причин невиконання такого обов'язку.

Стаття 305. Закриття апеляційного провадження

1. Суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо:

- 1) після відкриття апеляційного провадження особа, яка подала апеляційну скаргу, заявила клопотання про відмову від скарги, за винятком випадків, коли є заперечення інших осіб, які приєдналися до апеляційної скарги;
- 2) після відкриття апеляційного провадження виявилось, що апеляційну скаргу не підписано, подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, або підписано особою, яка не має права її підписувати;
- 3) після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

2. Про закриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в касаційному порядку.

1. Коментованою статтею врегульовано порядок дій суду апеляційної інстанції у випадках, коли після відкриття апеляційного провадження з'явилися підстави, які унеможливають апеляційний перегляд справи.

Суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження у передбачених частиною першою коментованої статті випадках.

У першому випадку, підставою для закриття апеляційного провадження судом апеляційної інстанції визначено заявлення особою, яка подала апеляційну скаргу, відповідного клопотання про відмову від неї (*див. коментар до ч. 5 ст. 303 КАС України*). Якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, відмовилася від неї, то для закриття апеляційного провадження в цій справі необхідна згода осіб, котрі приєдналися до цієї апеляційної скарги. У разі відсутності такої згоди, – апеляційне провадження продовжується, оскільки в іншому випадку буде порушений принцип забезпечення права апеляційного оскарження судового рішення (*див.: коментар до ч. 1 ст. 302 КАС України*).

Підставою для закриття апеляційного провадження у другому випадку, є виявлення після відкриття апеляційного провадження відсутності у особи, яка підписала апеляційну скаргу, адміністративної процесуальної дієздатності (ст. 43 КАС України).

У третьому випадку, апеляційне провадження закривається у разі, коли після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

Як правило, до таких осіб відносяться особи які не брали участі в розгляді адміністративної справи в суді першої інстанції, але питання про їх права й обов'язки були вирішені судом. Ознаки цих осіб такі: а) наявність процесуальної та матеріальної заінтересованості в результаті вирішення справи; б) фактична та юридична неучасть у розгляді справи в суді першої інстанції; в) поява в процесі в результаті прийняття рішення судом першої інстанції, яким було порушено права, свободи та охоронювані законом інтереси таких осіб.

Особи, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, умовно можна поділити на: 1) осіб, про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки яких вказано в мотивувальній або резолютивній частині судового рішення суду першої інстанції; 2) осіб, права, свободи, інтереси та (або) обов'язки

яких не зазначені в резолютивній або мотивувальній частині судового рішення, однак факт його ухвалення створює перешкоди для реалізації їхніх суб'єктивних прав, свобод, інтересів, або впливають на їх обов'язки.

Таким чином, у випадку подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі, адміністративним судам апеляційної інстанції слід враховувати наявність юридичної заінтересованості таких осіб у результатах розгляду публічно-правового спору.

В разі встановлення факту, що судовим рішенням, яке оскаржується в апеляційному порядку, питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження.

2. Про закриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу. Ухвала суду апеляційної інстанції про закриття апеляційного провадження може бути оскаржена у касаційному порядку відповідно до ч. 3 ст. 328 КАС України.

§ 3. Апеляційний розгляд

Коментований параграф визначає перелік та послідовність процесуальних дій апеляційного суду, пов'язаних із апеляційним розглядом судової справи.

Стаття 306. Підготовка справи до апеляційного розгляду

1. Суддя-доповідач в порядку підготовки справи до апеляційного розгляду:

1) з'ясовує склад учасників судового процесу. У разі встановлення, що рішення суду першої інстанції може вплинути на права та обов'язки особи, яка не брала участі у справі, залучає таку особу до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору;

{Пункт 1 частини першої статті 306 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

2) з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень;

3) з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються учасниками справи;

4) пропонує учасникам справи подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи;

5) вирішує питання щодо поважності причин неподання доказів до суду першої інстанції;

6) за клопотанням учасників справи вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача; вирішує інші письмово заявлені клопотання учасників справи;

7) вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції;

8) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи.

2. Усі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвали.

3. Підготовчі дії, визначені пунктами 4–6 частини першої цієї статті, вчиняються з дотриманням прав усіх учасників справи подати свої міркування або заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Якщо під час вивчення матеріалів справи суддя-доповідач виявить нерозглянуті зауваження щодо правильності чи повноти фіксування судового процесу технічними засобами або нерозглянуті письмові зауваження щодо правильності чи повноти протоколу судового засідання, або невирішене питання про ухвалення додаткового рішення, суддя-доповідач постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого суд першої інстанції має усунути недоліки.

1. Коментована стаття визначає правила підготовки суддею-доповідачем адміністративної справи до апеляційного розгляду та спрямована з метою створення необхідних умов для всебічного та об'єктивного розгляду і вирішення справи в апеляційному провадженні протягом розумного строку.

З аналізу положень коментованої статті вбачається, що підготовка справи до судового розгляду здійснюється одноособово суддею-доповідачем, визначеним автоматизованою системою документообігу суду. А вже розглядає і вирішує справу колегія суддів, до якої входить і суддя-доповідач. Такий «розподіл обов'язків» між суддями апеляційного суду дозволяє зменшити навантаження на них та оперативніше вирішувати питання, пов'язані з апеляційним розглядом справ, не порушуючи при цьому передбачені КАС України строки. До речі, у Рекомендації R (95) 5 Комітету міністрів Ради Європи державам-учасникам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і торговельних справах від 07.02.1995 року пропонується вдаватися до подібних заходів з метою підвищення ефективності процедур оскарження (*див.: Адміністративне судочинство: навч. посіб. / І. М. Балакарєва, І. В. Бойко, Я. С. Зелінська та ін.; за заг. ред. Н. Б. Писаренко. – Х.: Право, 2016. – С. 256*).

Підготовка адміністративної справи до апеляційного розгляду – це визначений КАС України перелік процесуальних дій судді-доповідача суду апеляційної інстанції пов'язаних із розглядом такої судової справи.

1) суддя-доповідач з'ясовує склад учасників судового процесу, тобто вирішує питання про склад осіб, які беруть участь у справі. Це означає, що суд, конкретизуючи склад осіб, які беруть участь в адміністративній справі, при її розгляді у суді апеляційної інстанції, орієнтується на тих суб'єктів, які брали участь при розгляді справи у суді першої інстанції. Такий підхід цілком обґрунтований. В той же час, до осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді адміністративної справи, мають бути включені особи: а) які хоча й не брали участі в справі в суді першої інстанції, але подали відповідні апеляційні скарги на рішення чи ухвалу суду першої інстанції; б) на права, свободи та інтереси яких, за позицією апеляційного суду, може вплинути рішення суду. Тому коментованою статтею надано право апеляційному адміністративному суду у разі встановлення, що рішення суду першої інстанції може вплинути на права та обов'язки особи, яка не брала участі у справі, залучати таку особу до участі у справі як третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору. Оскільки на стадії апеляційного провадження не можливий вступ у справу третьої особи, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору, закономірно, що такого учасника процесу суду апеляційної інстанції не вправі залучити навіть якщо рішення суду першої інстанції може вплинути на його права та обов'язки.

2) суддя-доповідач з'ясовує обставини, на які посилаються учасники справи як на підставу своїх вимог і заперечень. Тобто суд апеляційної інстанції з'ясовує питання щодо предмета доказування, обставини, на які посилаються особи, які

беруть участь у справі, як на підставу своїх вимог і заперечень, а також, які обставини визнаються та які заперечуються особами, які беруть участь у справі.

3) суддя-доповідач з'ясовує, які обставини визнаються та які заперечуються учасниками справи. З формальної точки зору щодо визнання чи заперечення обставин особами, які беруть участь у справі, то слід брати до уваги їх апеляційну скаргу та відзив на апеляційну скаргу, які необхідно проаналізувати на предмет визнання або заперечень певних обставин.

4) суддя-доповідач з'ясовує питання щодо наявності доказів та пропонує учасникам справи подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу, або з власної ініціативи.

5) суддя-доповідач вирішує питання щодо поважності причини неподання доказів до суду першої інстанції. Тобто суддя-доповідач вивчає та аналізує обґрунтування осіб, які беруть участь у справі, щодо причини поважності неподання доказів до суду першої інстанції.

6) за клопотанням учасників справи суддя-доповідач вирішує питання про виклик свідків, призначення експертизи, судових доручень щодо збирання доказів, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача; вирішує інші письмово заявлені клопотання учасників справи;

7) суддя-доповідач вирішує питання про можливість письмового провадження за наявними у справі матеріалами у суді апеляційної інстанції. Письмове провадження в суді апеляційної інстанції, так само як і в суді першої інстанції, можливе, якщо всі особи, які беруть участь у справі, заявили клопотання про здійснення апеляційного розгляду за їхньої відсутності, або не повідомили суд апеляційної інстанції про своє бажання прийняти особисту участь у судовому засіданні з розгляду апеляційної скарги.

8) суддя-доповідач вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду справи. Це означає, що перелік підготовчих процесуальних дій не є вичерпним і суддя-доповідач може вирішувати інші питання, які необхідні для апеляційного розгляду справи по суті.

2. Відповідно до частини другої коментованої статті, всі судові рішення, ухвалені суддею-доповідачем під час підготовки справи до апеляційного розгляду, викладаються у формі ухвал, копії яких надсилаються особам, які беруть участь у справі (зацікавленим особам).

3. Підготовчі дії, визначені пунктами 4–6 частини першої коментованої статті, вчиняються з дотриманням прав усіх учасників справи подати свої міркування або заперечення щодо їх вчинення, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Частина четверта коментованої статті визначає повноваження судді-доповідача про зобов'язання суду першої інстанції виправити допущені недоліки щодо не вирішення процесуальних питань осіб, які брали участь у справі у встановлений КАС України спосіб та строк. Так, якщо під час вивчення матеріалів справи суддя-доповідач виявить нерозглянуті зауваження щодо правильності чи повноти фіксування судового процесу технічними засобами або нерозглянуті письмові зауваження щодо правильності чи повноти протоколу судового засідання, або невирішене питання про ухвалення додаткового рішення, суддя-доповідач постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого суд першої інстанції має усунути недоліки.

Стаття 307. Призначення справи до розгляду в суді апеляційної інстанції

1. Після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду.

2. Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до цього Кодексу розглядається з їх повідомленням.

1. Відповідно до частини першої коментованої статті, після проведення підготовчих дій суддя-доповідач доповідає про них колегії суддів, яка вирішує питання про проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду. Це означає, що в цій частині статті передбачені дії судді-доповідача про підготовку справи до слухання перед колегією суддів, а також дії колегії суддів щодо проведення додаткових підготовчих дій у разі необхідності та призначення справи до розгляду.

Колегія суддів постановляє ухвалу про закінчення підготовки та призначення справи до апеляційного розгляду. Ухвала про закінчення підготовки і призначення справи до апеляційного розгляду повинна містити інформацію про те, які підготовчі дії проведені, і встановлюються дата, час та місце судового засідання апеляційного розгляду справи або справа призначається до розгляду у письмовому провадженні.

2. Також вирішується питання про склад осіб, які беруть участь у справі і підлягають виклику в судове засідання чи повідомленню про нього.

Про дату, час та місце розгляду справи повідомляються учасники справи, якщо справа відповідно до цього Кодексу розглядається з їх повідомленням.

Суд призначає справу до апеляційного розгляду в порядку письмового провадження за наявності клопотань від усіх осіб, які беруть участь у справі, про розгляд справи за їх відсутності. За відсутності цих клопотань або якщо в суду виникла необхідність заслухати осіб, які беруть участь у справі, допитати свідків чи заслухати експерта, призначити експертизу, витребувати та дослідити інші докази, крім тих, що наявні у справі, то в такому разі суд призначає справу до апеляційного розгляду в судовому засіданні.

Ухвала про закінчення підготовки та призначення справи до апеляційного розгляду касаційному оскарженню не підлягає, оскільки вона не перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Стаття 308. Межі перегляду судом апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги.

2. Суд апеляційної інстанції не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

3. Суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї.

4. Докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у виняткових випадках, якщо учасник справи надав докази неможливості їх подання до суду першої інстанції з причин, що об'єктивно не залежали від нього.

5. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги та підстави позову, що не були заявлені в суді першої інстанції.

1. Під межами перегляду справи судом апеляційної інстанції розуміється обсяг, в якому проходить перевірка рішення суду першої інстанції.

Незважаючи на те, що процесуальне законодавство не визначає моделей апеляції, в теорії адміністративного процесу розкриваються дві моделі апеляції (повна та неповна). У науковій літературі висловлені різні підходи щодо виокремлення підстав повної та неповної апеляції.

Повна модель апеляції передбачає регламентацію діяльності суду апеляційної інстанції таким чином, щоб здійснити перевірку рішення суду першої інстанції шляхом повторного розгляду справи по суті. Такий підхід означає, що особам, що беруть участь у справі, дозволяється пред'являти в судах апеляційної інстанції нові факти і докази, які не були предметом дослідження в суді першої інстанції. Такий підхід передбачає повний перегляд справи в суді апеляційної інстанції, незалежно від доводів апеляційної скарги, з новим дослідженням усіх доказів, що є у справі, а також нових доказів. Однак, при «повній апеляції» недобросовісна сторона може умисно не представляти у першій інстанції весь арсенал наявних у неї доказів, щоб перенести справу на розгляд апеляційної інстанції. Правила повної апеляції містять небезпечний потенціал для зловживання.

«Неповна апеляція» забороняє надання на стадії апеляційного провадження нових доказів. Принципом «неповної апеляції» є неприпустимість посилення на нові факти, обставини, докази, які не були предметом розгляду суду першої інстанції. Такий підхід впливає з принципу диспозитивності і передбачає, що суд апеляційної інстанції здійснює перегляд лише в межах апеляційної скарги і не може виходити за її межі. Це правило водночас спрямоване на досягнення процесуальної економії – правосудне судове рішення має бути результатом затрати якомога меншої кількості процесуальних засобів, часу і коштів при дотриманні всіх прав учасників процесу. Інакше апеляційне провадження було б громіздким і переобтяжувало б апеляційну інстанцію. Також цей підхід не допускає розгляду в суді апеляційної інстанції доказів, які особа могла подати до суду першої інстанції, але внаслідок недбалого ставлення чи небажання не подала їх, а представила ці докази лише в апеляційній інстанції.

Критеріями розмежування повної та неповної апеляції слугують спеціальні ознаки: 1) наявність нових доказів, які не досліджувалися у суді першої інстанції; 2) наявність нових обставин, якщо вони не встановлювалися судом першої інстанції; 3) оцінка доказів, які досліджувалися судом першої інстанції з порушенням вимог; 4) встановлення порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи.

Отже, критерієм розмежування двох видів апеляції є наявність або відсутність в процесуальному законодавстві застереження про право учасників справи надавати на стадії апеляційного провадження нові докази та про повторний розгляд справи по суті внаслідок ініціювання апеляційного провадження.

Коментована стаття комбінує елементи неповної і повної апеляції, виходячи з поєднання в адміністративному судочинстві принципів диспозитивності та офіційності (офіційного з'ясування всіх обставин у справі) з метою досягнення завдань адміністративного судочинства у такий спосіб:

1) суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними у ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги (частина перша коментованої статті).

2) суд апеляційної інстанції не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права (частина друга коментованої статті).

Суд апеляційної інстанції переглядає справу та судові рішення суду першої інстанції в межах:

1) апеляційної скарги, тобто він повинен з'ясувати ті обставини чи порушення закону, у яких, на думку особи, що подала скаргу, суд першої інстанції допустив помилки; однак якщо при такому з'ясуванні буде встановлено порушення закону, що призвели до неправильного вирішення справи, поза межами оскарження, суд апеляційної інстанції може вийти за ці межі;

2) позовних вимог, що були заявлені в суді першої інстанції, тобто суд апеляційної інстанції не може розглядати будь-яких нових позовних вимог чи ті самі вимоги, але у зміненому розмірі чи за змінених підстав, водночас відповідно до принципу офіційності, згідно з частиною другою ст. 9 КАС України, він може вийти за межі позовних вимог, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять.

Тож чітко визначені (обмежені) можливості суду апеляційної інстанції вийти за межі апеляційної скарги та заявлених у суді першої інстанції позовних вимог, – є однією з особливостей адміністративного судочинства (див.: *Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України. [текст] / За заг. ред. С. В. Петкова. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – С. 278*).

2. За змістом частини другої коментованої статті суд апеляційної не обмежений доводами та вимогами апеляційної скарги, якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

Отже, визначені КАС України межі перегляду справи апеляційним судом передбачають перевірку рішення суду першої інстанції лише в тій частині, в котрій воно було оскаржене, і лише з урахуванням наведених у апеляційній скарзі доводів. При цьому вихід за межі апеляційної скарги можливий лише у разі порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення, або неправильне застосування норм матеріального права.

При цьому обов'язковими підставами для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення суду, відповідно до частини третьої статті 317 КАС України, є:

1) справу розглянуто неповноважним складом суду;

2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими, якщо апеляційну скаргу обґрунтовано такою підставою;

3) справу розглянуто адміністративним судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у судовому рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Закріплений КАС України принцип диспозитивності вимагає повного врахування змісту апеляційної скарги. Тому слід виходити не лише з того, в якій частині оскаржується рішення суду, а й з підстав, за яких особа, що подала скаргу, просить скасувати чи змінити рішення

Зокрема, Верховний Суд неодноразово у постановках формував висновок, за змістом якого чинне законодавство не визначає обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції порушення норм процесуального права при вирішенні питань щодо дотримання строків звернення до суду та щодо поважності підстав пропуску таких (справи № 420/1927/20 та № 0440/6027/18).

Наприклад, за результатами розгляду касаційної скарги у справі № 420/11676/21 Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду зазначив: «Як підтверджується змістом апеляційної скарги, наведені у ній доводи Відповідача зводились до невірної правової оцінки судом першої інстанції відповідності оскаржуваного рішення від 23 липня 2020 року № 1761564/38443006 вимогам частини другої статті 2 КАС України з посиланням на: обізнаність Позивача із фактом віднесення його до списку ризикових платників податку; відсутність вимог у чинному законодавстві щодо зазначення конкретного переліку документів, необхідних для реєстрації податкових накладних, у квитанції про зупинення реєстрації податкових накладних; ненадання Позивачем Відповідачу повного переліку копій документів, необхідних для реєстрації податкових накладних.

Відповідач не наводив у апеляційній скарзі доводів щодо невірного обрахунку строків звернення до суду судом першої інстанції чи невірної правової кваліфікації наведених Позивачем підстав поважності строку звернення до суду.

При цьому, у рішенні суду апеляційної інстанції не зазначено визначених частиною третьою статті 317 КАС України обов'язкових підстав для скасування рішення суду першої інстанції, а наведені висновки щодо неповажності підстав пропуску строку звернення до суду не є такими.

За таких обставин, необхідно погодитися із наведеними у касаційній скарзі твердженнями Позивача, що відсутність доводів щодо недотримання строків звернення до суду в апеляційній скарзі податкового органу у межах цієї справи позбавляла суд апеляційної інстанції права для виходу за межі апеляційного перегляду та здійснювати переоцінку обставин поважності підстав пропуску строку звернення до суду.

Здійснення апеляційним судом перевірки й оцінки обставин щодо дотримання строку звернення до суду й підстав поважності пропуску такого строку і їх юридичної кваліфікації саме поза межами доводів апеляційної скарги свідчить про порушення судом апеляційної інстанції вимог процесуального законодавства, що призвело до неправильного вирішення спору. Таким чином, доводи скаржника про безпідставний вихід за межі апеляційної скарги у справі знайшли своє підтвердження» (постанова Верховного Суду від 15.04.2022 у справі № 420/11676/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103977339>).

3. Суд апеляційної інстанції досліджує докази, що стосуються фактів, на які учасники справи посилаються в апеляційній скарзі та (або) відзиві на неї. Частина третя коментованої статті встановлює межі дослідження доказів і зосереджує увагу в діяльності апеляційного суду лише на тих аргументах, які були висловлені скаржником в апеляційній скарзі та його опонентом у відзиві на неї. Тому апеляційному суду потрібно буде перевіряти доводи апеляційної скарги та (або) відзиву на неї.

4. Частина четверта коментованої статті регламентує порядок дій суду апеляційної інстанції в разі подання учасниками справи нових доказів, які не були подані до суду першої інстанції. Такі докази можуть бути прийняті судом апеляційної інстанції у виняткових випадках за клопотанням особи, яка бере участь у справі, однак лише якщо суд апеляційної інстанції визнає:

1) обґрунтованим ненаданням їх до суду першої інстанції, з причин, що об'єктивно не залежали від волі учасника справи (наприклад, через приховування їх іншою стороною);

2) необґрунтованим відхилення їх судом першої інстанції (наприклад, з помилковим застосуванням правил належності чи допустимості доказів).

Отже наведені положення передбачають наявність таких критеріїв для вирішення питання про прийняття судом апеляційної інстанції додаткових доказів, як «винятковість випадку» та «причини, що об'єктивно не залежать від особи», і тягар доведення покладений на учасника справи, який звертається з відповідним клопотанням (заявою). Однак неприйнятною є ситуація, коли суд першої інстанції відмовив у позові, а заявник апеляційної скарги просить долучити до апеляційної скарги, наприклад, матеріали дослідження (висновок), який виготовлено на його замовлення після вирішення справи судом першої інстанції.

5. Однією з особливостей розгляду адміністративних справ судом апеляційної інстанції є вузька направленість судового процесу, адже згідно з частиною 5 коментованої статті, суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Суд апеляційної інстанції не може розглядати позовні вимоги та підстави позову, що не були заявлені в суді першої інстанції. Даний припис має імперативний характер і не може бути порушений за жодних умов.

У постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20.05.2013 року «Про судові рішення в адміністративній справі» роз'яснено, що ухвалення апеляційним судом нового рішення або внесення змін до оскаржуваного судового рішення за результатами розгляду апеляційної скарги, у якій заявлено вимогу про скасування останнього, не є виходом за межі оскарження, оскільки у цьому випадку суд діє згідно із наданими йому законом повноваженнями. Разом з тим, рішення суду першої інстанції в частині, що не оскаржена особою в апеляційному порядку, не може бути скасовано або змінено (Див.: *постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 р. № 7 «Про судові рішення в адміністративній справі»*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13/print1515503524134931>).

Стаття 309. Строк розгляду апеляційної скарги

1. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

2. У виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони та з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу.

1. Коментована стаття встановлює строк розгляду апеляційної скарги в апеляційному адміністративному суді. Цей строк є диференційованим і відрізняється залежно від того, на яке судове рішення подано апеляційну скаргу – на ухвалу чи рішення суду першої інстанції. Апеляційна скарга на рішення суду першої інстанції має бути розглянута протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття апеляційного провадження.

КАС України передбачає і більш скорочені строки розгляду апеляційних скарг:

- у справах, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму, суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи. Апеляційна скарга на судове рішення, що було ухвалене до дня голосування, розглядається не пізніше ніж за дві години до початку голосування (ч. 4 ст. 278 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк з моменту надходження апеляційної скарги з повідомленням учасників справи, а в разі надходження апеляційної скарги менш як за два календарні дні до проведення мирного зібрання – невідкладно з повідомленням осіб, які беруть участь у справі (ч. 11 ст. 280 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань, суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк з моменту надходження апеляційної скарги з повідомленням учасників справи, а в разі надходження апеляційної скарги менш як за два календарні дні до проведення мирного зібрання – невідкладно з повідомленням осіб, які беруть участь у справі (ч. 6 ст. 281 КАС України);
- у справах щодо гарантованого забезпечення потреб оборони, суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 5 ст. 282 КАС України);
- у справах за зверненням органів доходів і зборів, суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження (ч. 10 ст. 283 КАС України);
- у справах про застосування санкцій суд апеляційної інстанції розглядає справу протягом 15 днів з дня надходження апеляційної скарги до суду (ч. 8 ст. 283–1 КАС України).
- у справах за зверненням Служби безпеки України щодо включення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій до переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, виключення фізичних осіб, юридичних осіб та організацій з такого переліку та надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінан-

суванням, суд апеляційної інстанції розглядає скаргу на ухвалу про відмову у відкритті провадження у справі протягом трьох днів з дня надходження апеляційної скарги (ч. 7 ст. 284 КАС України);

- у справах про дострокове припинення повноважень народного депутата України в разі невиконання ним вимог щодо несумісності, Велика Палата Верховного Суду, як суд апеляційної інстанції, розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 5 ст. 285 КАС України);
- у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності, суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 5 ст. 286 КАС України);
- у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 7 ст. 287 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України, суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 4 ст. 288 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами з приводу затримання іноземців або осіб без громадянства, суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 17 ст. 289 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами про оскарження рішень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, про продовження зупинення відповідних (відповідної) фінансових (фінансової) операцій (операції) (видаткових фінансових операцій), суд апеляційної інстанції розглядає справу у дводенний строк після закінчення строку апеляційного оскарження з повідомленням осіб, які беруть участь у справі (ч. 8 ст. 289–1 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами з приводу тимчасового обмеження права громадян України на виїзд за межі території України суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 4 ст. 289–2 КАС України);
- у справах за адміністративними позовами про заборону політичної партії суд апеляційної інстанції розглядає справу протягом одного місяця після відкриття апеляційного провадження (ч. 7 ст. 289–3 КАС України);
- у справах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа суд апеляційної інстанції розглядає справу у десятиденний строк після закінчення строку на апеляційне оскарження з повідомленням учасників справи (ч. 6 ст. 289–4 КАС України).

2. Частиною другою коментованої статті допускається можливість продовження строку розгляду справи у виняткових випадках. За клопотанням сторони та з ура-

хуванням особливостей розгляду справи, апеляційний суд може продовжити строк розгляду справи, але не більш як на п'ятнадцять днів. Питання про продовження строку розгляду справи вирішується ухвалою апеляційного суду.

Стаття 310. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні

1. Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, встановлених цією главою.

2. Після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та відзиву на неї.

3. Для надання пояснень, а також для виступу у судових дебатах першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – інші учасники справи.

4. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

1. Процедура апеляційного розгляду повинна відповідати завданням апеляційного провадження, а тому вона дещо відрізняється від тієї, що встановлена в суді першої інстанції. Апеляційний розгляд справи здійснюється колегією у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження з урахуванням особливостей, встановлених КАС України.

Коментованою статтею встановлено особливості апеляційного розгляду в судовому засіданні, порівняно з судовим розглядом у першій інстанції за правилами спрощеного позовного провадження, які полягають, зокрема, у:

1) складі суду – апеляційний розгляд завжди здійснює колегія з трьох суддів;

2) змісті доповіді судді-доповідача – він повідомляє в необхідному обсязі про зміст оскарженого судового рішення, апеляційної скарги та відзиву на неї;

3) порядку виступу осіб, які беруть участь у справі, для надання пояснень та в судових дебатах – першій суд надає слово особі, яка подала апеляційну скаргу; якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач; далі суд надає слово особам, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – іншим особам, які беруть участь у справі. Тобто тут дотримано той самий принцип, що й у суді першої інстанції, – той, хто ініціював провадження, виступає першим, але ініціатори провадження у першій інстанції та в апеляційній інстанції можуть відрізнитися.

2. Апеляційний розгляд справи у судовому засіданні умовно складається з чотирьох етапів: 1) підготовчої частини; 2) безпосередньо судового розгляду апеляційної скарги; 3) судових дебатів; 4) прийняття і оголошення судового рішення.

Підготовча частина апеляційного розгляду розпочинається відкриттям судового засідання головуючим, який оголошує, яка справа розглядається, за чією апеляційною скаргою вона порушена та яке рішення суду першої інстанції оскаржується. Далі, секретар судового засідання доповідає колегії суддів, хто з викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, чи вручено судові повістки та повідомлення тим, хто не з'явився, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі. Головуючий у судовому засіданні оголошує склад суду, а також імена експерта, перекладача, спеціаліста, секретаря судового засідання і роз'яснює особам, які беруть участь у справі

та прибули в судові засідання, їхнє право заявляти відводи. Суд також встановлює особи тих, хто прибув у судові засідання, розглядає причини неявки окремих осіб та вирішує питання про наслідки неявки, зокрема про можливість розгляду справи за відсутності таких осіб або про визнання їх участі у судовому засіданні обов'язковою та відкладення розгляду справи. Далі суд роз'яснює особам, які беруть участь у справі, та іншим учасникам судового процесу їхні процесуальні права і обов'язки та вирішує клопотання осіб, які беруть участь у справі.

Судовий розгляд апеляційної скарги розпочинається доповіддю судді-доповідача, в якій коротко, в необхідному обсязі, викладається зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та відзиву на неї. Після цього суд з'ясовує: чи підтримує скаржник апеляційну скаргу, чи підтримує позивач адміністративний позов та чи не бажають сторони досягти примирення. Після цього суд заслуховує пояснення осіб, які беруть участь у справі у такому порядку: першою виступає особа, яка подала апеляційну скаргу, за нею особи, які приєдналися до апеляційної скарги, а потім – інші особи, які беруть участь у справі. У разі подання кількох апеляційних скарг першим дає пояснення позивач. Якщо у справі є письмові пояснення осіб, які беруть у ній участь, головуючий оголошує зміст цих пояснень. Після цього суд встановлює порядок дослідження доказів та досліджує докази відповідно до встановленого порядку (допитує свідків, досліджує письмові та речові докази тощо).

3. Судові дебати складаються з виступів осіб, які беруть участь у справі. У цих виступах можливе посилення виключно на обставини і докази, які були досліджені у судовому засіданні. Порядок виступів у дебатах аналогічний порядку надання пояснень під час судового розгляду.

4. Після судових дебатів, судові рішення за результатами апеляційного розгляду приймається у нарадчій кімнаті з дотриманням її таємниці. У разі виникнення потреби додатково з'ясувати ту чи іншу обставину через повторний допит свідків або через іншу процесуальну дію, суд може винести ухвалу про поновлення судового розгляду. Після закінчення поновленого судового розгляду суд відкриває дебати з приводу додатково досліджених обставин і виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення. Судове рішення проголошується негайно після виходу суду із нарадчої кімнати. Після цього головуючий у судовому засіданні роз'яснює учасникам процесу зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

Стаття 311. Апеляційний розгляд справи в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами

1. Суд апеляційної інстанції може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження) за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на підставі наявних у ній доказів, у разі:

- 1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю;
- 2) неприбуття жодного з учасників справи у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання;
- 3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які ухвалені в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін (у порядку письмового провадження).

2. Якщо під час письмового провадження за наявними у справі матеріалами суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні, то він призначає її до апеляційного розгляду в судовому засіданні.

3. Велика Палата Верховного Суду як суд апеляційної інстанції може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження), якщо характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають участі сторін.

Коментована стаття визначає особливості розгляду справи судом апеляційної інстанції в порядку письмового провадження за наявними у справі матеріалами. Апеляційний розгляд справи у письмовому провадженні спрямований на реалізацію принципу процесуальної економії та пришвидшення апеляційного провадження.

Суд апеляційної інстанції може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження) за наявними у справі матеріалами, якщо справу може бути вирішено на підставі наявних у ній доказів, у разі:

1) відсутності клопотань від усіх учасників справи про розгляд справи за їх участю. Тобто, апеляційний розгляд справи у порядку письмового провадження можливий у разі, якщо всі особи, які беруть участь у справі, заявили клопотання про вирішення справи за їхньої відсутності. Таке клопотання доцільно заявляти, якщо перегляд справи не вимагає дослідження доказів та встановлення обставин у справі. Його може бути заявлено у самій апеляційній скарзі, відзиві на неї, заяві про приєднання до апеляційної скарги чи окремо.

2) неприбуття жодного з учасників справи у судові засідання, хоча вони були належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання. Тобто, апеляційний розгляд справи у порядку письмового провадження можливий також у разі, коли у судові засідання не прибули особи, які беруть участь у справі, що були належним чином повідомлені про дату, час і місце апеляційного розгляду. Таке неприбуття не перешкоджає розглядові справи у порядку письмового провадження.

3) подання апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції, які ухвалені в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення сторін (у порядку письмового провадження). Це категорії справ незначної складності, що визначені у ст. 263 КАС України: оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію; оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг; припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців; стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження та сума яких не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію.

Такий розгляд передбачає, що суд апеляційної інстанції вивчає матеріали адміністративної справи, апеляційну скаргу, відзив на неї та всі інші необхідні документи та приймає рішення без виклику осіб, які беруть участь у справі, тобто без проведення судового засідання.

2. Під час письмового провадження суд може дійти висновку, що йому потрібно отримати пояснення осіб, які беруть участь у справі, дослідити певні докази або вчинити інші процесуальні дії, які можливі тільки у судовому засіданні.

У випадку, якщо під час письмового провадження суд апеляційної інстанції дійде висновку про те, що справу необхідно розглядати у судовому засіданні (наприклад, виникла необхідність заслухати осіб, які беруть участь у справі, допитати свідків чи заслухати експерта, призначити експертизу, витребувати та дослідити інші докази, крім тих, що наявні у справі), то в такому разі суд призначає справу до апеляційного розгляду в судовому засіданні.

3. Якщо характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі не вимагають участі сторін, Велика Палата Верховного Суду, як суд апеляційної інстанції, також може розглянути справу без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження).

Стаття 312. Порядок розгляду апеляційної скарги на ухвалу суду першої інстанції

1. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції розглядаються в порядку, передбаченому для розгляду апеляційних скарг на рішення суду першої інстанції з урахуванням особливостей, визначених цією статтею.

2. Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції, зазначені в пунктах 3, 6, 7, 11, 14, 26 частини першої статті 294 цього Кодексу, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження).

{Абзац перший частини другої статті 312 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

3. З урахуванням конкретних обставин справи суд апеляційної інстанції може розглянути такі апеляційні скарги у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

3. У випадках скасування судом апеляційної інстанції ухвал про відмову у відкритті провадження у справі, про повернення позовної заяви, зупинення провадження у справі, закриття провадження у справі, про залишення позову без розгляду справа (заява) передається на розгляд суду першої інстанції.

1. Процедура апеляційного розгляду апеляційних скарг на ухвали суду першої інстанції повинна відповідати завданням апеляційного провадження. Тому, коментованою статтею встановлено порядок розгляду судом апеляційної інстанції апеляційних скарг на ухвали суду першої інстанції та визначено особливості цього розгляду.

Апеляційні скарги на ухвали суду першої інстанції розглядаються в такому самому порядку, як і апеляційні скарги на рішення суду першої інстанції відповідно ст. 310 КАС України. Апеляційний розгляд здійснюється колегією суддів у складі трьох суддів за правилами розгляду справи судом першої інстанції за правилами спрощеного позовного провадження у порядку усного (у судовому засіданні) або письмового провадження.

2. Частиною другою коментованої статті визначено перелік ухвал суду першої інстанції, щодо яких апеляційні скарги розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи (в порядку письмового провадження). Це ухвали суду першої інстанції про повернення заяви позивачеві (заявникові), про передачу

справи на розгляд іншого суду, про відмову у поновленні або продовженні пропущеного процесуального строку, про зупинення провадження у справі, про внесення або відмову у внесенні виправлень у рішення, про відмову у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження.

З урахуванням конкретних обставин, справи суд апеляційної інстанції може розглянути зазначені апеляційні скарги у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

Апеляційні скарги на інші категорії ухвал суду першої інстанції розглядаються у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

Процедура апеляційного розгляду скарг на ухвали суду першої інстанції, окрім колегіального розгляду справи має особливості порівняно з судовим розглядом у суді першої інстанції. Так, після відкриття судового засідання і вирішення клопотань учасників справи, суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судового рішення, що оскаржується, апеляційної скарги та відзиву на неї. Для надання пояснень, а також для виступу у судових дебатах першій надається слово особі, що подала апеляційну скаргу. Якщо апеляційні скарги подали обидві сторони, першим дає пояснення позивач. За ними дають пояснення і виступають у дебатах особи, які прислалися до апеляційної скарги, а потім – інші учасники справи. Після закінчення перевірки підстав для апеляційного перегляду колегія суддів виходить до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення.

3. У разі скасування апеляційною інстанцією ухвал, які стосуються виключно руху справи та якими провадження у справі не закінчується, як-от: про відмову у відкритті провадження у справі, про повернення позовної заяви, зупинення провадження у справі, закриття провадження у справі, про залишення позову без розгляду, – справа (заява) передається у встановленому порядку на розгляд суду першої інстанції.

Скасовуючи ухвалу про повернення позовної заяви, суд апеляційної інстанції направляє справу до суду першої інстанції для вирішення питання щодо відкриття провадження у справі або відмови у цьому, так як не має повноважень постановляти ухвалу про відмову у відкритті провадження в адміністративній справі, оскільки така процесуальна дія належить до виключної компетенції суду першої інстанції (пункт 25 постанови Пленуму Вишого адміністративного суду України «Про практику застосування адміністративними судами окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду адміністративних справ» від 6.03. 2008 року № 2).

Стаття 313. Наслідки неявки в судове засідання учасників справи

1. Суд апеляційної інстанції відкладає розгляд справи в разі неявки у судове засідання учасника справи, стосовно якого немає відомостей про вручення йому судової повістки, або за його клопотанням, коли повідомлені ним причини неявки буде визнано судом поважними.

2. Неявка сторін або інших учасників справи, належним чином повідомлених про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає розгляду справи.

3. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь у судовому засіданні учасників справи, а вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи.

1. Стаття спрямована на забезпечення прав щодо участі у судовому розгляді осіб, які беруть участь у справі, у разі їх неприбуття з об'єктивних причин. Також,

з метою дисциплінування та виключення випадків умисного затягування розгляду справи, коментована стаття встановлює негативні для них наслідки у разі неприбуття у судове засідання через безвідповідальне ставлення до справи.

Суд апеляційної інстанції в обов'язковому порядку відкладає розгляд справи в разі неявки у судове засідання учасника справи, стосовно якого немає відомостей про вручення йому судової повістки, або за його клопотанням, коли повідомлені ним причини неявки буде визнано судом поважними.

2. Коментована стаття встановлює наслідки неявки у судове засідання осіб, які беруть участь у справі, належним чином повідомлених про дату, час і місце апеляційного розгляду, – таке неприбуття не перешкоджає розглядові справи.

3. Якщо суд апеляційної інстанції визнав обов'язковою участь в судовому засіданні осіб, які беруть участь у справі, та вони не прибули, суд апеляційної інстанції може відкласти апеляційний розгляд справи.

Стаття 314. Відмова позивача від позову, примирення сторін під час апеляційного провадження

1. Позивач може відмовитися від позову, а сторони можуть примиритися у будь-який час до закінчення апеляційного провадження.

2. У разі відмови від позову або примирення сторін суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу відповідно до вимог статей 189, 190 цього Кодексу, якою одночасно визнає нечинним судове рішення суду першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, та закриває провадження у справі.

1. Виходячи з принципу диспозитивності, коментована стаття врегульовує можливість відмови позивача від адміністративного позову та право обох сторін на примирення у будь-який час до закінчення апеляційного провадження, а також визначає поведінку суду апеляційної інстанції у разі вчинення сторонами цих дій.

Відмова від адміністративного позову означає, що позивач не підтримує своїх вимог до відповідача і бажає зняти їх з розгляду суду, що, як правило, тягне за собою закриття провадження в адміністративній справі. Позивач може відмовитися від своїх вимог повністю або частково і може це зробити навіть під час апеляційного провадження.

Відмова позивача від адміністративного позову викладається у формі письмової заяви, яку може бути зроблено протягом будь-якого часу до закінчення апеляційного провадження.

До прийняття рішення за заявою, суд апеляційної інстанції заслуховує думку осіб, які беруть участь у справі, та повинен пояснити позивачу наслідки задоволення цієї заяви, а також переконатися, чи позивач і далі наполягає на задоволенні заяви про відмову від позову.

При прийнятті рішення за заявою про відмову від позову, суд повинен переконатися в тому, що така відмова не суперечить закону та не порушує чийх-небудь прав, свобод або інтересів. Зокрема, відмова від позову суперечитиме закону, якщо заяву про це подав представник позивача, який не має повноважень на вчинення цієї дії. Якщо заяву про відмову від позову подав законний представник, наприклад, неповнолітньої особи, то суд повинен переконатися, що закриттям провадження у справі не буде порушено прав, свобод чи інтересів такої неповнолітньої особи.

Якщо заяву про відмову від позову подано органом чи особою, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, то перед ухваленням

рішення за заявою суд повинен з'ясувати, чи особа, в інтересах якої подано адміністративний позов, не вимагає апеляційного розгляду справи і вирішення вимог апеляційної скарги та адміністративного позову.

Примирення сторін є спільним волевиявленням сторін, яким врегульовується спір шляхом взаємних поступок. Воно можливе навіть під час апеляційного провадження. Примирення може стосуватися лише прав та обов'язків сторін і предмета адміністративного позову. Умови примирення сторін не повинні суперечити вимогам права і порушувати права, свободи та інтереси інших осіб.

Від імені сторони примиритися в адміністративній справі може її представник, але якщо цей представник діє на основі договору, то таке право він має лише за умови, що воно спеціально обумовлене у виданій йому довіреності.

Заява(и) про примирення може бути зроблено протягом будь-якого часу до закінчення апеляційного провадження.

До прийняття рішення за заявою про примирення, суд апеляційної інстанції має пояснити сторонам правові і практичні наслідки задоволення цієї заяви.

Якщо сторонам необхідний час для узгодження умов примирення, суд апеляційної інстанції за спільним клопотанням сторін має зупинити провадження у справі на час, достатній для примирення.

Умови примирення сторони викладають у заяві про примирення сторін. Заява про примирення сторін може бути викладена у формі єдиного документа, підписаного сторонами, або у формі окремих документів: заяви однієї сторони про умови примирення та письмової згоди іншої сторони з умовами примирення.

Умови примирення сторін затверджуються ухвалою суду.

Суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні умов примирення і продовжує судовий розгляд, якщо: 1) умови примирення суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб або є невиконуваними; або 2) одну зі сторін примирення представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Суд апеляційної інстанції може не визнати умов примирення сторін, якщо внаслідок цього будуть порушені норми права або чий-небудь права, свободи чи інтереси. Якщо у справі беруть участь також треті особи й умови примирення опосередковано стосуються їхніх інтересів, то суд апеляційної інстанції не може визнати умов примирення сторін без згоди на це третіх осіб.

Ухвала суду апеляційної інстанції про невизнання умов примирення сторін і продовження апеляційного розгляду справи не може бути оскаржена.

Обидві сторони зобов'язані дотримуватися умов примирення. У разі невиконання умов примирення однією зі сторін суд апеляційної інстанції, який заклав провадження у справі, поновлює провадження у справі за клопотанням іншої сторони. З дня поновлення провадження у справі перебіг процесуальних строків продовжується. Провадження у справі продовжується в апеляційній інстанції зі стадії, на якій його було зупинено.

2. Наслідки прийняття судом відмови позивача від адміністративного позову визначені ст. 189 КАС України. У разі прийняття відмови від адміністративного позову, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про визнання оскарженого судового рішення нечинним і закриття провадження в адміністративній справі (частина друга коментованої статті). Якщо така відмова є частковою, суд постановляє ухвалу, якою закриває провадження у справі щодо частини позовних вимог. Пов-

торне звернення такого позивача до суду з тотожними позовними вимогами до того самого відповідача і з тих самих підстав відповідно до частини другої ст. 239 КАС України не допускається. Наявність ухвали про закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову не позбавляє відповідача в цій справі права на звернення до суду за вирішенням цього спору. Ухвалу суду апеляційної інстанції про закриття провадження в адміністративній справі у зв'язку з відмовою позивача від адміністративного позову може бути оскаржено у касаційному порядку, оскільки вона перешкоджає подальшому провадженню у справі (ч. 2 ст. 238 КАС України). Ухвала суду про неприйняття відмови позивача від адміністративного позову і продовження апеляційного розгляду справи не може бути оскаржена.

Тому необхідно відрізнити процесуально-правові наслідки відмови від апеляційної скарги від наслідків відмови позивача від адміністративного позову в апеляційному провадженні. У першому випадку суд закриває апеляційне провадження, що означає набрання законної сили рішення суду першої інстанції, яке оскаржувалося. У разі прийняття відмови від адміністративного позову суд апеляційної інстанції визнає рішення суду першої інстанції нечинним і закриває провадження у справі.

У разі примирення сторін та визнання його умов судом, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу про визнання оскарженого судового рішення нечинним і закриття провадження у справі, у якій фіксуються умови примирення (ч. 5 ст. 190 КАС України).

За наявності такої ухвали повторне звернення того ж позивача до суду з тотожними позовними вимогами до того самого відповідача і з тих самих підстав відповідно до ч. 2 ст. 239 КАС України не допускається.

Ухвалу суду апеляційної інстанції про закриття провадження в адміністративній справі у зв'язку з примиренням сторін може бути оскаржено у касаційному порядку, оскільки вона перешкоджає подальшому провадженню у справі (ч. 2 ст. 238 КАС України).

Стаття 315. Повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на судові рішення

1. За наслідками розгляду апеляційної скарги на судові рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

1) залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення – без змін;
2) скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове судові рішення у відповідній частині або змінити судові рішення;

3) скасувати судові рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково;

4) визнати нечинним судові рішення суду першої інстанції повністю або частково у визначених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині;

5) скасувати судові рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю;

6) у визначених цим Кодексом випадках скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених у пунктах 1–5 частини першої цієї статті.

1. Коментованою статтею визначено повноваження суду апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги на судові рішення суду першої інстанції.

За наслідками розгляду апеляційної скарги на рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право: залишити апеляційну скаргу без задоволення, а судові рішення - без змін; скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове судове рішення у відповідній частині або змінити судове рішення; скасувати судове рішення повністю або частково і у відповідній частині закрити провадження у справі повністю або частково або залишити позовну заяву без розгляду повністю або частково; визнати нечинним судове рішення суду першої інстанції повністю або частково у визначених цим Кодексом випадках і закрити провадження у справі у відповідній частині; скасувати судове рішення і направити справу для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю.

Стаття вичерпно встановлює повноваження суду апеляційної інстанції, за межі яких він не може виходити. Підстави для застосування кожного з цих повноважень конкретизовані у статтях 316 - 319, 323 КАС України. Результат реалізації зазначених повноважень втілюється у висновку суду щодо вимог апеляційної скарги, який наводиться у резолютивній частині рішення суду апеляційної інстанції. Одночасно стаття виконує функцію орієнтира для особи щодо вимог, які вона може заявити в апеляційній скарзі на рішення суду першої інстанції.

Залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення без змін здійснюється у випадках, якщо суд апеляційної інстанції визнає, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судове рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права. Це можливе, якщо суд першої інстанції вірно визначив предмет доказування у справі та з'ясував відповідні обставини, застосував для оцінки цих обставин належні норми матеріального права, які визначають взаємні права та обов'язки сторін, а також дотримався вимог норм процесуального права. Залишення апеляційної скарги без задоволення має наслідком набрання рішення суду першої інстанції законної сили.

Скасування судового рішення повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині передбачені у випадках: неповного з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; недоведеності обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими; невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи; неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права. Таким чином, суд апеляційної інстанції, скасовуючи повністю або частково рішення суду першої інстанції, бере до уваги помилки у визначенні предмета доказування, хибність доказового матеріалу, неправильну оцінку питань факту та питань права з огляду на предмет доказування, а також інші порушення матеріального і процесуального права, які спричинили помилковість висновків суду першої інстанції. Зміна судового рішення можлива у випадках: правильного по суті вирішення справи чи питання, але із помилковим застосуванням норм матеріального чи процесуального права; вирішення не всіх позовних вимог або питань. Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частини. У першому з цих випадків суд апеляційної інстанції виправляє помилки у юридичній кваліфікації, допущені судом першої інстанції при правильному по суті вирішенні справи чи питання, а у другому - заповнює прогалини, якщо суд першої інстанції не вирішив усі позовні вимоги або не врегулював усі питання, доповнюючи таким чином відповідні судові акти.

Скасування судового рішення та закриття провадження у справі повністю або частково можливе у випадках, визначених ст. 238 КАС України. Скасування судового рішення та залишення позовної заяви без розгляду повністю або частково можливе у випадках, визначених ст. 240 КАС України.

Якщо обставини, що є підставою для закриття провадження у справі, виникли після прийняття законного й обґрунтованого рішення суду першої інстанції, тоді суд апеляційної інстанції визнає таке рішення нечинним і закриває провадження у справі (див. ч. 2 ст. 314 КАС України і коментар до неї). Про це суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу. Тут йдеться про визнання постанови нечинною, а не її скасування, оскільки скасування завжди пов'язане з допущеною судом першої інстанції помилкою. У цьому ж випадку суд першої інстанції помилки не допустив. Визнання рішення суду першої інстанції нечинним означає те, що воно законної сили не набирає і не може бути виконано примусово.

Скасування судового рішення і направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю здійснюється у випадках, якщо рішення прийнято судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25–28 цього Кодексу. Однак, в разі, якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи, справа у зв'язку з порушеннями правил територіальної юрисдикції (підсудності) направленню на новий розгляд не підлягає.

У визначеному ст. 323 КАС України випадку, за результатами розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, суд апеляційної інстанції має право скасувати свою постанову (повністю або частково) і прийняти одне з рішень, зазначених у пунктах 1–5 частини першої коментованої статті.

Стаття 316. Підстави для залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення – без змін

1. Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а рішення або ухвалу суду – без змін, якщо визнає, що суд першої інстанції правильно встановив обставини справи та ухвалив судові рішення з додержанням норм матеріального і процесуального права.

Суд апеляційної інстанції залишає апеляційну скаргу без задоволення, а рішення або ухвалу суду – без змін, якщо дійде висновку, що суд першої інстанції правильно встановив обставини у справі та ухвалив постанову з додержанням норм матеріального і процесуального права. У разі залишення апеляційної скарги без задоволення в постанові зазначається, якими обставинами чи нормами права спростовуються доводи, які містяться у скарзі. Залишення апеляційної скарги без задоволення має наслідком набрання рішенням або ухвалою суду першої інстанції законної сили.

Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з урахуванням юридичної сили правового акту в ієрархії національного законодавства, що регулює спірні правовідносини, подібні правовідносини (аналогія закону), або за відсутності такого закону – на підставі конституційних принципів і загальних засад права (аналогія права), принципів верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини при дотриманні норм процесуального права.

Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин в адміністративній справі, підтверджених тими доказами, які були досліджені під час судового розгляду справи (у судовому засіданні, у порядку скороченого чи письмового провадження) з урахуванням вимог глави 5 КАС України щодо належності та допустимості доказів або обставин, які не підлягають доказуванню, та висновки суду про встановлені обставини і правові наслідки є вичерпними.

Стаття 317. Підстави для скасування судового рішення повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення

1. Підставами для скасування судового рішення суду першої інстанції повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків, викладених у рішенні суду першої інстанції, обставинам справи;
- 4) неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права.

2. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

3. Порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення та ухвалення нового рішення суду, якщо:

- 1) справу розглянуто неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими, якщо апеляційну скаргу обґрунтовано такою підставою;

{Пункт 2 частини третьої статті 317 із змінами, внесеними згідно із Законом № 460-ІХ від 15.01.2020}

3) справу розглянуто адміністративним судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;

4) суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі;

5) судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у судовому рішенні;

6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;

7) суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

4. Зміна судового рішення може полягати в доповненні або зміні його мотивувальної та (або) резолютивної частини.

1. Коментована стаття визначає підстави для реалізації повноваження суду апеляційної інстанції, що визначено пунктом 2 частини 1 статті 315 КАС України. Кожна з цих підстав є самостійною, тобто може бути застосована окремо від іншої.

Коментована стаття визначає право суду апеляційної інстанції для скасування судового рішення суду першої інстанції повністю або частково та ухвалення нового рішення у відповідній частині або зміни рішення.

Неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи, має місце тоді, коли суд неправильно визначив предмет доказування, правовідносинам сторін надана неправильна кваліфікація, обставини справи з'ясовані не повністю. Саме тому апеляційний суд повинен перш за все перевірити, чи правильно суд першої інстанції здійснив кваліфікацію правовідносин, чи вірно застосована норма матеріального права, яка підлягала застосуванню в конкретному випадку.

Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважав встановленими, буде мати місце у випадках встановлення судом певних обставин (фактів), котрі не доведені доказами, при недостатності доказів; недостовірності і/або суперечливості доказів; при неправильному використанні непрямих доказів; при відсутності мотивування про те, чому одні докази суд прийняв, а інші – ні. Причиною недоведеності обставин, що мають значення для справи, нерідко є порушення судом правил дослідження або оцінки доказів. Виявивши порушення, апеляційний суд повинен їх усунути самостійно шляхом дослідження нових доказів (хоча це не завжди обов'язково), так і їх оцінки разом із доказами, що наявні у справі.

Невідповідність висновків суду обставинам справи буде мати місце тоді, коли обставини справи суд першої інстанції установив повно та відповідно до них досліджені докази, проте висновки зі встановлених обставин зроблені невірно. Нерідко такі порушення допускаються тоді, коли норма матеріального права лише в загальній формі визначає умови, за яких наступають ті чи інші наслідки.

Неправильне застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права розкрито у частині другій коментованої статті.

2. Неправильним застосуванням норм матеріального права вважається: неправильне тлумачення закону або застосування закону, який не підлягає застосуванню, або незастосування закону, який підлягав застосуванню.

Неправильне тлумачення закону має місце в тих випадках, коли суд застосовує закон, який підлягає застосуванню, але його зміст і значення розуміються невірно, внаслідок чого суд робить неправильний висновок про права і обов'язки сторін.

Суть застосування неналежного закону полягає в тому, що суд при вирішенні справи керувався не тією нормою, яка регулює спірні відносини. Подібне порушення зумовлено, як правило, неправильною кваліфікацією правовідносин сторін.

Незастосування закону, який підлягав застосуванню, має місце у тих випадках, коли суд не тільки не зазначив у рішенні норму права, яка підлягала застосуванню у справі, але й вирішив справу всупереч нормам чинного законодавства. На ці порушення апеляційна інстанція звертає увагу й тоді, коли суд застосував скасований або змінений закон, а також норми підзаконного акту, які суперечать закону або прийнятій із порушенням установленого порядку. До такої групи можна віднести й випадки застосування судом норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких не надана Верховною Радою України.

Порушення норм процесуального права може бути підставою для скасування або зміни рішення не у всіх випадках, а лише в разі, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи.

Одне й те ж процесуальне порушення залежно від обставин справи може тягти різні процесуальні наслідки і не завжди призводить до скасування рішення. Допу-

шені судом першої інстанції при розгляді справи незначні процесуальні порушення, якщо вони не призвели до неправильного вирішення справи, не є підставою для скасування рішення. Це така група процесуальних порушень, які не завжди тягнуть за собою скасування або зміну рішення. Їх ще називають умовними підставами для скасування або зміни рішення. Питання про те, чи призвело те чи інше процесуальне порушення до неправильного вирішення справи в кожному конкретному випадку вирішує суд апеляційної інстанції.

3. Проте, процесуальні порушення, зазначені у частині третій коментованої статті тягнуть за собою обов'язкове скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового рішення суду, а саме: справу розглянуто неповноважним складом суду; в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими і апеляційну скаргу обґрунтовано такою підставою; справу розглянуто адміністративним судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою; суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі; судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у судовому рішенні; судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу; суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Це безумовні підстави для скасування рішення суду адже вони гарантують реалізацію основоположних принципів адміністративного судочинства. Такі жорсткі наслідки визначені законом за вичерпним переліком мають на меті змусити суддю суворо дотримуватись вимог процесуальної форми, принципів адміністративного судочинства.

4. Якщо суд першої інстанції зробив правильні висновки по суті справи у судовому рішенні, але для вмотивування помилково обрав не ту норму матеріального чи процесуального права, суд апеляційної інстанції доповнює або змінює відповідне судові рішення у частині, де допущено помилку. Зазвичай змінюється мотивувальна частина. Проте може бути змінена і резолютивна частина, якщо її формулювання не відповідає вимогам норм права, але висновок по суті правильний.

Стаття 318. Підстави для скасування рішення суду і направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою підсудністю

1. Рішення суду підлягає скасуванню з направленням справи на розгляд за встановленою законом підсудністю, якщо рішення прийнято судом з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25–28 цього Кодексу.

2. Справа не підлягає направленню на новий розгляд у зв'язку з порушеннями правил територіальної юрисдикції (підсудності), якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи.

1. Відповідно до частини першої коментованої статті суд апеляційної інстанції повинен скасувати рішення суду першої інстанції, якщо рішення прийнято судом

першої інстанції з порушенням правил юрисдикції (підсудності), визначених статтями 20, 22, 25–28 КАС України, та направити справу на розгляд до суду першої інстанції за встановленою законом підсудністю.

Підсудність слід визначати залежно від функцій, які виконують адміністративні суди, від предмета справи, суб'єктів справи, місця (території), на яку поширюється діяльність певного суду. Таким чином, визначити підсудність означає встановити суд, який згідно із законом повинен здійснювати правосуддя при розгляді конкретної справи, а також провадження в суді першої інстанції і в подальших стадіях, якщо виникає така необхідність. Підсудність адміністративної справи визначається КАС України за допомогою чотирьох критеріїв, які позначаються як різновиди підсудності адміністративних справ, а саме: предметної (родової), територіальної (просторової), інстанційної (функціональної) та за зв'язком справ.

2. Частина друга коментованої статті виключає право суду апеляційної інстанції на скасування рішення суду першої інстанції та направлення на новий розгляд до суду першої інстанції за встановленою законом підсудністю у зв'язку з порушенням правил територіальної юрисдикції (підсудності), якщо учасник справи, який подав апеляційну скаргу, при розгляді справи судом першої інстанції без поважних причин не заявив про непідсудність справи з цієї причини.

Відповідно до ст. 25 КАС України, адміністративні справи з приводу оскарження індивідуальних актів, а також дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які прийняті (вчинені, допущені) стосовно конкретної фізичної чи юридичної особи (їх об'єднань), вирішуються за вибором позивача адміністративним судом за зареєстрованим у встановленому законом порядку місцем проживання (перебування, знаходження) цієї особи – позивача або адміністративним судом за місцезнаходженням відповідача, крім випадків, визначених цим Кодексом. Якщо така особа не має місця проживання (перебування) в Україні, тоді справу вирішує адміністративний суд за місцезнаходженням відповідача.

Під час встановлення місця проживання, перебування чи знаходження учасника справи для визначення територіальної підсудності адміністративної справи суди мають керуватися Законами України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань».

Разом із цим судам потрібно мати на увазі, що виходячи із завдань та принципів адміністративного судочинства для визначення територіальної підсудності спору під місцем перебування позивача слід розуміти також його фактичне перебування в межах адміністративно-територіальної одиниці, де виникли спірні правовідносини у зв'язку з цим перебуванням. Тому такий позивач має право звернутися до суду, територіальна юрисдикція якого поширюється на ту адміністративно-територіальну одиницю, у межах якої виникли спірні правовідносини та де перебуває позивач, що не виключає його права звернення до суду за місцем проживання (перебування)

Стаття 319. Підстави для скасування рішення повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позовної заяви без розгляду у відповідній частині

1. Судове рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню повністю або частково в апеляційному порядку і позовна заява

залишається без розгляду або провадження у справі закривається у відповідній частині з підстав, встановлених відповідно статтями 238, 240 цього Кодексу.

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, встановлених статтею 19, є обов'язковою підставою для скасування рішення із закриттям провадження незалежно від доводів апеляційної скарги.

2. Якщо судом першої інстанції ухвалено законне і обґрунтоване рішення, смерть фізичної особи – сторони у спорі чи припинення юридичної особи – сторони у спорі, що не допускає правонаступництва, після ухвалення такого рішення не може бути підставою для застосування вимог частини першої цієї статті.

3. У разі закриття судом апеляційної інстанції провадження у справі на підставі пункту 1 частини першої статті 238 цього Кодексу суд за заявою позивача в порядку письмового провадження постановляє ухвалу про передачу справи до суду першої інстанції, до юрисдикції якого віднесено розгляд такої справи, крім випадків об'єднання в одне провадження кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства. У разі наявності підстав для підсудності справи за вибором позивача у його заяві має бути зазначено лише один суд, до підсудності якого відноситься вирішення спору.

{Статтю 319 доповнено частиною третьою згідно із Законом № 460-IX від 15.01.2020}

1. Скасування судового рішення суду першої інстанції та закриття провадження у справі повністю або частково можливе у випадках, якщо: справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства; позивач відмовився від позову і відмову прийнято судом; сторони досягли примирення; є такі, що набрали законної сили, постанова чи ухвала суду про закриття провадження у справі між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав; у разі смерті або оголошення в установленому законом порядку померлою фізичної особи або припинення юридичної особи, за винятком суб'єкта владних повноважень, які були однією із сторін у справі, якщо спірні правовідносини не допускають правонаступництва; щодо оскарження нормативно-правових актів суб'єктів владних повноважень чи окремих їх положень, якщо оскаржуваний нормативно-правовий акт або відповідні його положення визнано протиправними і нечинними рішенням суду, яке набрало законної сили; щодо оскарження індивідуальних актів та дій суб'єкта владних повноважень, якщо оскаржувані акти та дії суб'єкта владних повноважень було змінено або скасовано рішенням суду, яке набрало законної сили; щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо оскаржувані порушення були виправлені суб'єктом владних повноважень і при цьому відсутні підстави вважати, що повне відновлення законних прав та інтересів позивача неможливе без визнання рішень, дій або бездіяльності суб'єкта владних повноважень протиправними після такого виправлення (*див. коментар до ст. 238 КАС України*).

Скасування судового рішення суду першої інстанції та залишення позовної заяви без розгляду повністю або частково можливе у випадках, якщо: позов подано особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності; позовну заяву не підписано або підписано особою, яка не має права підписувати її, або особою, посадове становище якої не вказано; у провадженні цього або іншого суду є справа про спір між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав; позивач не прибув (повторно не прибув, якщо він не є суб'єктом владних повноважень) у підготовчче засідання чи у судове засідання без поважних

причин або не повідомив про причини неявки, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності; надійшла заява позивача про залишення позову без розгляду; особа, яка має адміністративну процесуальну дієздатність і за захистом прав, свобод чи інтересів якої у випадках, встановлених законом, звернувся орган або інша особа, заперечує проти позову і від неї надійшла відповідна заява; провадження в адміністративній справі було відкрито за позовною заявою, яка не відповідає вимогам статей 160, 161, 172 цього Кодексу, і позивач не усунув цих недоліків у строк, встановлений судом; з підстав, визначених частинами третьою та четвертою статті 123 цього Кодексу; позивач у визначений судом строк без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору; після відкриття провадження судом встановлено, що позивачем подано до цього самого суду інший позов (позови) до цього самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з однакових підстав і щодо такого позову (позовів) на час вирішення питання про відкриття провадження у справі, що розглядається, не постановлена ухвала про відкриття або відмову у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду (*див. коментар до ст. 240 КАС України*).

Юрисдикція адміністративних судів – один з основних елементів, який обумовлює відмінності адміністративного судочинства від інших видів судочинства (цивільного, господарського, кримінального, конституційного). За змістом п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17.07.1997 року № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Отже, висловлювання «судом, встановленим законом» зводиться не лише до правової основи самого існування «суду», але й дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність, тобто охоплює всю організаційну структуру судів, включно з питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів (*Див.: постанова Великої Палати Верховного Суду від 21.02.2018 року по справі № 125/703/16-ц (провадження № 14-4ц18) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72460329>*). Отже, незалежно від доводів апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції в обов'язковому порядку скасовує рішення із закриттям провадження внаслідок порушення правил юрисдикції адміністративних судів, встановлених ст. 19 КАС України.

2. Частина друга коментованої статті встановлює правило, відповідно до якого смерть фізичної особи – сторони у спорі чи припинення юридичної особи – сторони у спорі, що не допускає правонаступництва, після ухвалення такого рішення не може бути підставою для застосування вимог частини першої цієї статті якщо судом першої інстанції ухвалено законне і обґрунтоване рішення.

3. Частиною третьою коментованої статті визначено порядок дій суду апеляційної інстанції внаслідок закриття провадження у справі з підстав, визначених у частині першій коментованої статті. Відповідно до ч. 1 ст. 319 КАС України судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню повністю або частково в апеляційному порядку і позовна заява залишається без розгляду або провадження у справі закривається у відповідній частині з підстав, встановлених відповідно статтями 238, 240 цього Кодексу.

Порушення правил юрисдикції адміністративних судів, встановлених статтею 19 КАС України, є обов'язковою підставою для скасування рішення із закриттям провадження незалежно від доводів апеляційної скарги.

Згідно із п. 1 ч. 1 ст. 238 КАС України суд закриває провадження у справі якщо справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства.

За правилами ч. 1 ст. 239 КАС України якщо провадження у справі закривається з підстави, встановленої пунктом 1 частини першої статті 238 цього Кодексу, суд повинен роз'яснити позивачеві, до юрисдикції якого суду віднесено розгляд справи. Суд апеляційної або касаційної інстанції повинен також роз'яснити позивачеві про наявність у нього права протягом десяти днів з дня отримання ним відповідної постанови звернутися до суду із заявою про направлення справи за встановленою юрисдикцією, крім випадків об'єднання в одне провадження кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства. Заява подається до суду, який прийняв постанову про закриття провадження у справі.

Стаття 320. Підстави для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції

1. Підставами для скасування ухвали суду, яка перешкоджає подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції є:

- 1) неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи;
- 2) недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції визнав встановленими;
- 3) невідповідність висновків суду обставинам справи;
- 4) неправильне застосування норм матеріального права чи порушення норм процесуального права, які призвели до неправильного вирішення питання.

Коментована стаття визначає право суду апеляційної інстанції для скасування процедурних ухвал суду першої інстанції, які перешкоджають подальшому провадженню у справі, і направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції. До таких ухвал можна віднести ухвали суду першої інстанції про повернення заяви позивачеві (заявникові), відмови у відкриття провадження, відмови поновити або продовжити пропущений процесуальний строк, закриття провадження у справі та ін..

Неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи, має місце тоді, коли суд неправильно визначив предмет доказування, правовідносинам сторін надана неправильна кваліфікація, обставини справи з'ясовані не повністю. Саме тому апеляційний суд повинен перш за все перевірити, чи правильно суд першої інстанції здійснив кваліфікацію правовідносин, чи вірно застосована норма матеріального права, яка підлягала застосуванню в конкретному випадку.

Недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд першої інстанції вважав встановленими, буде мати місце у випадках встановлення судом певних обставин (фактів), котрі не доведені доказами, при недостатності доказів; недостовірності і/або суперечливості доказів; при неправильному використанні непрямих доказів; при відсутності мотивування про те, чому одні докази суд прийняв, а інші – ні. Причиною недоведеності обставин, що мають значення для справи, нерідко є

порушення судом правил дослідження або оцінки доказів. Виявивши порушення, апеляційний суд повинен їх усунути самостійно шляхом дослідження нових доказів (хоча це не завжди обов'язково), так і їх оцінки разом із доказами, що наявні у справі.

Невідповідність висновків суду обставинам справи буде мати місце тоді, коли обставини справи суд установив повно та відповідно до них досліджені докази, проте висновки зі встановлених обставин зроблені невірно. Нерідко такі порушення допускаються тоді, коли норма матеріального права лише в загальній формі визначає умови, за яких наступають ті чи інші наслідки.

Неправильне застосування норм матеріального права означає, що застосовано закон, який не поширюється на ці правовідносини, або не застосовано закон, який підлягав застосуванню, або суд неправильно витлумачив закон.

Незастосування закону, який підлягав застосуванню, має місце у тих випадках, коли суд не тільки не зазначив у рішенні норму права, яка підлягала застосуванню у справі, але й вирішив справу всупереч нормам чинного законодавства. На ці порушення апеляційна інстанція звертає увагу й тоді, коли суд застосував скасований або змінений закон, а також норми підзаконного акту, які суперечать закону або прийняті із порушенням встановленого порядку. До такої групи можна віднести й випадки застосування судом норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких не надана Верховною Радою України.

Суть застосування неналежного закону полягає в тому, що суд при вирішенні справи керувався не тією нормою, яка регулює спірні відносини. Подібне порушення зумовлено, як правило, неправильною кваліфікацією правовідносин сторін.

Неправильне тлумачення закону має місце в тих випадках, коли суд застосовує закон, який підлягає застосуванню, але його зміст і значення розуміються невірно, внаслідок чого суд робить неправильний висновок про права і обов'язки сторін.

Порушення застосування норм процесуального права можуть бути підставою для скасування ухвали суду першої інстанції не у всіх випадках, а лише в разі, якщо це порушення призвело до неправильного вирішення справи. Проте, процесуальні порушення, зазначені у ч. 3 ст. 317 КАС України тягнуть за собою скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд у будь-якому випадку, а саме: справу розглянуто неповноважним складом суду; в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими; справу розглянуто адміністративним судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце судового засідання, якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою; суд прийняв рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, які не були залучені до участі у справі; судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у судовому рішенні; судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу; суд розглянув за правилами спрощеного позовного провадження справу, яка підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження.

Це безумовні підстави для скасування рішення суду з направленням справи на новий розгляд, вони гарантують реалізацію основоположних принципів адміністративного судочинства. Характерною особливістю безумовних (абсолютних) підстав для скасування рішення з направленням справи на новий розгляд є те, що вони тягнуть скасування рішення незалежно від правильності висновків суду. Такі

жорсткі наслідки визначені законом за вичерпним переліком з метою примусити суддю суворо дотримуватись вимог процесуальної форми, принципів адміністративного судочинства.

Одне й те ж процесуальне порушення залежно від обставин справи може тягти різні процесуальні наслідки і не завжди призводить до скасування рішення. Допущені судом першої інстанції при розгляді справи незначні процесуальні порушення, якщо вони не призвели до неправильного вирішення справи, не є підставою для скасування рішення. Це така група процесуальних порушень, які не завжди тягнуть за собою скасування або зміну рішення. Їх ще називають умовними підставами для скасування або зміни рішення. Питання про те, чи призвело те чи інше процесуальне порушення до неправильного вирішення справи в кожному конкретному випадку вирішує суд апеляційної інстанції.

Стаття 321. Судові рішення суду апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції за наслідками розгляду апеляційної скарги ухвалює судові рішення у формі постанов згідно з вимогами, встановленими статтею 34 та главою 9 розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій главі.

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції.

3. Постанова або ухвала суду апеляційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем (іншим суддею, якщо суддя-доповідач не згодний з постановою, ухвалою) і підписується всім складом суду, визначеним для розгляду справи, якщо інше не передбачено цим Кодексом.

4. Судові рішення суду апеляційної інстанції приймаються, проголошуються, вручаються (видаються або надсилаються) учасникам справи в порядку, встановленому главою 9 розділу II цього Кодексу, з урахуванням особливостей, зазначених у цій главі.

5. Судові рішення суду апеляційної інстанції оскаржуються в касаційному порядку у випадках, передбачених цим Кодексом.

6. Копії судових рішень суду апеляційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції.

1. Судове рішення – це акт правосуддя, ухвалений згідно з нормами матеріального та процесуального права і згідно з конституційними засадами та принципами адміністративного судочинства є обов'язковим до виконання на всій території України. Водночас, метою судового рішення є досягнення юридичної визначеності у спірних правовідносинах, яке переконує сторони і суспільство у справедливості суду, утвердженні ним прав людини, та запобігає стану невизначеності в аналогічних ситуаціях. Щоб бути якісним, судове рішення повинно сприйматися сторонами та суспільством у цілому як таке, що стало результатом коректного застосування юридичних правил, справедливого процесу та правильної оцінки фактів, а також як таке, що може бути ефективно реалізованим. Лише в такому випадку сторони будуть переконані, що їхню справу було розглянуто й вирішено справедливо, а суспільство сприйме ухвалені рішення як фактор відновлення суспільної гармонії

(див.: пункти 7, 31 Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf). Отже, судові рішення має бути чітким, обґрунтованим, законним, виконуваним.

Судові рішення ... можуть бути цінними дороговказами для інших суддів, які стикаються з вирішенням схожої справи, коли йдеться про справи, в яких порушуються широкі соціальні або вагомі юридичні питання (див.: пункт 45 Висновку № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf). Таким чином, судові рішення, що приймається судом апеляційної інстанції за наслідками апеляційного перегляду рішення суду першої інстанції, також має бути зрозумілим як для суду першої так і для суду касаційної інстанції. Тобто мова йде ще про двох адресатів судового рішення. Якщо йдеться про судові рішення вищої інстанції, то воно має слугувати авторитетним орієнтиром для подальшої судової практики і забезпечувати її єдність. У разі скасування чи зміни судового рішення, суд апеляційної інстанції має навести достатньо аргументів, щоб переконати суд першої інстанції у правильності позиції суду апеляційної інстанції.

Коментована стаття встановлює види судових рішень, які може ухвалювати суд апеляційної інстанції. Так, за результатами апеляційного розгляду справи, суд апеляційної інстанції може приймати постанови або постановляти ухвали.

Залежно від того, чи суд апеляційної інстанції приймає рішення по суті апеляційної скарги чи вирішує будь-яке процедурне питання, розрізняють судові рішення, які ухвалює суд: 1) за наслідками розгляду апеляційної скарги – постанови, ухвали (частина перша коментованої статті); 2) при вирішенні питань, пов'язаних із рухом справи в апеляційному суді – ухвали (частина друга коментованої статті).

За загальним правилом, за наслідками розгляду апеляційної скарги суд апеляційної інстанції приймає судові рішення у формі постанов.

У випадках, визначених КАС України, судовий розгляд в суді апеляційної інстанції може закінчуватися прийняттям ухвали (наприклад, у разі відмови позивача від позову чи примирення сторін під час апеляційного провадження).

2. Процедурні питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви учасників справи, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення провадження у справі, а також в інших випадках, передбачених КАС України, вирішуються судом апеляційної інстанції шляхом постановлення ухвал в порядку, визначеному цим Кодексом для постановлення ухвал суду першої інстанції.

Ухвала – письмове або усне рішення суду в адміністративній справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду адміністративної справи, та інші процесуальні питання (п. 15 ч. 1 ст. 4 КАС України).

Обов'язково у письмовій формі і окремим документом викладаються ухвали з питань, визначених ч. 5 ст. 243 КАС України.

З інших процесуальних питань, які вирішуються під час судового розгляду, ухвали можуть бути усними або письмовими, якщо вони викладаються окремим документом.

3. Постанова або ухвала суду апеляційної інстанції оформлюється суддею-доповідачем.

При виготовленні судового рішення необхідно дотримуватись вимог, які містяться в таких нормативно-правових актах: Національний стандарт «Уніфікована

система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» ДСТУ 4163:2020, затверджений наказом ДП «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 01.07.2020 р. № 144; Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затверджений наказом Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 р. № 814 (у редакції наказу Державної судової адміністрації України від 17.10.2023 р. № 485); Положенні про автоматизовану систему документообігу суду, затвердженому рішенням Ради суддів України від 02.04.2015 № 25 (зі змінами та доповненнями).

Згідно із ст. 34 КАС України, усі питання, що виникають під час колегіального розгляду адміністративної справи, вирішуються більшістю голосів суддів. При прийнятті рішення з кожного питання жоден із суддів не має права утримуватися від голосування та підписання судового рішення. Головуючий у судовому засіданні голосує останнім. Суддя, не згодний із судовим рішенням за наслідками розгляду адміністративної справи, може письмово викласти свою окрему думку. Про наявність окремої думки повідомляються особи, які беруть участь у справі, без оголошення її змісту в судовому засіданні. Окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення.

Якщо суддя-доповідач не згодний з постановою або ухвалою, її оформлює інший суддя із колегії суддів. У будь-якому разі, постанова або ухвала суду апеляційної інстанції підписується всім складом суду, визначеним для розгляду справи, якщо інше не передбачено КАС України.

4. Відповідно до частини четвертої коментованої статті, судові рішення суду апеляційної інстанції приймаються, проголошуються, вручаються (видаються або надсилаються) учасникам справи в порядку, встановленому главою 9 розділу II КАС України, з урахуванням особливостей, зазначених у цій главі. Це означає обов'язок апеляційного суду щодо інформування зацікавлених осіб щодо рішення суду апеляційної інстанції в порядку ст. 243, 250, 251 КАС України з урахуванням специфіки апеляційного перегляду справ.

Судове рішення (повне або скорочене) суду апеляційної інстанції проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, негайно після виходу суду з нарадчої кімнати публічно. Якщо судовий розгляд проводився в закритому судовому засіданні, прилюдно оголошується лише вступна та резолютивна частини рішення, якщо такі частини не містять інформації, для забезпечення захисту як розгляд справи або вчинення окремих процесуальних дій відбувалися в закритому судовому засіданні. Якщо вступна та (або) резолютивна частини рішення містять таку інформацію, їх оголошення здійснюється в закритому судовому засіданні.

Після проголошення судового рішення суду апеляційної інстанції, головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст судового рішення, порядок і строк його оскарження.

Копії повного судового рішення вручаються учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, негайно після проголошення такого рішення.

У разі проголошення у судовому засіданні тільки вступної та резолютивної частини судового рішення (скорочене рішення) суд апеляційної інстанції повідомляти коли буде складено повне судове рішення. У разі проголошення тільки скороченої (вступної та резолютивної частини) судового рішення учасникам справи, які були присутні у судовому засіданні, за їхньою заявою негайно після його проголошення видаються копії скороченого судового рішення.

У разі проголошення в судовому засіданні скороченого рішення суд апеляційної інстанції надсилає учасникам справи копію повного судового рішення протягом двох днів із дня його складання в електронній формі у порядку, встановленому законом (у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси), або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса у особи відсутня.

За заявою учасника справи копія повного судового рішення вручається йому під розписку безпосередньо в суді апеляційної інстанції.

У разі неявки всіх учасників справи у судові засідання, яким завершується розгляд справи, ухвалення рішення, винесеного без повідомлення учасників справи (у письмовому провадженні), суд апеляційної інстанції підписує рішення без його проголошення.

Учасникам справи, які не були присутні в судовому засіданні, або якщо судові рішення було ухвалено в порядку письмового провадження, копія судового рішення надсилається протягом двох днів із дня його складання у повному обсязі в електронній формі у порядку, визначеному законом, – у випадку наявності у особи офіційної електронної адреси, або рекомендованим листом з повідомленням про вручення – якщо така адреса відсутня.

Якщо копію судового рішення вручено представникові, вважається, що його вручено й особі, яку він представляє.

Копії судових рішень вручаються шляхом надсилання (видачі) відповідній особі копії (тексту) повного або скороченого судового рішення, що містить інформацію про веб-адресу такого рішення у Єдиному державному реєстрі судових рішень. У випадку розгляду справи за матеріалами в паперовій формі судові рішення надсилаються в паперовій формі рекомендованим листом із повідомленням про вручення.

Особа, яка не брала участі у справі, але щодо якої суд апеляційної інстанції вирішив питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, може отримати в суді апеляційної інстанції, який розглядав справу як суд першої інстанції, копію рішення, що є в матеріалах цієї справи.

5. Частиною п'ятою коментованої статті встановлено правило, відповідно до якого копії судових рішень суду апеляційної інстанції повторно видаються судом, який розглядав таку справу як суд першої інстанції (*див. коментар до ст. 292 КАС України*), за заявою особи у порядку, встановленому законодавством.

Стаття 322. Зміст постанови суду апеляційної інстанції

1. Постанова суду апеляційної інстанції складається з:

1) вступної частини із зазначенням:

а) дати і місця її прийняття, номера справи;

б) найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання;

в) імен (найменувань) сторін і особи, яка подала скаргу;

г) найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дати ухвалення рішення, прізвища судді (суддів); часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення;

2) описової частини із зазначенням:

а) короткого змісту позовних вимог і рішення суду першої інстанції;

б) короткого змісту вимог апеляційної скарги;

в) узагальнених доводів особи, яка подала апеляційну скаргу;

г) узагальненого викладу позиції інших учасників справи;

- 3) мотивувальної частини із зазначенням:
- а) встановлених судом першої інстанції та неоспорених обставин, а також обставин, встановлених судом апеляційної інстанції, і визначених відповідно до них правовідносин;
 - б) доводів, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;
 - в) мотивів прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу;
 - г) чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права, свободи та (або) інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;
 - г) висновків за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції;
- 4) резолютивної частини із зазначенням:
- а) висновку суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог;
 - б) нового розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи у суді першої інстанції, – у випадку скасування або зміни судового рішення;
 - в) розподілу судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції;
 - г) строку і порядку набрання постановою законної сили та її оскарження;
 - г) встановленого судом строку для подання суб'єктом владних повноважень – відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

1. Коментована стаття встановлює вимоги до викладу постанови суду апеляційної інстанції.

Постанова суду апеляційної інстанції складається зі вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин. Ці частини викладаються у певній послідовності і мають логічний зв'язок одна з одною.

У вступній частині судового рішення зазначаються необхідні відомості, які дають змогу ідентифікувати постанову, тобто вона повинна містити:

1) дату та місце прийняття постанови, номер справи.

Під датою прийняття судового рішення необхідно розуміти дату складання та підписання постанови у порядку, передбаченому ст.ст. 243, 325 КАС України.

Місцем ухвалення судового рішення є місцезнаходження суду;

Обов'язковим для зазначення є номер справи, оскільки під час реєстрації позовної заяви, кожній адміністративній справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматично у суді першої інстанції і залишається незмінним незалежно від проходження справи в судах вищих інстанцій. Номер адміністративної справи забезпечує оперативне та якісне оброблення судового рішення за допомогою комп'ютерної та електронної техніки, використання його як одного з джерел інформації.

2) найменування суду апеляційної інстанції, прізвищ та ініціалів суддів і секретаря судового засідання.

Найменування суду повинно відповідати найменуванню, визначеному в главі 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», указі Президента України від 29.12.2017 року № 455/2017 «Про ліквідацію апеляційних адміністративних судів та утворення апеляційних адміністративних судів в апеляційних округах».

Указуючи склад суду, у разі колегіального розгляду справи, необхідно вказувати головуєчого (суддю-доповідача) в судовому засіданні.

Прізвище та ініціали секретаря судового засідання не зазначаються у разі апеляційного розгляду справи у письмовому провадженні, оскільки в цьому випадку судове засідання не проводиться.

3) імена (найменування) сторін і особи, яка подала скаргу.

У судовому рішенні зазначаються прізвища та ініціали представників сторін та третіх осіб, прокурора, які були присутні в судовому засіданні, під час якого ухвалене судове рішення. За наявності у справі третіх осіб потрібно точно зазначити їхній процесуальний статус, – із самостійними вимогами щодо предмета спору чи без таких.

У разі якщо стороною у справі є юридична особа, то вказується її організаційно-правова форма та повне найменування відповідно до документів про реєстрацію юридичної особи.

У разі якщо стороною у справі є орган державної влади, інший державний орган, орган влади Автономної Республіки Крим, орган місцевого самоврядування, їхні посадові і службові особи або інший суб'єкт при здійсненні ним владних функцій на основі законодавства, то вказується повне найменування цього органу (суб'єкта) відповідно до нормативно-правових актів, які регулюють його утворення, функціонування та повноваження. Найменування посадових і службових осіб, крім прізвища, імені та по батькові, повинні містити точне найменування посади.

У разі участі у справі як сторони або іншої особи, яка бере участь у справі, фізичної особи, вказується повністю її прізвище, ім'я та по батькові відповідно до документа, що посвідчує особу. Якщо предмет позову безпосередньо пов'язаний із здійсненням цією фізичною особою підприємницької діяльності, інформація про її підприємницький статус повинна бути обов'язково відображена в судовому рішенні.

Найменування об'єднання громадян, яке здійснює діяльність без створення юридичної особи, зазначається відповідно до протоколу його установчих зборів.

У справах про заборону відокремленого підрозділу іноземної неурядової організації його повне найменування вказується відповідно до свідоцтва про його акредитацію, виданого уповноваженим органом з питань реєстрації.

4) найменування суду першої інстанції, рішення якого оскаржується, дати ухвалення рішення, прізвища судді (суддів), часу і місця його ухвалення, дати складання повного тексту рішення.

Описова частина постанови апеляційного суду повинна містити:

1) короткий зміст вимог позовної заяви та рішення суду першої інстанції за результатами її розгляду.

2) короткий зміст вимог апеляційної скарги.

3) узагальнені доводи особи, яка подала апеляційну скаргу.

4) узагальнений виклад позиції інших учасників справи.

В описовій частині суд апеляційної інстанції не має права давати своїх оцінок ні позиції осіб, які беруть участь у справі, ні доказам.

Мотивувальна частина визначає підґрунтя оцінки рішення суду першої інстанції та обставин справи судом апеляційної інстанції: встановлені судом апеляційної інстанції обставини із посиланням на докази, а також мотиви неврахування окремих доказів; мотиви, з яких суд апеляційної інстанції виходив при винесенні рішення, і положення закону, яким він керувався.

У мотивувальній частині зазначаються:

1) обставини, встановлені судом першої інстанції та неоспорені обставини, а також обставини, встановлені судом апеляційної інстанції, і визначені відповідно до них правовідносини;

2) доводи, за якими суд апеляційної інстанції погодився або не погодився з висновками суду першої інстанції;

3) мотиви прийняття або відхилення кожного аргументу, викладеного учасниками справи в апеляційній скарзі та відзиві на апеляційну скаргу.

Визнаючи одні і відхиляючи інші докази, суд апеляційної інстанції повинен це обґрунтувати;

4) чи були і ким порушені, невизнані або оспорені права, свободи та (або) інтереси, за захистом яких особа звернулася до суду;

5) висновки за результатами розгляду апеляційної скарги з посиланням на норми права, якими керувався суд апеляційної інстанції.

Мотивувальна частина кожного рішення повинна мати також посилання на закон та інші нормативні акти матеріального права і у відповідних випадках – на норми Конституції України, на підставі яких визначено права й обов'язки сторін у спірних правовідносинах, на відповідні статті КАС України та інші норми процесуального права, керуючись якими суд встановив обставини справи, права й обов'язки сторін.

У мотивувальній частині рішення можуть також використовуватися посилання на рішення Конституційного Суду України, а також на рішення Європейського суду з прав людини згідно із Законом України від 23.02.2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Проте, посилання в мотивувальній частині на положення законодавства без належного наведення мотивів застосування певних норм права або незастосування інших норм, на які посилається сторона при обґрунтуванні своїх вимог, не вважається належною юридичною кваліфікацією.

У разі необхідності в мотивувальній частині судового рішення може міститися тлумачення правової норми, на підставі якої суд ухвалює рішення або якою керується, а також повинно зазначатися, чому суд не враховує (не застосовує) положення законодавства у разі посилання осіб на такі норми для підтвердження своїх доводів чи заперечень.

У мотивувальній частині рішення суд також повинен викласти висновки щодо розподілу судових витрат та підстави звернення рішення до негайного виконання у випадках, передбачених законодавством.

Мотивувальна частина повинна переконувати в обґрунтованості і законності постанови. Кожен доречний і важливий аргумент осіб, які беруть участь у справі, повинен бути проаналізований і одержати відповідь.

Резолютивна частина постанови суду апеляційної інстанції є завершальною і відображає результат вирішення справи адміністративної юрисдикції. Ця частина судового акту містить висновок суду апеляційної інстанції по суті вимог апеляційної скарги і позовних вимог; новий розподіл судових витрат, понесених у зв'язку з переглядом справи у суді апеляційної інстанції; строк і порядок набрання постановою законної сили та її оскарження; строк для подання суб'єктом владних повноважень – відповідачем до суду першої інстанції звіту про виконання постанови, якщо вона вимагає вчинення певних дій.

Постанова суду апеляційної інстанції обов'язково повинна бути скріплена підписами усіх суддів, що розглянули справу колегіально.

У разі залишення апеляційної скарги без задоволення в постанові суду апеляційної інстанції зазначається, якими обставинами чи нормами права спростовуються доводи, які містяться у скарзі. У разі скасування або зміни судового рішення суду першої інстанції суд апеляційної інстанції у своїй постанові зазначає, у чому полягає його незаконність чи необґрунтованість.

У разі часткового оскарження судового рішення суд апеляційної інстанції в описовій частині своєї постанови повинен зазначити, в якій частині рішення суду першої інстанції не оскаржується, і при цьому не має права робити правові висновки щодо неоскарженої частини судового рішення.

З огляду на принцип офіційного з'ясування всіх обставин суд апеляційної інстанції зобов'язаний вийти за межі доводів апеляційної скарги, якщо виявив порушення, які стали причиною неправильного вирішення справи.

Не є виходом за межі доводів апеляційної скарги, якщо особа, яка подала скаргу, заявляє вимогу про скасування судового рішення, а суд апеляційної інстанції ухвалює нове рішення або змінює його, оскільки в цьому разі суд діє в межах наданих йому законом повноважень.

Рішення суду першої інстанції в частині, що не оскаржена особою, яка подала апеляційну скаргу, не може бути скасовано або змінено апеляційним судом.

Порушення норм процесуального права є підставою для скасування рішення тільки у випадках, коли ці порушення призвели до неправильного вирішення справи, коли розгляд і вирішення справи було здійснено неповноважним судом або в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід на підставі обставин, які викликали сумнів у неупередженості судді, і заяву про його відвід суд апеляційної інстанції визнав обґрунтованою, коли судові рішення ухвалені чи підписані не тим суддею, який розглянув справу. Указані порушення норм процесуального права варто вважати істотними і такими, що тягнуть скасування судового рішення та ухвалення нового рішення.

Виявивши при перегляді судового рішення інші процесуальні порушення, які не вплинули на правильність ухвалення судом першої інстанції рішення, суд апеляційної інстанції повинен зазначити про це у мотивувальній частині своєї постанови та обґрунтувати свій висновок про неістотність допущених порушень.

Розглядаючи заперечення на інші ухвали суду першої інстанції, які не оскаржуються окремо від рішення суду, викладені в апеляційній скарзі на постанову суду першої інстанції, апеляційний суд повинен зазначити про це в описовій та мотивувальній частинах постанови, а результат перевірки – у резолютивній.

Стаття 323. Порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи

1. Якщо апеляційна скарга надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи, суд розглядає її за правилами цієї глави.

2. У випадку відкриття апеляційного провадження за такою скаргою суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішення суду першої інстанції, що оскаржується.

3. За результатами розгляду апеляційної скарги, зазначеної в частині першій цієї статті, суд приймає постанову відповідно до статті 315 цього Кодексу. При

цьому за наявності підстав може бути скасовано раніше прийняту постанову суду апеляційної інстанції.

4. Суд апеляційної інстанції розглядає скаргу, зазначену в частині першій цієї статті, в межах доводів, які не розглядалися під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

5. Суд відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, поданою відповідно до частини першої цієї статті, якщо суд розглянув наведені у ній доводи під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

1. Коментована стаття врегульовує порядок дій суду апеляційної інстанції у випадку, якщо апеляційна скарга надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи і особа, яка подала скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи.

Таким чином, якщо апеляційна скарга була подана у встановлені строки, але надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду або коли строки на подання апеляційної скарги у зв'язку з їх пропусченням з поважних причин були поновлені або продовжені, й особа, яка подала апеляційну скаргу, не була присутня під час апеляційного розгляду справи в суді апеляційної інстанції, така скарга розглядається в загальному порядку за правилами цієї глави.

2. В разі відкриття апеляційного провадження за такою скаргою, суд апеляційної інстанції може зупинити дію раніше прийнятої ним постанови та рішення суду першої інстанції, що оскаржується.

3. Залежно від обґрунтованості скарги, зазначеної в частині першій коментованої статті, суд апеляційної інстанції, за результатами розгляду апеляційної скарги, приймає постанову відповідно до ст. 315 цього Кодексу. При цьому за наявності підстав може бути скасовано власну раніше прийняту постанову суду апеляційної інстанції.

4. Частина четверта коментованої статті встановлює правило, що суд апеляційної інстанції вправі розглядати апеляційну скаргу, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, винятково в межах доводів, які не розглядалися під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи.

5. Якщо при вивченні матеріалів апеляційної скарги, суд апеляційної інстанції дійде висновку, що наведені у ній доводи вже розглянуті під час апеляційного розгляду справи за апеляційною скаргою іншої особи, - суд відмовляє у відкритті провадження за апеляційною скаргою, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи.

Отже, зазначеною нормою процесуального права, яка визначає повноваження апеляційного суду щодо можливості скасування власного судового рішення, визначено порядок розгляду апеляційної скарги, що надійшла до апеляційного суду після закінчення апеляційного розгляду, та чітко вказано на дотримання таких двох умов у сукупності: 1) строки подання апеляційної скарги у зв'язку з пропусченням їх з поважних причин було поновлено або продовжено; 2) особа, яка подала апеляційну скаргу за обставин, зазначених у першій умові, не була присутня під час розгляду цієї справи в апеляційному порядку.

Якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, що надійшла до суду апеляційної інстанції після закінчення апеляційного розгляду справи, була присутня під час

розгляду справи в апеляційному порядку за апеляційною скаргою іншого учасника справи та не заявила про намір подати свою апеляційну скаргу, – процесуальні права такої особи не вважаються порушеними, оскільки остання не позбавлена можливості оскарження судових рішень, ухвалених за результатами розгляду справи по суті, у касаційному порядку на загальних підставах.

Стаття 324. Окрема ухвала суду апеляційної інстанції

1. Суд апеляційної інстанції у випадках і в порядку, встановлених статтею 249 цього Кодексу, може постановити окрему ухвалу.

Крім прийняття судового рішення за результатами апеляційного перегляду справи, незалежно від його змісту, суд апеляційної інстанції, як і суд першої інстанції, уповноважений постановляти окремі ухвали для реагування на виявлені під час розгляду справи порушення закону.

Так, апеляційний суд, виявивши під час розгляду справи порушення закону, може винести окрему ухвалу і направити її відповідним суб'єктам владних повноважень для вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню закону. У разі необхідності суд може винести окрему ухвалу про наявність підстав для розгляду питання щодо притягнення до відповідальності осіб, рішення, дії чи бездіяльність яких визнаються протиправними. Наприклад, за результатами розгляду справи, з врахуванням наведених обставин, апеляційний суд дійшов висновку, що дорожній знак 3.34 «Зупинка заборонена» по вул. Столярній в м. Могилів-Подільський та табличка до нього « 50м» не відповідають вимогам ПДР та нормам ДСТУ 4100–2021 (встановлені з порушенням наведених норм), що призвело до безпідставного притягнення позивача до адміністративної відповідальності. З урахуванням наведеного, апеляційний суд постановив окрему ухвалу, яку направив до Могилів Подільської міської ради та Головного управління Національної поліції у Вінницькій області з метою недопущення аналогічних порушень в майбутньому, а також для вирішення питання про притягнення до відповідальності посадових осіб працівників державних органів (*Окрема ухвала Сьомого апеляційного адміністративного суду від 19.12.2023 у справі № 138/2197/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115800274>*)

Суд апеляційної інстанції може постановити окрему ухвалу у випадку зловживання процесуальними правами, порушення процесуальних обов'язків, неналежного виконання професійних обов'язків (в тому числі якщо підписана адвокатом чи прокурором апеляційна скарга містить суттєві недоліки) або іншого порушення законодавства адвокатом або прокурором. Окрема ухвала щодо прокурора або адвоката надсилається органу, до повноважень якого належить притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора або адвоката відповідно.

Наприклад, апеляційним судом встановлено порушення відповідальними працівниками Головного управління Пенсійного фонду України у Київській області норм процесуального права щодо забезпечення виконання рішення суду, згідно з яким стягувачем грошових коштів в розмірі понад три мільйони гривень є державний орган. Подання низки процесуальних заяв та клопотань, неявка в судові засідання з розгляду поданих відповідачем заяв, недотримання процесуальних строків подання апеляційних скарг на ухвали суду першої інстанції без наявності поважних причин, вказує на зловживання процесуальними правами, що зумовило пропуск стягувачем строку пред'явлення виконавчого листа до виконання. (*Окрема ухвала Сьомого*

апеляційного адміністративного суду від 06.12.2023 у справі № 120/8952/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115453112>).

В окремій ухвалі суд має зазначити закон чи інший нормативно-правовий акт (у тому числі його статтю, пункт тощо), вимоги яких порушено, і в чому саме полягає порушення, а також встановити строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Окрема ухвала може бути оскаржена особами, яких вона стосується.

Суд апеляційної інстанції може постановити окрему ухвалу в разі допущення судом першої інстанції неправильного застосування норм матеріального права або порушення норм процесуального права, незалежно від того, чи є такі порушення підставою для скасування або зміни судового рішення. Наприклад, окремою ухвалою Шостого апеляційного адміністративного суду від 12.01.2024 р. у справі № 2а-9759/11 ухвалено Лисянському районному суду Черкаської області вжити заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли порушенню розділу V Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС) при розгляді питання відновлення втраченого судового провадження у справі № 2а-9759/11 відповідно до ухвали Шостого апеляційного адміністративного суду від 23.04.2021 (*URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116267214>*).

Окрема ухвала стосовно порушення законодавства, яке містить ознаки кримінального правопорушення, надсилається прокурору або органу досудового розслідування, які повинні надати суду відповідь про вжиті ними заходи у визначений в окремій ухвалі строк. За відповідним клопотанням прокурора або органу досудового розслідування вказаний строк може бути продовжено. Наприклад, судом апеляційної інстанції було встановлено, що відповідно до платіжного доручення № 1825 від 04 листопада 2022 року ОСОБА_1 виплачено 439 119,45 грн на виконання рішення суду у справі № 460/14919/21, дію якого було зупинено ухвалою Восьмого апеляційного адміністративного суду від 26 вересня 2022 року, тобто без передбачених законом підстав. З урахуванням наведеного, на думку апеляційного суду, у ході судового розгляду було встановлено обставини, які можуть свідчити про наявність у діях службових осіб Військової частини НОМЕР_1 ознак кримінального правопорушення, передбаченого статтями 364 чи 367 Кримінального кодексу України, шляхом зловживання владою (службовим становищем) або внаслідок службової недбалості. Відповідно до окремої ухвали судом апеляційної інстанції постановлено виявлені факти довести до відома Державного бюро розслідувань для вжиття передбачених законом заходів реагування (*Окрема ухвала Восьмого апеляційного адміністративного суду від 16.05.2023 у справі № 460/14919/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111014924>*).

Стаття 325. Набрання судовими рішеннями суду апеляційної інстанції законної сили

1. Постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття.

2. Ухвала суду апеляційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення.

Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Коментована стаття визначає момент набрання судовим рішенням суду апеляційної інстанції законної сили, – з якого судове рішення стає обов'язковим до виконання.

Законна сила рішення суду – це особлива властивість рішення як акту правосуддя, яка полягає у тому, що після набрання ним законної сили воно стає обов'язковим для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб і громадян. Це об'єктивний момент в часі, з якого рішення суду стає обов'язковим до виконання на всій території України.

Відповідно до частини першої частини коментованої статті, постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дати її прийняття. Слід звернути увагу, що у КАС України не дається тлумачення словосполучення «дати «прийняття». У тлумачному словнику української мови слово «прийняття» означає «дію за значенням «прийняти», а значення слова «приймати (прийняти)» рішення – «вирішувати» (див.: *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. – С. 1117*). Тобто, обговорюючи що-небудь доходить певного результату, в тому числі – приймати постанову.

Відповідно до ч. 4 ст. 321 КАС України, судові рішення суду апеляційної інстанції приймаються, проголошуються, вручаються (видаються або надсилаються) учасникам справи в порядку, встановленому главою 9 розділу II КАС України, з урахуванням особливостей, зазначеній у цій главі.

Згідно ст. 243 КАС України, постанови приймаються, складаються і підписуються у нарадчій кімнаті складом суду, який розглянув справу негайно після закінчення судового розгляду. У виняткових випадках залежно від складності справи складення постанови у повному обсязі може бути відкладено на строк не більш як десять, а якщо справа розглянута у порядку спрощеного провадження – п'ять днів з дня закінчення розгляду справи. Судове рішення, що містить вступну та резолютивну частини, має бути підписане всім складом суду і приєднане до справи.

Частиною 1 ст. 250 КАС України визначено, що судові рішення (повне або скорочене) проголошується у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, негайно після виходу суду з нарадчої кімнати публічно, крім випадків, встановлених цим Кодексом, а ч. 5 ст. 250 КАС України встановлює, що дата проголошення судового рішення (незалежно від того, яке рішення проголошено – повне чи скорочене) є датою його ухвалення.

Отже, постанова суду апеляційної інстанції набирає законної сили з дати її проголошення. У випадку ухвалення судового рішення в порядку письмового провадження, датою його ухвалення є дата складення повного судового рішення.

2. Частина друга коментованої статті визначає порядок набрання законної сили ухвали суду апеляційної інстанції. Ухвала суду апеляційної інстанції, проголошена у судовому засіданні, набирає законної сили з моменту її проголошення. Ухвала, постановлена судом поза межами судового засідання або в судовому засіданні у разі неявки всіх учасників справи, розгляду справи в письмовому провадженні, набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Стаття 326. Повернення адміністративної справи

1. Після закінчення апеляційного розгляду справа у п'ятнадцятиденний строк повертається до суду першої інстанції, який її розглядав.

{Частина перша статті 326 в редакції Закону № 142-IX від 02.10.2019}

Коментована стаття визначає обов'язок суду апеляційної інстанції повернути адміністративну справу до суду першої інстанції з тим, щоб усі матеріали справи, у яких закінчено провадження, крім тих, що зберігаються виключно в електронній формі, зберігалися у відповідних місцевих судах.

Справа має бути повернута до адміністративного суду першої інстанції не пізніше як у п'ятнадцятиденний строк після закінчення апеляційного розгляду.

Наявність адміністративної справи у місцевому суді полегшує доступ до суду при вирішенні питань, пов'язаних із виконанням судового рішення, – зокрема щодо одержання виконавчого листа.

Глава 2. Касаційне провадження

§ 1 Касаційна скарга

Стаття 327. Суд касаційної інстанції

1. Судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд.

Коментована стаття має декларативний характер і констатує, що судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Верховний Суд, що цілком відповідає змісту статті 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де зазначено, що Верховний Суд – це найвищий суд у системі судоустрою України (ч. 1 ст. 36 вказаного закону), який здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції (п. 1 ч. 2 ст. 36 цього закону).

Використовуючи на практиці приписи коментованої статті, слід пам'ятати, що забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення є однією з основних засад судочинства, закріплених у Конституції нашої держави (п. 8) ч. 1 ст. 129), а також у Кодексі адміністративного судочинства України (п. 7) ч. 3 ст. 2 КАС України) та у інших нормативно-правових актах.

Стаття 328. Право на касаційне оскарження

1. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в касаційному порядку рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково у випадках, визначених цим Кодексом.

2. У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду першої інстанції про забезпечення позову, заміну заходу забезпечення позову, ухвали, зазначені у пунктах 3, 4, 12, 13, 17, 20 частини першої статті 294 цього Кодексу, після їх перегляду в апеляційному порядку.

{Частина друга статті 328 в редакції Закону № 460-IX від 15.01.2020}

3. У касаційному порядку можуть бути оскаржені ухвали суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті або закритті апеляційного провадження, пр